

DOM IN SVET

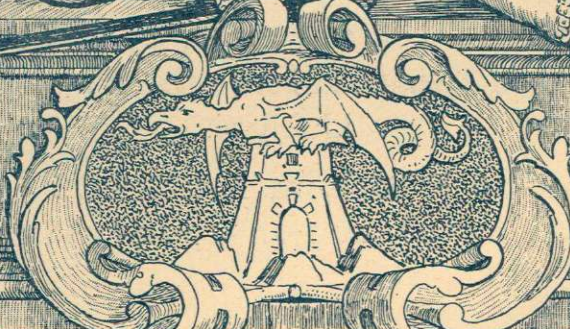
Ľist
s podobami
za
leposlovje
in
znanstvo.

Urednika:
dr. M. Opeka
in
dr. E. Lampe.

L. XVI. 1903

ŠTEV. 4.

Ant. Kozelj

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: Naš stari greh. Polabska povest. (Dalje)	193
Jož. Bekš: Romanca od svetega Jurija	199
Kristina: Veliki teden	200
Silvin Sardenko: Pet modrih devic. Štiridejanski igrokaz v proslavo papeškega jubileja Leona XIII.	202
O. Veselko Kovač: Narobe svet. Narodopisna črtica	213
F. S. Pavletov: Velikonočni dih. Silhueta	218
Kristina: On živi!	220
J. E. Rubin: Voz z oslicami. Slika	221
Anton Medved: Oddaljenim dušam. 5.	228
Fr. Štingl: Jaroslav Vrchlický. Slovstvena študija k petdesetletnici pesnikovega rojstva	229
Anton Medved: Trnjevi šopki. 4.	234
K. Sojanov: Izza kulis življenja. Črtice. (Dalje)	235
Peter Žmitek: Rusko slikarstvo. Zgodovinske črtice iz XVIII. in XIX. stoletja. (Dalje)	239
Dr. Fr. Kos: Rokopis Simona Jenka. (Konec)	242
Književnost	245
To in ono	252

SLIKE.

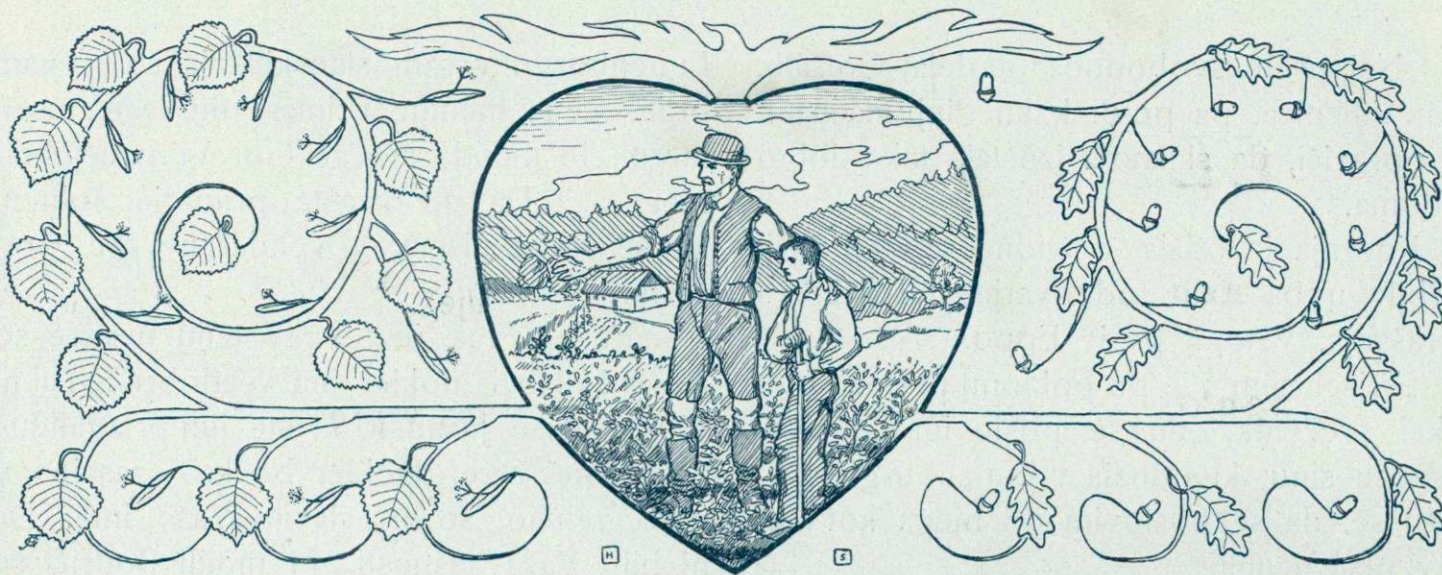
Ledena palača na Nevi. V. Jakobi. — Slovesna obljuba. M. Nesterov. — Kristusa pokladajo v grob. — Jaroslav Vrchlický v svoji pisalnici. — Ruska plemkinja. Peter Žmitek. — † Dr. Fr. L. Rieger. — Indijanci poslušajo fonograf.

Listnica uredništva. Nekateri p. n. sotrudnike lepo prosimo, naj nam oprosté, če ne priobčimo takoj njihovih stvari. Skoro pri vsaki številki smo v zadregi s prostorom, zlasti še, ker bi radi, da je tvarina v listu kolikor mogoče raznovrstna. Radi raznovrstnosti smo morali tudi odložiti še topot zadnje dejanje igre „Na ogledih“, kajti prložnostnega igrokaza „Pet modrih devic“ ni kazalo ne odkladati ne trgati. — Marija. Prihodnjič! — Adrislavojan. Vaših pesmic ne moremo priobčiti; ali naj Vam jih vrnemo? — Vse svoje čč. sotrudnike prosimo, da nam pri pošiljanju prispevkov za list izrečno povedó, ako želé li rokopis nazaj za slučaj, da ga ne porabimo in da priložé tudi potrebnih znamk za vrnitev. Sicer namreč roma vse, kar je nerabnega, sproti v koš!

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „**Marijanišče**“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“

BOGDAN VENED:

NAŠ STARI GREH.

POLABSKA POVEST.

V.

prekrižanimi rokami in z zaprtimi očmi je sedel Gotšalk precej časa nem na stolu. Očividno so ga v dno duše zabodele hčerine kljubovalne besede. Zabolelo je pa tudi Viljenico prav v srce, da je tako trdo in brezsrčno odgovorila očetu, ko ga je videla tako užaljenega in potrtega. In kesanje, bridko kesanje se ji je zbudilo v srcu. Zakaj je sploh šla prejšnji dan s Slavomirom k onemu sestanku v Volčjo jamo! Zakaj je bila tako nespametna in kratkovidna, da je prosila Slavomira, naj jo spremi iz Volčje jame domov! Sklenila je popraviti svoj pregrešek pred očetom, vsaj kolikor bi se dalo, in najsibode tudi z zopetno lažjo. Prijela je očetovo roko, jo poljubila in dejala nežnoprijazno:

„Oprosti, dragi oče, da sem te razžalila! Nisem mislila toli hudo. Obljubim svečano, da te tako ne razžalostim nikdar več.“

Nadknez je odprl oči, milo pogledal hčer in dejal:

„Viljenica, zakaj nisi snoči govorila resnice!“

„Zato, ker sem se te bala. Pa ne misli, oče, nič hudega, če me je spremil domov Slavomir. Došel me je, ko sem odhajala iz zatišja, kjer sem vedrila — —“

„A zakaj si šla sama z doma? To bi morala vendar vedeti, da se za knežnjo ne spodobi, da gre na šetnjo brez spremstva!“

„Vrišč in hrup včerajšnjega sejma me je spravil kar na tihem z dvorca na morsko obrežje. Mislila sem kmalu priti domov, pa me je zatela nevihta. In slučajno me je dobil ta človek, Slavomir, ko sem se vračala. Kaj sem mu hotela odgovoriti, ko mi je ponudil spremstvo? . . .“

„Spremtvo, dà. A kaj ti je li govoril po poti?“

„Nič posebnega. Rekel je samo to, da cvete krščanstvo po vsi deželi, da torej ni zanj nič več opravka v Bodričih in da se povrne nazaj na Pomorsko, od koder je prišel.“

„Drugega nič?“

„Ne“ — — —

Morda bi bil nadknez hčer še dalje izpraševal, pa je vstopil v sobo sluga in naznanil, da je došel duhovnik Eppo in bi rad govoril s knezom.

„Naj pride svobodno!“ je dejal Gotšalk. „Ti, Viljenica, pa pojdi k kneginji materi in se opraviči, da si snoči izostala tako dolgo z doma.“

Knežnja je odšla očividno vesela, da ji ni bilo treba dalje odgovarjati na očetova vprašanja. Vstopil pa je Eppo.

„Prišel sem“, je po poklonu in pozdravu rekel svečenik, „da se poslovim od Vaše Jasnosti sinu, ki odhaja v Lunenburg. Spodobi se, da se poslovim od njega kot njegov prvi učitelj.“

„Dobrodošli, častiti oče!“ je odgovoril nadknez. „Iskreno me veseli ta pozornost. Izvolite sestiti! Pri obedu tako ostanete pri meni. Kot prvi učitelj mojemu Henriku, mu lahko daste na pot kak dober nauk ali opomin.“

„V čast si bodem štel“, je odvrnil svečenik in sedel na ponujeni mu sedež.

„In sicer kaj novega, prečastiti?“ je prav po domače vprašal nadknez —; bil je najboljši prijatelj Eppov.

„Nič posebnega“, je odvrnil duhovnik. „Lep dan imamo danes, krasen dan, kakor bi si ga človek umislil. Nebo se ljubeznivo smehlja zemlji. In zemlja se smehlja nebu. Solnce vroče poljublja in objema svet. In svet se topi v njegovih objemih. Vse je svetlo, vse veselo. Seveda, kjer je svetloba, tam je radost. Ali pa snoči, kakšno je bilo!“

„Grozno!“ je pristavil nadknez. „Tema kot v rogu, in vihar je besnel, kakor bi ga podil sam peklenški bes.“

„In danes je vzšel tak dan nad krajino! Podobno je bilo nekoč tudi v bodriški zemlji: tema nevere je vladala v deželi, pa je vzšel nad njo beli dan, ko je prisilalo nad njo jasno solnce. Ta dan je bila luč krščanstva, in solnce — nadknez Gotšalk.“

„Ej, častiti oče!“ se je radostno-smejé oglasil nadknez: „niste bili zaman pri učenihih menihih v Fuldi, ker znate delati take primere, kakor oni slepi Grk, ki je opeval desetletno vojsko trojansko . . .“

„Homerja meni Vaša Jasnost.“

„Da, da, Homerja so ga imenovali. Še se spominjam: ko sem bil v mladih letih v

Lunenburgu v samostanski šoli, so ga nam brali očetje menihih. Primera mu teče za primero. In menda ste se tudi Vi naučili od njega . . . Da me greste primerjat solncu, ko še senca nisem, to vendar ne gre, prečastiti!“

„Kar je res, je res: V temi nevere so živeli Polabci, dokler jim vsedobri Krist ni obudil Vaše Jasnosti, ki ste jim prižgali luč zveličalne vere. Dokler bo križ zasajen v našo zemljo, se bo slavilo Vaše ime. Da ni bilo Vaše Jasnosti, bi molili Bodriči še sedaj malike. Tako pa, glejte, krasno zori čista pšenica božjega nauka po vsi deželi. Le malo je še nečiste ljulike med to pšenico, pa še to bomo kmalu iztrebili. Kje so oni divji Sloveni, ki so z mečem in ognjem strašili sosede? Krotka jagnjeta so, ki se mirno pasejo po domačih lokah in živé v lepem prijateljstvu s sosedi. Poprej so bili trdi neznabožci, sedaj so vneti kristjanje. Divja lesnika je bil poprej bodriški rod, sedaj je plemenito drevo. Polabska zemlja, prej pustinja, je sedaj raju podoben vrt. In kdo jo je preobrazil? Krščanska vera. In kdo je zasijal vanjo seme te vere? Zgodovina bo pisala z zlatimi črkami: Nadknez Gotšalk je oni velezaslužni mož!“

„Nehajte, nehajte, častiti oče!“ je segel Gotšalk duhovniku v besedo. „Ne hvalite me, da se ne prevzamem. Ali ne veste, da hvala opija bolj kot najmočnejše vino? Zakaj pa sebe nič ne spomnite in častitih svojih tovarišev? Zapustili ste lepo svojo domovino in prišli k nam, zloglasnim tujcem, oznanjat blagovestje. Vse svoje moči posvečujete nam. Ali ne zasluži ta vaša požrtvovalnost in ta vaša zasluga za Polabce večje pohvale, kakor moje delovanje? Jaz sem vendar knez tega naroda in moram kot tak biti njegov oče, ki je dolžan skrbeti za njegovo blagostanje, časno in večno. Zgodovina naša bo marveč pravila potomcem s hvaležnimi ustmi, da smo bili divji neverniki, kar najbolj slabega slovesa pri sosedih, pa se nas je usmilil Adalbert, milostivi nadvladika bremenski, in nam poslal duhovnikov, ki so oteli naš rod satanove sužnosti

in storili iz nas otroke božje, nas naučili pokojnega življenja, sprijateljili s sosedi in nam pridobili dobro ime! Nemškimi duhovnikom in redovnikom gre za pokristjanitev Polabcev vsa hvala in zasluga.“

„Jaz in tovariši moji ne delamo za posvetno hvalo“, je dejal svečenik. „Mi delamo v božjem vinogradu z oskromnimi svojimi močmi za čast božjo in za zveličanje duš. Z veseljem oznanujemo sveto blagovest milemu slovenskemu rodu, ki smo ga vzljubili kot lastni narod svoj. Slovenski rod je bil prej izgubljena ovca, ki se je pa sedaj zopet našla v naročaj Gospodov. Kdo bi se ne veselil tega dejstva? Saj pravi sveto pismo, da se nebesa bolj vesele enega izpokorjenega grešnika, nego devetindevetdeseterih pravičnih, ki ne potrebujejo pokore. Iz vsega srca se sinovi Germanije veselijo preporoda in izpreobrnitve svojih sosedov Slovenov. Saj so si vsi narodi bratje, izšli iz istih roditeljev.“

„Da, bratje si moramo biti!“ je s sveto navdušenostjo povzel Gotšalk. „Bratje istopravni! Poprej, ko smo bili še neverci, so nas prezirali vsi sosednji narodi. Nikjer nisem slišal dobre besede o Slovenih. In to preziranje mi je šlo tako k srcu, da sem sklenil, svoj od vseh zaničevani narod privedi v kolo drugih omikanih narodov, kar se mi je z božjo in vas duhovnikov pomočjo tudi kolikor toliko posrečilo. Gospod Bog je blagoslovil naše delo in On mi je, upam, tudi odpustil mladostne moje grehe.“

„Odpustil, odpustil!“ je vzkliknil svečenik. „Saj tako očitno blagoslavlja Vaše Jasnosti plemenita dejanja. Krasno se razcvita med Bodriči krščanstvo in s krščanstvom se jim razcvita blagovitost. Srečen narod! Doma se lepo razvija duševno in telesno. In sosede ga spoštujejo. Da, verjemite mi, Jasnost: Nemci čislajo, občudujejo Vas in prebujeni bodriški narod.“

„Vedno je bila moja pristrčna želja“, je pristavil Gotšalk, „omikati Slovence in jih približati izobraženim sosedom.“

„Vaša želja se je izpolnila. Nemci in Sloveni že občujejo kakor stari prijatelji.

Drug drugemu si stiskajo roko. Pa veste, Visokost, s čim bi se še tesneje sklenilo to medsebojno prijateljstvo?“

„S čim, prečastiti?“

„S krvnim sorodstvom!“

„Kako menite, prečastiti?“

„Kako? Vaša Visokost ima ljubeznivo hčerko Viljenico. Saksonski vojvoda ima pa doraslega sina . . .“

„In Vi mislite, prečastiti?“

„Da bi bilo pač najboljšo, da bi ju poročili in tako na veke utrdili prijateljstvo in zavezo med Nemci in Sloveni. Ta misel mi je prišla oni dan v glavo . . .“

Komaj je duhovnik izpregovoril zadnje besede, pa je vstopil telesni stražnik nadkneza Gotšalka in naznanil, da je saksonski vojvodič Magnus z obilnim spremstvom pred mestnimi vratmi in želi priti v dvorec ter govoriti s knezom.

Spogledala sta se Gotšalk in duhovnik in obeh oči so govorile: — Kako nepričakovano!

„Ali je še kaj drugega sporočil vojvodič?“ je vprašal nadknez.

„Pač; pravi, da je prišel zato, da popelje in spremi knezoviča Henrika v Lunenburg“, je odgovoril stražnik.

„Svoboden mu dohod! Pripravite se na vzprejem!“ je velel nadknez.

„Kaj pa, če je prišel snubit knežjo Viljenico?“ je smeje dejal svečenik, ko je odšel stražnik. „Pa ne mislite, da se šalim, Svetlost! Pomislite, ali ne bi bila zveza med Vašo in saksonsko hišo zares velepomembna!“

„Velepomembna? Lahko da“, je odgovoril Gotšalk in stopil k oknu.

„Močna in slavna je vojvodska hiša Billungov . . .“

„Tega ne more nihče tajiti“, je odgovoril Gotšalk in se zamislil . . .

O moči in slavi Billungov res ni mogel nihče dvomiti.

Započetnik moči in slave vojvodske hiše Billungov je bil Herman Billung, mlajši sin grofa Billunga, ki je imel obširna posestva v okraju Wihmuodi. Okraj, ležeč med dolenjo Vezero in dolenjo Labo, je bil zlasti

izpostavljen napadom danskih morskih roparjev. Ta okolnost in lepe duševne in telesne lastnosti Hermanove so nagnile nemškega kralja Otona I., da je mladega grofa Billunga kmalu po svojem kronanju imenoval za vrhovnega zapovednika kraljeve vojske v novoustanovljenem vojvodstvu Saksonskem ter mu dal nalogo, da čuva državno mejo proti Dancem, obenem pa tudi nadzoruje in kroti uporne Polabske Slované.

Mnogo plemičev iz kraljevega spremstva je v srce užalilo to odlikovanje. Toda Herman je kmalu pokazal, da je bolj kot kdo drugi zaslužil to čast in oblast. Udrl je v deželo Ukrancev, jih zmagal v krvavi bitki in prisilil k danu. Ta njegov uspeh je seveda še bolj bolel njegove tekmece. Eden izmed njih, Ekehard, ga je hotel prekositi. Zbral je krog sebe najhrabrejše može in šel vključ kraljevi prepovedi še globlje v deželo Ukrancev. Pa jo je lepo izkupil: njega in vse njegove spremljevalce, 108 po številu, so v kratkem boju pobili Sloveni. Hermana Billunga moč pa je vedno bolj rastla, rastla tako, da je že zbujala zavist Otonu samemu. Toda odstaviti si ga cesar ni upal. Pripoznal ga je za vojvodo novega vojvodstva, in kot vojvoda je Herman Billung umrl leta 973., potem ko je v slovenskem mestu Glinu sezidal grad, ki ga je določil za dedinski grad svojega rodu.

Po Hermanovi smrti je njega sin Bernhard I. podedoval vsa njegova posestva in vse njegove časti. Ta Bernhard je nemškemu kralju Henriku II. med leti 1002 in 1011 delal velike sitnosti; vendar ni izgubil vojvodske časti. Ohraniti si jo je znal tudi njegov sin Bernhard II. vključ temu, da mu ni bil prijazen niti Henrik II. niti sališka cesarja Konrad II. in Henrik III. Da nemški cesarji vključ mržnji, ki so jo imeli in očitno kazali do Billungov, vendar niso temu sovražnemu rodu odvzeli vojvodstva, temu je bil poglaviti vzrok ta, ker so bili Billungi tako imoviti.

Bernhard I. in Bernhard II. sta znala tako izkoristiti ugodne časovne razmere, kakršne so se jima nudile zlasti ob nastopu kralje-

vanja Henrika II., da sta si pridobila celo vrsto grofov in ob mejah svojega vojvodstva kot dedno last. Zato nista bila samo vojvoda, ampak obenem tudi grofa v pre mnogih delih saksonske dežele. Leta 974. je postal vojvoda Bernhard I. grof v okraju Lidbeke, 975. grof okraja Boroktra na Westfalskem, 979. grof okraja Osterburg, 983. okraja Astringa v nadškofiji bremenski, 989. okraja Skopington, 997. pokrajine Engern in okraja Wessegow v škofiji paderbornski, 1004. pa si je pridobil grofovine Auga, Bardengau, Drawän, Hailangowe, Hostrungowe, Mosedi, Tilithi ter Wikanafeld.

Bernhardov istoimenski sin, Bernhard II., je takisto marljivo kot oče razširjal in množil dedno last. Leta 1013. je postal grof okraja Merstein, 1022. okrajev Astfala, Belkesheim, Guddingowe in Skotelingen, 1029. grof v okraju Enterigow, 1058., eno leto pred svojo smrtjo, pa grof v okraju Losa.

Razen obširnih posestev so si pa Billungi znali pridobiti tudi dosti denarja. Dobivali so ga zlasti od Slovenov. Nemški zgodovinar Adam Bremenski se zatrdno ni neopravičeno pritoževal o nečloveški lakotnosti saksonskih Billungov. „Že precej časa sèm“, piše ta kanonik, sodobnik Billungov, „vlada med vojvodami saksonskimi in nadškofi hamburškimi različnost v mnenju, kako kaže postopati s Sloveni. Nadškof hoče njih večni blagor, vojvoda pa njihov denar, in že davno bi bila vsa Slovenija krščanska, da ni napredka pri delu zavirala vojvodska lakomnost“. In Helmold je sto let kasneje iz istega vzroka izrazil odkrito grajo in zaničevanje saksonskim knezom, ki so bili potomci krščanskih prednikov in vzgojeni v naročju svete matere cerkve, pa so bili vključ temu nerodovitni in brezkoristni v delu za Gospodovo vero in so v svoji nenasitljivi pohlepnosti vsekdar bolj skrbeli za to, kako bi pridobili sebi davkov in zakladov, nego kako bi pridobivali neumrjoče duše Gospodu Bogu. „Zakaj že davno bi bil ugled krščanstva vsled delavnosti duhovnikov pomembnejši, da ni bila pohlepnost Saksoncev napoti.“

Pohlepni so pa bili Saksonci po slovenskem denarju tembolj, ker so videli in vedeli, da ga imajo ‚Vendi‘, kakor so imenovali Slovence, precej, zlasti oni, ki so bivali ob Baltiškem morju in so tržili na svojih ladjah daleč po svetu. Da so bili ti Slovenci res premožni, in da so Billungi zlasti pri njih obogateli, izprevidimo kaj hitro in lahko iz vojnih troškov, ki so jih morali plačati Slovenci, stanujoči ob reki Peni, kot premaganci Billungu Bernhardu II. in njegovim zaveznikom.

Okrog leta 1046. so se namreč ljučiška plemena: Kišani, Prekopenci, Dolenčani in Ratari, sprli med seboj in se potegovali za nadvlado. Za njo so se potegovali najbolj Ratari, ker je bilo v njih deželi svetišče boga Radigosta, ki so ga vsi Polabci kot preročišče radi obiskovali in tja prinašali vsakoletnih darov. Vlekli so se za nadoblast pa tudi Prekopenci, ker so tudi oni imeli v svoji deželi sloveč hram božji. Pa se je začel divji bojni ples. Zmagali so Prekopenci v zvezi s Kišani v treh bitkah. Osramočeni Ratari in Dolenčani so pa sedaj poklicali na pomoč danskega kralja Svena, saksonskega vojvodo Bernharda II. in Gotšalka, bodriškega nadkneza. Vsi trije so se odzvali prošnji in vabilu ter prišli z mnogobrojnimi voji. Pa tudi tem združenim vojskam sta se uspešno ustavljala hrabra rodova Prekopencev in Kišanov. Ko so jima pa sovražniki potokli že na tisoče ljudi, še več pa ujeli, sta morali ljudstvu prositi miru in sta kupili mir za šestnajsttisoč mark srebra.

Pa tudi v miru so Billungi dobro znali izkoriščati Slovence. Neka listina Henrika IV. nam dokazuje, da sta Bernharda iz onih slovenskih pokrajin, ki so bile ob državni meji, naredila popolnoma samostojno „hišno marko“, kjer sta mogla samolastno gospodariti. Mladoletni kralj je namreč l. 1062. podaril vojvodu Ordulfu, sinu in nasledniku Bernharda II., grad Ratibor in vsa posestva, ki so bila „v vojvodski marki“ kot dedno last. Vojvodska marka je torej že prej obstojala. Vsote, ki so jih Billungi na ta ali oni način

pridobivali od Slovencev, so porabljali za to, da so bogatili svojo hišo.

Billungi so pa znali povečati svoje ime in rod še na drug način. Vojvoda Bernhard II. je spoznal, kako bi bilo častno za njegovo hišo, če stopi v krvno sorodstvo s kako kraljevsko rodbino, pa je porabil priliko, ki se mu je ponudila l. 1042., ko je nenadoma umrl danski kralj Hardiknut in je Dancem zavladal Magnus, sin svetega Olafa, takrat star šele sedemnajst let. Vojvoda Bernhard II. je precej poizkusil stopiti s tem mladim kraljem v bližjo zvezo. Šel je k njemu v Šlesvik, in kmalu se mu je posrečilo pridobiti kralja za se, za svojega sina Ordulfa pa — kraljevo sestro Ulfhildo. Že v listopadu tistega leta se je poročil Ordulf z dansko princezinjo.

Njun sin je bil Magnus, ki je po očetovi smrti imel seveda prevzeti mogočno vojvodstvo saksonsko — —

In ta Magnus je sedaj prišel pred Ljubek, da spremlja z obilnim spremstvom Gotšalkovega sina Henrika v Lunenburg v samostansko šolo — —

Veselja je utripalo srce nadknezu Gotšalku, ko je slišal od stražnika vest, da prihaja saksonski vojvodič k njemu s tako prijateljskim namenom. In besede svečnikov so našle tako mogočen odmev v njegovem srcu, da bi bil najrajši zaukal od veselja na glas.

„To je res krasna misel“, je govoril sam pri sebi, ko je še enkrat pretresel svečnikov nasvèt. „Viljenico, za katero se že itak tako bojim, da ne bi zabredla na napačno pot, oddam krščanskemu možu. Obenem pa s tem činom utrdim prijateljstvo med Bodriči in Nemci“ — —

„Prečastni, pripravimo se za vzprejem vojvodiča saksonskega!“ je dejal Gotšalk očitno vesel.

„Da, pripravimo se!“

* * *

To je bil pa zopet vaš dan, ve radovedne mamke in tetke, in vaša ura, vi otroci ljubeški! Kaj takega še niste videli, kaj ne?

Škoda, da niste imeli v glavi po več oči, da bi bolj natanko videli to krasoto!

Hej! Na brzih belcih, v zlatem blesku in svilnatem sijaju so pridirjali v mesto vitki vitezi iz saksonske dežele.

Svetlo solnce samo — se je zdelo — je, občudovaje te jezdece, ustavilo svoja zlatopesta kola in jih gledalo strmeč.

In kako bi teh lepih vitezov ne občudovale ve, radovedne mamke in tetke, in vi, otroci ljubeški?

Videli ste že dosti domačih konjikov, ali takih železnih vitezov še ne!

Videli ste že prozorno čisti jantar — kaj ga ne bi, saj je pri vas doma! To se blesti, kaj ne, če se solnčni žarki kopljejo v njem! Ali lepše še se leskečejo krasnih tujih vitezov svetli šlemi in oklopja, v katerih se zrcali neba obok in solnca žar.

Videli ste že zeleno travo in pisane cvetice na nji — kako ne, saj jih vsak dan teptate! Ali takih zelenosvetlih svilnatih preprog, v kakršne so odeti viteški konji, in takih krasno-pisanih rož, ki tako živo rasto iz svilenih preprog, še nikdar niste videli. Ta svila se bolj zeleni ko morska zelen pri še fako jasnem nebu...

Vitezi so pridirjali v mesto in po ulicah med radovednimi gručami peketal v Gradišče.

Zatrobil je grajski rog, gromko, kakor bi v oblaku zagrmel grom. In odprla so se debela grajska vrata na stežaj.

Nadknez Gotšalk je, obdan od svojih dveh sinov Budivoja in Henrika, od svečenika in hitro skupaj sklicanih mestnih velmož, pred dvorcem prijazno sprejel nemške viteze — pred vsemi seveda vojvodiča — se jim zahvalil za pohod in jih povabil v grad in v dvorane na odmor in obed.

To ste se nosile in vrtile, ve ročne ženske, v kuhinji, zlasti pa ti, vešča gospodinja Sirita, zorna hči kralja Svena, sedaj nadkneginja bodriška, žena Gotšalkova in mati lepega sokoliča Henrika, ki si se danes nalašč ponižala iz svojega dostojanstva in sama prišla nadzorovat kuhinjo. Že dolgo niste bile tako spehane. Saj se je treba zavrtiti

danes. Nемеc se ne sme pritoževati nad slovensko jedjo in pijačo, in ne grditi, ko pride domov, kuhinje slovenske.

Dovolj je bilo opoldne veselja v knežji dvorani za bogato obloženo mizo pri okusni jedi in pijači. Domačini in gostje Nemci so se prijateljsko menili kot davni znanci.

Pri obedu je bila poleg kneginje Sirite tudi knežnja Viljenica. Precej ko jo je prvič zagledal vojvodič Magnus, ga je njena krasota kar očarala, kakor je očarala tudi druge nemške viteze. Pri obedu sta si sedela nasproti, in skoraj nepretrgoma so švigale njegove oči do nje. In bolj ko jo je opazoval, bolj se je moral diviti njenemu krasnemu obrazku, njenemu vitkemu stasu, še najbolj pa — njenemu veličastnemu ponosu: knežnja je bila namreč silno molčeča in se je nalašč držala nenavadno — rekli bi — oholo-dostojanstveno.

Med obedom je Gotšalk vstal in nazdravil vojvodiču in njegovim spremljevalcem, na kar se je vzdignil tudi vojvodič in izpregovoril:

„Slava Gotšalku, svetlemu nadknezu bodriškemu, dičnemu današnjemu pogostovalcu! Hvala mu za velelep vzprejem! Sedaj smo videli na svoje oči brezmejno slovensko gostoljubnost. Prav pravijo potujoči naši pevci: Pod solncem ni hrabrosti, kakor je nemška, ni gostoljubnosti, kakršna je slovenska.

Kakor brata gosti danes Sloven Nemca. In to je lepo. Prijatelji si moramo biti in se drug od drugega česa naučiti in potlej ne bo pod solncem moči, kakor bo naša vzajemna.

Včasih so si bili Sloveni in Nemci sovražni. Sedaj si ne smemo biti več. Nemci iskreno želé prijateljstva s Sloveni. In v dokaz tega me je poslal moj oče, vojvoda Ordulf k Tvoji Visokosti in mi položil na usta te besede:

— Bratovski pozdrav in poljub od mene, vojvoda saksonskega, Gotšalku, svetlemu nadknezu bodriškemu!

V bratovski skrbi ljubeznivo vprašam, kakšno je Tvoji Visokosti preljubo zdravje.

Moje — lepo hvalim Boga in svetce nebeške — je dobro. Takisto želim s polnim srcem tudi Tvoji Visokosti.

Bili so žalibog časi, ko so si saksonski vojvodi in bodriški knezi stali nasproti v bojnih vrstah. Midva pa sva si dobra, kar je vseč Bogu in svetcem nebeškim in je v prid najinim narodom.

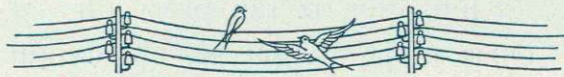
A da si bodo tudi naši otroci in naših otrok otroci prijatelji, sem poslal svojega sina Tvoji Visokosti voščiti preljubega Ti zdravja, obenem pa z naročilom, da spremi

Tvojega v luneburško šolo odhajajočega knezoviča Henrika. —

Izpolnujoč to očetovo nalogo sem prišel semkaj. In ko vidim Tvoje Visokosti gostoljubnost, se za njo opetovano zahvaljujem in želim z očetom svojim, da bi bili hiši Billungov in bodriškega nadkneza Gotšalka še tesneje in še bolj bratsko spojeni.“

Vojvodič je končal in pri zadnjih besedah pomembno ljubeznivo pogledal Viljenico, kar ni ostalo nikomur prikrito.

(Dalje.)

JOŽ. BEKŠ:

ROMANCA OD SVETEGA JURIJ.

In prišel je sveti Jurij
sred poljan,
pa vzpodbodel je konjiča
in zapiskal na piščalko
vrbovo.

Zašumele so mu breze
svoj pozdrav,
zašumele in dejale:
Sveti Jurij, vitez božji,
dober dan!

K brezam je stopilo dekle,
rdeče kakor vrtni mak,
rože mlade na obrazu,
v srcu belo lilijo.

Pa je délo brezam dekle:
— Aj ve breze zélene,
kaj pa ko zapade sneg,
ko potrka nam na vrata
snežnobeli sveti Božič?

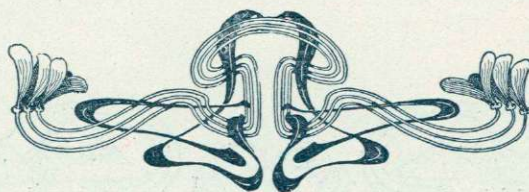
Aj to boste drgetale!
Pa ne bo ga viteza,
da bi klical vas v življenje
na piščalko vrbovo . . .

Nad dekletom z rdečim cvetom,
v srcu z belo lilijo
grlica je vztrepetala,
grlica, prekrotka ptica,
in zagrlila sestrici:

— Dekle, dekle, rožno dekle,
kaj pa če ospó se rože
na obrazu tvojem mehkem,
in če bela lilija
zvene sred srcá? . . .

Dobri vitez sveti Jurij
sveže ne vsadi v srce ti,
več ne okraši ti lica
z rožami rdečimi . . .

Varuj, dekle, rože svoje,
varuj belo lilijo,
več kot brezam je zelenje,
ti je bela lilija!

KRISTINA:

VELIKI TEDEN.

1.

Ah, vzcvetite, rože ve krvave,
rože trpkega spoznanja,
tu ob grobu Kristovem vzcvetite,
rože bridkega kesanja!

Strta duša — zadušene strasti
Rešeniku v dar poklôni,
z grehi, krivdami vsa obtežena,
na Njegov se križ nasloni!

Vrelec božje milosti, tolažbe
lije, glej, iz ran presvetih . . .
Duša moja, dvigni se, ah, dvigni —
konec bodi blodenj kletih!

2.

Tema . . . črni zástori v svetišču . . .
Truma vernikov se nemo klanja,
tla poljublja, joka v grešnem strahu
in ob križa se drevo naslanja.

Šepetanje usten, vzdih tajni
in pogledi od solzá zaliti . . .
Na obrazih berem vas resnobnih,
čuti, v srčnih globočinah skriti!

Mrtvec Veliki pa doli s križa
na skesano ljudstvo gleda, gleda —
in nebeški srečni raj obeta
Njega božja, milostna beseda . . .

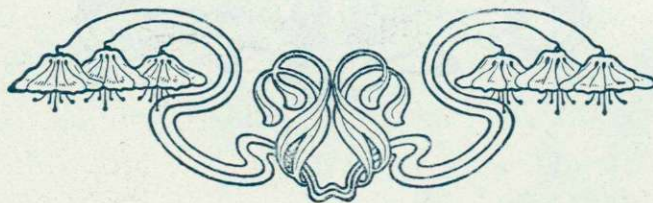
3.

Padajo ji zlati kodri
na obraz cvetoči,
Kristu lijejo na noge
solz potoki vroči . . .

A srce to trdovratno
se geniti noče:
grehi vtiskajo še dalje
rane mu pekoče . . .

Tvoja duša je pač strta,
grešna Magdalena —
ah, da mogla jaz bi s tabo
pasti na kolena!

Magdalena, Magdalena,
daj ljubezni svoje
in privedi k svetim nogam
grešno srce moje!

LEDENA PALAČA NA NEVI.

V. JAKOBI.

SILVIN SARDENKO:

PET MODRIH DEVIC.

ŠTIRIDEJANSKI IGROKAZ V PROSLAVO PAPEŽKEGA JUBILEJA LEONA XIII.

Prvo dejanje.

Praznično pospravljena kmetiška soba. Sredi glavne stene na bolj vzvišenem prostoru stoji kip Leona XIII. Na mizi leži polno raznovrstnega cvetja in zelenja.
Milka in Cirila spletata šopke.

Milka (stopi k oknu.) Poglej, Cirila, pri tem-le oknu sem slonela, ko sem izvedela, da je umrla Potokarjeva Darinka.

Cirila (deva cvetje med zelenje): Jaz pa sem bila ravno tam na polju. In nisem imela, kamor bi se naslonila. Moje noge so omahovale, kakor dete, ki je ravnokar shodilo.

Milka: Verjamem! Tebi je bilo še huje.

Cirila: O, huje . . . huje, ko je Potokarica naenkrat zavpila, da sem jaz kriva Darinkine smrti!

Milka: Kako boš ti kriva?

Cirila: Potokarica mi je jokaje očitala: Vidiš ti, neusmiljenka, naša Darinka bi živela vsaj še eno leto, da je nisi pregovorila, naj daruje eno leto za svetega očeta.

Milka: Saj je Darinka prej umrla, kakor pa ste sklenile darovati vsaka po eno leto za svetega očeta.

Cirila: Seveda! Darinka je samo obljubila svoje leto, a darovala ga še ni.

Milka: In kako bi bila rada v sredi peterih modrih devic, ki bodo — pa saj si ti prva med njimi — ki boste danes slovesno prinesle vsaka svoje leto sv. očetu v dar.

Cirila: A Bog ni hotel, da bi bila Darinka vmes.

Milka: Oh, še sedaj jo slišim, kako mi je nazadnje šepetala: — Milka, ko bi se stekli moji dnevi na ljubo svetemu očetu, o, kako bi se mi smrt zdela sladka!

Cirila: Mene in moje družice pa je tako vroče prosila, naj gotovo darujemo

vsaka po eno leto od svojega življenja, da se bomo eno leto prej zopet videle tam gori.

Milka: Oj ti draga Darinka! Sedaj je že tri tedne v grobu.

Cirila: In meni se zdi, kakor bi bila že tri leta.

Milka: Nič ne žaluj, Cirila! Saj se naša nameravana slovesnost zaradi tega še ni razdrla.

Cirila: Razdrla se še ni — ali kaj, ko bi se začela razdirati? . . .

Milka: Zakaj tako praviš?

Cirila: Ne vem zakaj, samo bojim se.

Milka: Nič se ne boj! Le skrbno naprej zaljšaj papežev kip — tvoje družice bodo kmalu prišle — in slovesnost se bo veselo pričela.

Botra (kmetiško, a čedno opravljena, bolj postarna, širokega obraza, jako nemirno-radovednih oči, s košarico v roki): Dobro jutro, Milka in Cirila! M! pa tako pridni!

Milka: Bog daj, da bi bilo dobro tudi Vam, botra!

Cirila: A prezgodaj ste prišli, šele pripravljava.

Botra: Tako! Prezgodaj? Ni mogoče? Mi je prav žal!

Milka: Boste pa počakali, botra.

Botra: O ne, počakati pa ne morem. Sama sem ostala pri hiši — in opoldne bodo prišli drugi domov. Kdo naj jim prinese kosila?

Milka: Saj bo to še bolje, če jim boste prinesli kaj posebnih novic o naši slavnosti.

Botra: I, kako jim naj kaj povem o nji?! Čakati tako ne morem, pa tudi ne smem. Povejta mi vse kar naprej — čemu bi skrivali?!

Milka (ponudi botri stol): Sedite malo! Pri nas radi spimo.

Botra (sede): No, povejta mi!

Cirila: Botra, to se ne dá povedati.

Botra (napol nevoljna): Saj niso božje skrivnosti.

Milka (dokazuje živahno z rokami): Glejte, botra, tudi slavčeva pesem ni nobena skrivnost — a Vam je ne morem opisati.

Cirila: Treba ga je poslušati, slavca samega.

Botra (se napol vzdigne s stola): No, slavčici moji, zapojta mi, povejta mi, saj vaju bom poslušala.

Milka (Cirili): No, nekaj bi že lahko omenila —

Cirila: To že veste, da se nas je zbralo pet deklet, ki bomo . . .

Botra: Kar že vem, tega mi ni treba praviti.

Cirila: Tega pa še ne veste, čigava so ta dekleta?

Botra: No, to bi pa rada vedela. Jamnikove Zorke gotovo ni zraven?

Milka: No, ta, ki ji je več za eno leto, kakor pa ciganki za cekin.

Botra: Gotovo ji je žal, da nima leto namesto 365 — 563 dni.

Cirila: Pustimo jo! Oj, ko bi izvedela, pa bi ne bilo besed ne konca, ne kraja!

Botra: A, da pridemo me prej do konca: Cirila, govori naprej, kar si začela. Katere bodo?

Cirila: Cestnikova Ivanka . . . potem Končanova Vida . . .

Botra: Tista iz Bele vasi?

Milka: Da, tista vljudna in zgovorna, kakor malokatera.

Cirila: Potem Kotarjeva Martina.

Botra: Katera je že Martina, mlajša ali starejša?

Milka: Mlajša! Predlanskim je stopila v Marijino družbo.

Cirila: Potem pa Logarjeva Stanka.

Botra (začudena zopet napol vstane s stola): Ni mogoče?! Logarjeva Stanka? Ko njena mati sama ne ve, kako bi poslajšala in podaljšala edini hčerki življenje.

Milka: Stanka pa pravi, da ji ni mar dolgega življenja.

Botra. Poglej ga, pogumnega dekleta! Tega si pa ne bi mislila.

Cirila: In še kako rada je obljubila eno svojih let —; kakor nobena.

Botra: Milka, ali ti se pa nič ne bojiš za svojo sestro Cirilo, če ti eno leto prežgodaj umre?

Milka (Cirili): Bogve, če niso Cirili odmerjena daljša leta, kakor pa meni?!

Cirila (zamišljena molči.)

Botra: Bogve! Cirila, kaj pa ti misliš?

Cirila: Jaz mislim, da je vse življenje vseh nas peterih skup v primeri z enim samim papeževim letom le majhen kresni ogenj na gori pred milijonom zvezd na nebu.

Botra: Prav lepo si povedala, samo dobro te nisem razumela.

Milka: Ponovi še enkrat, Cirila!

Cirila (bliže k botri, katera sede): Kajneda botra, majhen ogenj na gori razsvetljuje komaj vrhunec gore, zvezde pa razsvetljujejo vesoljno nebo. Me bi s tistim letom, ki ga darujemo svetemu očetu, morebiti koristile le temu ali onemu, papež pa bi z našimi darovanimi leti neizrekljivo mnogo storili za vesoljno cerkev.

Milka: Vidite, botra, tako je!

Botra: Cirila, ti si pa res učena! Nisi hodila zastonj v Ljubljani v kloštrsko šolo. Kar vesela sem, da sem tvoja botra.

Milka: Mene pa niste veseli? Le čakajte!

Botra: Tudi, Milka, tudi! Obeh sem prav vesela. (Ju prime za roko.)

Mati (vstopi. Visoka, okusno po domače oblečena žena ima v roki dve papeževi zastavici.)

Cirila: Mati, botra so prišli, Godnikova botra! (Hití materi nasproti.)

Mati: O, poglej jo no! Reza, kaj si tudi ti prišla na našo slavnost?

Botra: Tvoji hčerki sta mi o nji že toliko lepega napovedali, da sem kar pozabila prašati, kje se ti mudiš?

Mati: Pri sosedu sem bila, pri šivilji . . . A da ne pozabim (bolj tiho in počasno proti Cirili): Cirila, Julka je naročila, da pojdi sama povedat, kakšne trakove hočeš.

Cirila: Zastavice ste prinesli?

Mati (razkazuje zastavice): Poglej jih! Ali ti bodo všeč?

Botra: M! m! Kako so lepe! (Prime in pogladi zastavico): O, to mora biti pa drago blago!

Milka: No, svila ravno ni!

Cirila: O, bodo pa naša oblačila iz svile.

Botra: Iz svile? Vseh pet nevest, ali kaj ste že, vseh pet bo imelo svileno obleko?!

Mati: Da, da, vseh pet! Tri belo-, in dve rumeno-svileno oblačilo.

Botra: Zakaj pa ravno belo in rumeno? Ali zato, kakor bi bili te dve barvi najlepši?

Cirila: O, ne! Ampak — ker sta to papeževi barvi.

Botra: Saj res! Je že res!

Mati: Cirila, pojdi! Julka čaka.

Cirila: Milka, teči tačas po Cestnikovo Ivanko, naj pride zaljšat in krasit papežev kip. (Obe odideta.)

Botra: Saj pravim, vaša hiša pa nima zastonj imena „Praznikova“. Danes boste imeli prelep praznik.

Mati: Kajne, kako je pa tudi soba praznična?!

Botra: Pa tudi ti si mi vsa praznična, kakor o Veliki noči.

Mati: I, seveda, kaj ne bom! Kaj je pa že pri vas novega?

Botra: Staro se nazaj vrača. Pri vas je pa danes vse po novem... Vidiš, čudno se mi zdi, kako je prišla vaša Cirila na tako misel.

Mati: Na kakšno misel?

Botra: Saj veš — od tistih petih let in petih deklet.

Mati: No, to je popolnoma lahko, ko vedno bere in bere. Še pozno zvečer je ne spravim od knjig. In tudi to misel je nekje brala.

Botra: In precej je postala njena misel.

Mati: Da, njena srčna misel. Vem, da se ji še ponoči sanja o papeževi 25letnici.

Botra: Misliš?

Mati: Za svojo misel je hitro pridobila nekaj deklet.

Botra: Saj pravim, to so pa res pogumna dekleta! In dobrega, nedolžnega srca...

Mati: Seveda. Mlad človek je tako zaverovan v svoja leta. Hudega še nič izkusil ni —: tudi enega dne si ne bi dal odvzeti od svojega življenja. Te pa so pripravljene dati kar vsaka po eno leto!

Botra: To so redka dekleta!

Mati: Jaz jim pravim „pet modrih devic“. Veš, kakor tiste v svetem pismu?

Botra: Vem, tiste, ki so šle z lučjo ženinu naproti.

Mati: Pa tudi naše modre device bodo nosile v rokah svetlo luč v znamenje tistega leta, ki ga bo vsaka darovala za svetega očeta.

Botra: Pa saj to leto ni zavrženo.

Mati: O, ne, ne! Darovano za najvišjega in najimunitnejšega moža na zemlji — ne more biti zavrženo.

Botra: Saj pravim, nikoli ne more biti zavrženo.

Mati (pokaže na kip Leona XIII.): Poglej ga sèm! Kako ljubezniv in prikupljiv, res, svet obraz je to!

Botra (ogleduje kip): Meni se zdi, da je ž njim tako, kakor z letom. Čim bolj se namreč leto stara, tem lepše je. Le pomisli na Božič! In...

Mati: In čim lepši in pomenljivejši so dnevi starega leta, tem nerajši ga zapuščamo.

Botra: Tudi meni se tako godi. Oh da, s papežem je sam Bog.

Mati: In božji blagoslov! Zato je pa tudi papeževo življenje veliko vredno.

Botra: Čakaj, kako je že rekla Cirila? „Življenje nas peterih vkup je v primeri z enim samim papeževim letom le majhen kresni ogenj pred milijonom zvezd na nebu.

Malka (dekle iz vasi, prihiti v sobo vsa v eni sapi): Mati!... (V sapi ji zastaja beseda.) Mati! kje je Cirila?

Mati: K sosedovi Julki je šla nekaj naročit.

Botra (materi): Kaj pa ta hoče?

Malka: Logarjeva mati so mi rekli —

Mati: Da pojdi k nam?...

Malka: Ne! Da Cirila namesto Potokarjeve Darinke še ni dobila nobene druge.

Mati: O... že... že! Ravno Logarjeva Stanka se je sama od sebe ponudila.

Botra: Čigava si pa ti?

Malka: Mlinarjeva Malka. Tudi jaz sem se prišla Cirili ponuditi.

Mati: Prepozno!

Malka: Morebiti bi pa katera druga rada odstopila.

Mati: O nobena!

Botra: Jaz ne vem dobro! Mislim pa tudi, da nobena.

Mati: Katera pa naj bi odstopila?

Malka: Cestnikova Ivanka...

Mati: Ivanka? Ivanka? Misliš? Prva je bila za Cirilo! Ne bo nič, Malka!

Botra (bolj poredno): Omeni katero drugo!

Malka: Kotarjeva Martina...

Mati: Zakaj pa naj bi se ta skesala?

Malka: Ker bi bila vedno rada mlada...

Botra: Ravno prav! Bo še mlajša umrla, če dá eno leto. (Mati se malo zasmije.)

Mati: Martina je preveč goreča za Leona. Malka... Malka! (Zmaje z glavo.)

Malka: Mislite, da bi me tudi Končanova Vida ne pustila namesto sebe?

Botra: Končanovo Vido pa še jaz pre-dobro poznam. Če se katere stvari oklene, je ne pusti zlepa.

Mati: O... ne... ne! Posebno kot ne-vesta Leonove slavnosti se ne bo zapustila.

Malka: Seveda namesto Logarjeve Stanke pa tudi ne morem biti?

Mati: Najbrže da tudi ne.

Botra: Jaz bi pa dejala, da je to vsaj nekoliko mogoče...

Mati: Da! Logarica je res preskrbna in preboječa za svojo hčer.

Malka: Mati, torej pa povejte Cirili: Če bi Logarjeve Stanke ne bilo, naj pokliče mene.

Mati: Bom... bom!

Malka: In jaz sem takoj pripravljena. (Odide.)

Botra: Oh, kako je to dekle vsiljivo!

Mati: Jaz bi rekla, da je tako navdušena za svetega očeta.

Zastor pade.

Drugo dejanje.

Soba kakor prej, le papežev kip je že mnogo bolj okrašen. Okrog sohe stoji v lepem vencu petindvajset luči. Spodaj je venec pretrgan vtoliko, da pride lahko vmes še pet lučic.

Milka (zaljša kip in ga ogleduje oddaleč): Ná, sedaj naj pa Cirila reče, da nimam spretno in pripravne roke! Naš sveti oče so čimdalje lepši. (Zapoje.)

Ivanka (vstopi in prinese cipreso): O! Milka! pa tako vesela!

Milka: Ali ti nisi, Ivanka?

Ivanka: Saj vidiš, da ne jokam. Kam naj denem to cipreso?

Milka: Semkaj jo postavi! (Ji pomaga.) Je-li, težka je?

Ivanka: Če človek z veseljem nosi, ni nič težko.

Milka: Prav imaš, Ivanka!

Ivanka: Kje je Cirila?

Milka: K sosedovi Julki je šla nekaj naročit. Kmalu pride!

Ivanka: Papežev kip si pa že lepo ozaljšala. A najimenitnejšega še manjka.

Milka: No, in kaj bi bilo to?

Ivanka: Grb — ali znamenje svetega očeta Leona XIII.

Milka: Le počakaj, Ivanka, vse še bode. Za papežev grb je treba... no, česa je že treba za papežev grb?

Ivanka: Treh stvari. Prvič ciprese...

Milka: To si že ti prinesla! (Pogleda cipreso): Pa še prav krasno!

Ivanka: Drugič je treba zvezde...

Milka: Menda jo priskrbi Kotarjeva Martina.

Ivanka: Da, Kotarjeva Martina! In tretjič: dveh lilij...

Milka: Te pa gotovo prinese Logarjeva Stanka.

Ivanka: Kajpada, saj je lilija njena najljubša cvetica!

Milka: In Končanova Vida? Ali ne bo dala nobenega okraska?

Ivanka: Za grb ni treba družega! A prinesla bo zlate ključe sv. Petra, ki jih bo položila pred ta kip. Tako smo se domenile.

Milka: Naša Cirila bo pa dela vrh kipa zlato krono . . . Ali si jo že videla?

Ivanka: Ne še! . . . Kje pa je?

Milka (pelje Ivanko v drugo sobo): Pojdi jo sèmkaj pogledat! (Odideta.)

Mati (pridejo v sobo in se ozirajo semtertja): Jej . . . jej! Kako je vse lepo! Zdi se mi, da sem v cerkvi, ne pa v naši hiši.

Cirila (prinese raznobojnih trakov): Ali so botra že odšli?

Mati: O, morajo biti že pri Klančarjevem mostu.

Cirila: In jaz jim še „z Bogom“ nisem rekla.

Mati: Nič ne de! Kdor je pobožen, je vedno z Bogom. In teta so pobožni . . . Odkod je pa ta cipresa? (Se ozró na cipreso in kmalu odidejo): Nekaj sem pozabila.

Cirila: Gotovo mora biti Cestnikova Ivanka tukaj. (Glasno zakliče): Ivanka!

Ivanka (pride): Krono sem šla pogledat. Ah, kako je krasna!

Cirila: A najlepše se šele pripravlja . . . Milka, prosim te, steci k Julki, pa ji pomagaj, kar ti poreče, ona ne more vsega.

Milka (pride in z besedami „Tako . . . precej!“ zopet odide.)

Ivanka: Kip bova pa medve okrasili.

Cirila: No, saj ta je že skoraj okrašen, kakor da je vzrasel med cvetjem.

Ivanka: Pa res, te-le šmarnice se prav podajo.

Cirila: A lilije, te se bodo šele podale! Ali si kaj videla Logarjevo Stanko?

Ivanka: Nič! Sem šla za vasjo. Na vasi je stalo polno ljudi, gotovo pridejo gledat.

Cirila: Naj pridejo, a prej ne, dokler ne pričnemo.

Martina (prinese v roki zvezdo in se smehlja.)

Ivanka: O, smo že tri!

Cirila: Bog te sprimi, Martina!

Ivanka: Zvezde nisi pozabila?

Martina: Ne . . . nisem! (Položi zvezdo na mizo.)

Cirila: Ali si prišla semkaj s težkim srcem, povej odkritosrčno!

Martina: Kaj vendar misliš, Cirila! Poglej moj veseli obraz —

Ivanka: Kaj so pa doma rekli?

Cirila: Ali se bojé za tvoje leto, ki ga bodeš darovala?

Martina: Nič! Mati so rekli: Manj let, manj grehov! Oče so pa dejali: Kaj bo eno leto? Deset jih daj, če hočeš!

Cirila in Ivanka (se smejeta.)

Martina: Samo naša mala Marjetica se me je oklenila okrog vratu rekoč: Tinca, ali bo res tebi jutri bingale - bongale? (Ponema Marjetico.)

Cirila: Oh, ti nedolžno otroče!

Ivanka: No, dete le toliko ve, kolikor so mu doma povedali . . .

Martina: Mati se vedno ž njo razgovarjajo. Gotovo ji tudi o tem niso molčali.

Cirila: Seveda, povedali so ji po otročje, in Marjetica te je po otročje prašala. — Kako je mogla drugače?

Ivanka: V otroških besedah je sicer rada resnica, vendar v teh besedah ni treba iskati resnice.

Martina: Saj je ne iščem! Le tako sem omenila, ker ljubim Marjetico . . . Ali, kar Bog hoče, to se bode zgodilo.

Anka (slaboumno dekletje z vasi, bolj siromašno oblečena): Nikar mi ne zamerite, če vas motim. (Govori in se obnaša jako otročje.)

Cirila: Anka, kaj bi pa ti rada? (Ponema Ankin glas.)

Ivanka: Oh! Jo že spet vidim!

Martina (radovedno ogleduje Anko.)

Anka (Martini): Čemu me tako ogleduješ, saj sem ravno taka, kakor vselej.

Cirila: Da, ravno taka si kakor vselej. A po kaj si prišla?

Anka: Rada bi bila modra devica.

Ivanka: Kar modra bodi — in pojdi domov.

Anka: Kje imate svetega očeta? Jaz ga hočem tudi videti!

Cirila: Poglej ga!

Anka: Ah, kako je bel, kakor iz kamna!

Ivanka: No, saj je tudi iz kamna!

Anka: Tako praviš, da je! (Gre in poudrsne s prsti po kipu.) Mgm! Saj je res iz kamna! Oh, Cirila, naj bom še jaz modra devica!

Cirila: Saj si lahko modra. Le tiste deviške obleke, ki jo bomo oblekle me, nimaš. Taka pa ne smeš biti!

Anka: Precej pojdem domov in bom oblekla tisto novo obleko z belimi zobci.

Martina: Tisto, ki si jo imela prvokrat na sv. Treh kraljev dan?

Anka: Ti že veš, Martina! Kaj ne, kako je lepa!

Martina: Ravno grda ni!

Ivanka: Lepa pa tudi ni!

Anka (precej trdo): Hm! Ko bi bila tvoja, bi je noč in dan ne slekla.

Ivanka: Seveda, ker bi je ne bilo škoda.

Cirila: Anka, sedaj ni drugače, da greš domov. (Jo zasučé — ali Anka se zopet obrne.) Me si moramo še marsikaj pripraviti. Gledat pa lahko prideš popoldne.

Anka: Ali naj pridem v tisti novi obleki z belimi zobci?

Ivanka: Kajpada, v tisti novi z belimi zobci...

Anka (med vrati odhajajoč): Mgm! V tisti z belimi zobci — —

Cirila: Ta-'le Anka! (Se smehlja.)

Ivanka: Otročja je, kakor bi bila šele letos pri birmi!

Vida (skoraj plane v sobo.)

Ivanka: Kaj si tako zasopla, Vida?

Vida: Hitela sem, kar sem mogla, da bi....

Cirila: Da bi ne zamudila?

Martina: Saj Logarjeve Stanke tudi še ni.

Vida: No, ravno to je, vidite. Najbrže je tudi ne bo...

Cirila: Vida, nikar se ne šali! Slavnost je resna!

Vida: Brez šale bodi rečeno! Logarica je šla sedaj za menoj. Gotovo ne bo prinesla semkaj najlepšega poročila. (Govori tiho, kakor bi se bala Logarice.)

Martina (gleda skozi okno): Je že tu!

Ivanka: Cirila, opravita z Logarico sami, me se ne maramo vtikati vmes. (Vidi in Martini): Stopimo me tačas semkaj v sobo. (Odhite na levo.)

Vida: A bodi pripravljena, kaj veselega ne bo...

Cirila (nekoliko pomaje z glavo in molči.)

Logarica (resnega obraza s čudno, na glavi zavezano ruto): Ravno prav, da si sama, Cirila! — Ne bodi nevoljna name!

Cirila: Čemu bi bila nevoljna na Vas?

Logarica: Zavaljo tega, kar ti moram povedati.

Cirila: Kaj je posebnega, mati Logarjeva?

Logarica: Naša Stanka ne more biti med tistimi peterimi devicami...

Cirila: Zakaj ne? Ali ji kdo brani, da ne more biti?

Logarica: Jaz ji branim, in moram ji braniti.

Cirila: Kdo Vas k temu sili?

Logarica: Le pomisli, Cirila, to-le pomisli! Lani, bilo je ravno na svetega Marka dan, je bila naša Stanka na Velikem vrhu...

Cirila: Tudi jaz sem že bila gori.

Logarica: A tebi se ni prav nič žalega zgodilo?

Cirila: Kaj pa se je pripetilo Stanki?

Logarica: Pomisli, na bližnji smreki se je oglasila kukavica...

Cirila: Kukavica je vendar krotka ptica!

Logarica: Res, krotka ptica — pa je vendarle črna. In naši Stanki je prerokovala prezgodnji črni grob...

Cirila: To je naravnost nemogoče, Logarjeva mati.

Logarica: O, pa še kako res je! Stanka je prašala: Kukavica, povej mi, koliko let bom še živela...

Cirila: Kdo je pa to kukavici povedal, da bi vedela?

Logarica: In veš, kolikokrat ji je ta črna ptica zakukala?

Cirila (z nasmeškom): No kolikokrat?

Logarica: Samo dvakrat! Moj Bog, samo dvakrat! Pomisli, naša Stanka ima samo še dve leti — in še od tega naj bi izgubila eno leto!?

Cirila: To so vraže! Ko bi bila kukavica prav spočita, pa bi zapela stokrat. Mi-

slite, da bi potem Stanka sto let živel? Pojdite no, to so vraže!

Logarica: Nič vraže! Predobro poznam trhlo zdravje naše Stanke. Le malo dni ji je še odmerjenih... In sedaj naj se ji številce še teh dni pomanjša? Ne, to ne gre! Tega jaz ne pustim. Tega jaz ne prenesem.

Cirila: Ne bodite preplašni in prelahkoverni. Stanka naj pride!

Logarica (glasno): Ne bo prišla! Doma sem jo zaprla, da mi posili ne uide.

Cirila: Če ste ji dobra mati, zakaj ji ne pustite tega, kar jo tako veseli?

Logarica: A če je ona dobra hči, zakaj bi ne opustila tega, kar me tako boli?

Cirila: Vi samo tako hudo mislite!

Logarica: In te hude misli so mi prišle prav iz težkega srca. Ne, naše Stanke ne bo, pa je ne bo!

Cirila (sklene roke na prsih): O ti ljubi Bog! Ali naj bodo zastonj vse naše priprave! (Gre h kipu sv. očeta, kakor bi se hotela tam zjokati).

Martina (in za njo oni dve iz stranske sobe): Vse smo slišale pri vratih!

Vida: Kaj hočemo začeti, Cirila? Ali naj darujemo samo štiri leta?...

Cirila: Obljubile smo jih pet.

Ivanka: Seveda, ravno pet! Da bi sveti oče čez pet let praznovali 30-letnico, kakor praznujejo letos 25-letnico papeževanja.

Martina: Jaz darujem rada dve leti...

Vida: Jaz tudi!

Cirila: A mora nas biti ravno pet, da je bolj pomenljivo.

Ivanka: Naj pride torej vaša Milka.

Cirila: Naša Milka bi že lahko bila. A mora biti ravno Stanka.

Martina: Ravno Stanka? Zakaj?

Cirila: Jaz sem tako preračunala, da bi skupna leta nas peterih znašala ravno 93 let.

Vida: Aha! In sveti oče imajo ravno 93 let.

Cirila: Stankina in naša leta vkup pa štejejo tudi toliko...

Martina: Jaz imam 18 let.

Ivanka: Jaz pa 19.

Vida: Mojih je dvajset let — in tvojih tudi toliko, Cirila.

Cirila: Dà! Stankinih pa šestnajst let.

Ivanka: No, seštejmo! (Šteje na prste...) Res, ravno 93 let!

Martina: Oh škoda, da je ni!

Vida: Pa tudi njenih lepih lilij ne bo!

Ivanka: In to vse zavoljo vražjeverne sitnice!

Cirila: Potrpimo malo! Bog, ki nam je to misel dal, nam bo tudi pomagal!

Vida: Kje bi neki drugo poiskale, namesto Stanke?

Ivanka: A mora imeti šestnajst let!

Martina: Čakaj, katera bi bila te starosti... (Vse premišlujejo.)

Stanka (naenkrat vstopi, držeč v roki dve liliji.)

Cirila: O! o! Stanka, kako je to mogoče, da si prišla?! O!... O!... (Vse štiri jo kar obsujejo z vprašanji.)

Vida: O, hvala Bogu!

Ivanka: Kako je to mogoče, saj si bila vendar zaprta?

Martina: Ubožica!...

Cirila: Kako si se pa rešila?

Vida: Kdo ti je odprl vrata?

Ivanka: Vaša mati gotovo ne?...

Stanka (vse štiri jo obstopijo ter jo željno poslušajo): Kajneda, naša mati so prišli sem povedat, da me ne bo? (Ji prikimavajo.) Mene pa so doma zaprli. Ihtela sem skoraj na glas. Na mojo tolažbo pa so prišli mimo Godnikova mati.

Cirila: O, naša botra!

Stanka: In pogledali so skozi okno... Poklicala sem jih in jim povedala, zakaj sem zaprta. Pa se niso nič čudili, kakor bi že vse vedeli.

Cirila: Pri nas so bili in so vse izvedeli.

Stanka (nadaljuje): Povedala sem jim, kam devajo naši ključ. In res so ga našli tam. Pa so prišli in odprli.

Vida: Hvala jim stoterna!

Cirila: Kaj pa tvoja mati?

Stanka: Takrat jih še ni bilo domov. Nemudoma sem vzela z okna lilije — —

Ivanka: Pa bi se lahko med potom srečali . . .

Stanka: O ne! Počakala sem pri Travnikovih, dokler niso prišli naša mati mimo proti domu.

Martina: To si bila previdna!

Stanka: In kakor hitro so odšli mimo Travnikovih, smuknila sem iz sobe in prihitela k vam. (Se mehko nasmeje.)

Ivanka: Prav si imela! Položi liliji semkaj! (Ji pokaže prostor in pomaga.)

Vida: Me smo že kar žalovale po tebi.

Martina: Kakor da nisi bila samo zaprta, ampak celo zakopana.

Cirila: Zahvaljena bodi, Stanka, da si tako goreča za našo slavnost in obljubo!

Stanka: Ali naj bi besedo prelomila?

Vida (in druge): Zahvaljena bodi tisočkrat!

Cirila: Sedaj pa hitimo v sosedno sobo, da se pripravimo! (Prime Cirilo za roko.)

Vida: In vrnile se bomo, kakor neveste, ki gredó ženinu naproti.

Stanka: Oh! Kako sem vesela, da morem biti med njimi. (Odidejo.)

Zavesa pade.

Tretje dejanje.

Ista soba. Papežev kip je že ves okrašen. Polovico luči že gori. Nad kipom se blešči zlata tiara, pod njim dva ključa, ob strani bolj pri vrhu svetla zvezda, bolj spodaj dve liliji, v sredi pa cipresa.

Milka: Nobene več ni tukaj. Gotovo se že napravljajo. (Gre proti vratom stranske sobe in posluša.) Da, že šumé svilnata oblčila. Hitro moram nažgati še te luči. Petindvajset luči — v znamenje papeževe petindvajsetletnice.

Logarica (vsa v veliki, jezni sapi): Ali je naša Stanka pri vas?

Milka: Jaz je nisem videla, da bi prišla.

Logarica: Seveda je prišla! Na teh dveh lilijah poznam . . .

Milka: Morebiti?

Logarica: Nič — morebiti! Mora biti tukaj. Pokličí mi jo takoj!

„DOM IN SVET“ 1903. ŠT. 4.

Milka (vidi, da gre Logarica sama proti stranskim vratom, jo prehití in zakliče): Stanka, pridi malo vun! (Odide v stransko sobo.)

Stanka (pride iz stranske sobe, iz katere se čuje žalostni: „Ah! že spet!“): Mati!

Logarica (precej jezno): Stanka!

Stanka: Mati, nikar se ne hudujte!

Logarica: Stanka, nikar me ne jezi!

Stanka: Ravno nasprotno, razveseliti Vas hočem.

Logarica: Dokler te vidim na tem kraju, me ne moreš razveseliti.

Stanka: Pa mi dovolite, da bom vsaj jaz vesela!

Logarica: Tega veselja ti ne privoščim. Kdo ti je odklenil doma?

Stanka: Dobra roka!

Logarica: Ali kdo ji je ukazal?

Stanka: Usmiljeno srce!

Logarica: Stanka, zadnjikrat ti rečem in te prosim: Pojdi domov!

Stanka: Oh, mati! Doma sem tolikrat in bom še tolikrat, zakaj bi morala biti ravno sedaj doma, ko moram biti tukaj.

Logarica: Nikar ne misli, da boš doma kdove še kolikokrat! Ali ne veš, kaj je kukavica kukala!?

Stanka: Mati, to so bile le otročarije!

Logarica: Tako praviš, otročarije! Zakaj pa tolikrat na našem vrtu sova poje?

Stanka: Morebiti že ve, da jo Vi radi poslušate.

Logarica: Stanka, nikar se ne šali — do tvojega groba ni daleč!

Stanka: Bogve! . . .

Logarica: Nikar ne krajšaj svojih kratkih dni! Če ne maraš zaradi sebe, vsaj zavoljo mene jih ne krajšaj. Jaz sem ti dala življenje.

Stanka: Bog mi je dal življenje, On ga mi bo vzal, kadar mu bo drago.

Logarica: Kmalu ti ga bo vzal, ker tako zametavaš svoje dneve.

Stanka: Mati, jaz jih darujem — jaz jih ne zametavam.

Logarica: Ah, že vidim, da se ne usmiliš svoje matere. Naj le živijo sveti oče, naj živijo — a tvoja mati bo umirala . . .

(jokaje) umirala zaradi tebe. O, Stanka, ali ti je smrt lastne matere tako sladka?

Stanka: Nikar se, mati, ne solzite! Ko bom... (Logarica odhaja.) Poslušajte mati... Ko bom darovala leto za svetega očeta, se bom spomnila tudi Vas...

Logarica: Stanka, pojdi z menoj domov!

Stanka: Ne smem, mati. Srce mi ne pusti!

Logarica: Jaz sem tvoja mati — ti pa nisi moja hči. (Izgine.)

Stanka: Kako so čudni! Črnim kuka vicam in ponočnim sovam več verjamejo, kakor pa meni.

Cirila (pride s tovarišicami iz sobe): Torej si vendar še pri nas ostala?

Stanka: Brez vas bi ne moglo biti danes mojega veselja.

Vida: In brez tebe bi ne bilo našega veselja.

Ivanka: Ves čas smo se bale zate.

Stanka: Jaz pa sem bila brez strahu.

Martina: Vsak trenutek smo mislile, da te bodo siloma odpeljali pri vratih.

Stanka: Nikakor ne! Moje srce je danes pregorko in prepogumno.

Cirila: Hvala bodi Bogu! Vendar pa so nas Logarjeva mati nekoliko zamudili.

Ivanka: Se bomo pa sedaj hitreje zasukale! (Hitro stopi proti stranskim vratom).

Cirila (prime Stanko za roko): Pojdimo, družice moje. Sedaj nas ne premoti več nobena stvar. A ti, Milka, nažgi tačas vse luči.

Milka (ki je tačas zadaj stala): Prej bodo gorele — kakor pa se boste ve napravile. (Vseh petero devic se gre pripraviti.)

Milka (prižiga luč za lučjo): Ah, opravljene bodo pa že tako lepo, da bi jih še v nebesa vzeli, ko bi se prikazale na nebeškem pragu. Skoraj mi je žal, da nisem med njimi!

Mati: Ali si jo videla? Logarica je šla objokanih oči od nas.

Milka: Njene solze so prav poceni... Za kaj vse pa ona ne joka?

Mati: Saj res! Če se bliska — joka... če burja tuli — joka... če jo glava boli joka — vedno joka.

Milka: In če bi ji Stanka umrla — bi pa od samih solza oslepela...

Anka (v praznični obleki z belimi zobci): Ali sem sedaj dobra, Milka?

Mati: Kaj pa ta hoče?! Govori ji prav nakratko!

Milka: O, seveda! Še prav lepa si! (Se ji smeje čudi.)

Anka: Ali sedaj, kajne, sedaj bom modra devica?

Milka: Kakšna?

Anka: Ali sem modra devica?

Milka: Morebiti še boš.

Mati: I, kajpada!...

Anka: Kje so pa druge modre device?

Milka: Jih ni!

Anka: Vi, mati, kaj pa stoji tukaj ta vaša Milka?

Mati: Čemu pa ti?

Anka: Kam naj pa grem? Tja notri! (Pokaže na vrata v stransko sobo.)

Milka: Tja notri ne bo prav!

Anka: Ali tja vun bo pa prav? (Pokaže na glavna vrata.)

Milka in mati (obe hkrati): O, prav... prav!

Anka: Torej pa grem... samo da bom modra devica...

Milka: Seveda si modra, samo da greš!...

Anka (pokaže na obleko): Poglej, Milka, te bele zobce.

Milka: Vidim.

Anka: Poglejte še Vi, mati!

Mati: Jej, kako so lepi! (Anka se smeje in odide. — Kmalu potem, ko Anka odide, pridejo radovednice od vseh strani pogledat, kako je vse ozaljšano pri Praznikovih.)

Zalka (ena izmed radovednih žensk, vodi za roko majhno deklico. Ko že dolgo ogleduje, vpraša): Kaj pa ta cipresa tukaj?

Milka: Pomeni papeževo dolgo... dolgo življenje...

Zalka: In tista zvezda tam gori?

Milka: Pomeni papeževo modrost in bistrumnost...

Zalka: Ali te lilije tudi kaj pomenijo?

Milka: Seveda... Čisto in neomadeževano življenje svetega očeta...

Zalka: Poglej, pa ključi so tudi zraven in zlata krona! (Sklone se k deklici, ki jo drži za roko): Ali vidiš? (Milki): Ah, še našo Martino bi rada videla. Tudi Marjetica bi jo rada videla. (Spet se skloni k deklici): Kajne, Marjetica? Tince sva prišli pogledat.

Marjetica (otročje): Bingele — bangele!

Milka: A v sobi ne bosta smeli biti. Samo tam zunaj pred vrati, ali pa pri oknu.

Zalka: Samo, da kaj vidiva in slišiva!

Milka: Pst! Tiho! Cirila je že pozvončkala. Pričela se bo slavnost. Hitro, hitro! (Namigava jima z roko, naj odideta.)

Četrto dejanje.

Pred papeževim kipom gori vseh petindvajset luči. V ozadju se čuje mehka pesem na harmoniju. Počasi in slovesno nastopi prva izmed modrih devic, krasno oblečena. Na glavi ima venec, na prsih svetinjo in kokardo s papeževim znakom, ali ob desni roki trak papeževe barve. V roki lučke v podobi srca, ob lučki je pripet droben šopek. Devica se prikloni pred ozaljšanim kipom in s prosečim in slovesnim glasom poklanja svoje leto.

Ivanka (belooblečena):

Vsemodri Bog! Poglej na mojo prošnjo in na moj dar. Ti, ki daješ človeku leta in jih jemlješ, kadar Ti je drago: Vzemi eno leto od mojega življenja in daj ga svetemu očetu Leonu XIII. Sprejmi to lučko, ki je v znamenje darovanega leta polagam pred Tvojega najvišjega namestnika na zemlji.

(Odloži lučko in zapoje po napevu: „Na planincih...“)

Gori, gori, lučka, veselo,
da bo leto zlato zorelo,
da bo Leon sleherno delo
blagoslovljen dokončal.

Lučka, prej nikar ne ugasni,
da se dnevi vrnejo jasni,
da zaspe viharji preglasni
nad čolničkom Petrovim...

Angel (ki stopi nenadoma devici nasproti, preden se ta skrije med vrati):

Nebo je čulo prošnje tvoje
in dar sprejelo srčni tvoj,

in kakor cvet pred solncem bodo
cvetela leta pred teboj;
in, ko ti zadnji dan ovene,
nebo na rožni vrt te vzame svoj.

(Izgine. — Ivanka vesela odide.)

Martina (rumenooblečena):

Vsevedni nebeški Oče! Ti veš, koliko je mojih odmerjenih let. Ali, ko bi jih bilo tudi samo trideset, rada dam trideseto leto Tvojemu Leonu. Ne trese se mi, poglej, ne trese se mi roka, ko pokladam to lučko, kakor bi pokladala eno leto pred Tvojega najvišjega pastirja.

(Odloži lučko in zapoje po napevu: „Slišala sem ptičko pet...“)

Mati so mi pravili,
naj se ne bojim,
četudi eno leto manj
na svetu tem živim:
Tam gori v raju je lepo
tam gori plačalo nebo,
lepo lepo
bo leto to
mi plačalo nebo.
Oj leto bo
lepo lepo
mi plačalo nebo.

Naša le Marjetica
je zaplakala,
da še letos majnika
ne bom dočakala,
Marjetica, povej, zakaj,
ne bo sijal mi letos maj?
Zakaj... zakaj...?
Če pridem v raj,
najlepši moj bo maj!
Zakaj... zakaj...?
najlepši maj
bo moj na vekomaj!

Angel (kakor prej):

Tvojih let ni trideset,
tvojih let je petdeset!
Petdeseto leto tvoje
ne bi sreče ti rodilo,
lahko bi te pogubilo.

Leon bo pa s tvojim letom,
ki ga Bog bo njemu dal,
slavno . . . srečno kraljeval.

(Izgine. — Martina odide.)

Vida (belooblečena):

Vsemogočni Vladar nebes in zemlje, ki
pripustiš, da vlada tudi človek v Tvojem
imenu na zemlji: poglej na častitljivega
starčka, modrega vladarja Tvoje cerkve. O,
pomnoži mu srebrna leta! Rada hočem, in
Te prosim, da mu jih pomnožiš tudi z enim
mojih let.

(Odloži lučko, znamenje darovanega leta, in zapoje
po napevu: „Rasti, rasti, rožmarin . . .“)

Vzemi, vzemi, ljubi Bog
leto dni iz mojih rok!
Kaj je meni leto dni,
če bi v zgodnjo jamo šli?
Koliko je lepih mest
onkraj tvojih zlatih zvezd!

Ptičico si vjela bom,
pesemco ji pela bom,
pela jo bom leto dni,
da se ptička nauči:

Ena skala . . . eden Rim,
eden vlada Bog nad njim.
Slavni Leon — starček siv,
pa Njegov je čudež živ.

Kadar ptičko naučim,
v beli dan jo izpustim:
splavala bo v daljni svet
vsem stvarjem to pesem pet:

Ena skala . . . eden Rim,
eden vlada Bog nad njim:
Slavni Leon — starček siv,
pa Njegov je čudež živ.

Angel (kakor prej):

Daj, počakaj, modra Vida,
čuj besedo mojo sveto
triintrideseto leto
dalo bi ti sreč obilo,
a sedaj je šlo v gomilo.
Našla boš pa onkraj zvezd
rajsko mesto zlatih cest.

(Izgine — Vida odide.)

Stanka (rumenooblečena):

Neskončno dobrotljivi Bog! Ti si ustvaril
ptice pod nebom, da razveseljujejo človeka
— a nisi jih ustvaril, da bi mu napovedo-
vale prihodnje reči. Pa če bi bila tudi res-
nica, da bi se stekli moji dnevi z mojim
osemnajstim letom, vendar osemnajsto svoje
leto rada posvetim v blagor svetemu očetu.
Zapela bi veselo pesem, kakor jo pojejo
moje družice, a bojim se, da stojé zunaj
moja mati, in žalostno bi se razjokali, ko
bi slišali glas svoje Stanke. — — Ta lučka
je goreča, a še bolj goreče je moje srce
za Te, ljubi Bog in za Tvojega Leona XIII.

Angelj (kakor prej):

Nikar se, Stanka, me ne boj,
glej, jaz sem dobri angelj tvoj.
Oznanjam sladko ti novico:
Ko spet boš čula kukavico,
le prašaj, kaj je tvojih let —
napela jih bo šestdeset;
le svoji materi povej,
naj ne žaluje več naprej . . .

(Izgine, in Stanka odide.)

Cirila (belooblečena):

Že devetindvajset lučic gori pred teboj,
o sveti oče, luč z neba! Kakor bi te luči
goreče prosile za te in za tvoja mnoga leta.
Samo še ene lučke je treba, samo še enega
leta je treba, pa bi doživel tridesetletnico
svojega slavnega vladanja na Petrovem pre-
stolu. In to leto ti poklanjam jaz. (Odloži luč.)
Sam Bog ve, kako sem hrepenela po da-
našnjem dnevu in kako sem vesela, da se
je izpolnila moja želja. Naj le gorijo naše
luči, naj le živijo naša darovana leta v božjo
slavo, sveti oče, in pa v blagor vesoljne
cerkve.

(Zapoje po napevu: „Ko ptičica sem pevala . . .“)

In ko bi mogla, svojih let
bi rada dala jih deset,
samo da tvoj bi zadnji dan
ne bil še dolgo pokopan.

Oj srečo tvojih dolgih let
bi v srcu nosil celi svet

in blagoslov iz tvojih rok
razlival bi se krog in krog.

Srce pa naše bo povsod
ljubilo tvojo varno pot,
in prej ugasne solncu žar —
zvestoba naših src nikdar.

Angel (kakor doslej):

Oj Cirila, oj Cirila
kaj si danes izgubila!
Zadnje leto — leto eno,
več ne vrne se nobeno ...
Preden bodo rože zale
na gredicah cvet pognale,
preden si bo prva ptička
gnezdo spletla vrh grmička,
preden bo ti sredi vrta
zelenela vinska trta —

tebi . . . tebi bo pomladno
smrt zapela pesem zadnjo.
Pa nikar se ne prestraši:
V domovini večni naši
krasno smo ti spletli krono:
Kolikor si dala dni,
toliko se v kroni tvoji
dragih biserov blišči . . .

(Izgine . . .)

Cirila (ponovi prvi dve kitici svoje pesmi):

In ko bi mogla, svojih let
bi rada dala jih deset!

(Pridejo še druge modre device in skupno zapojó
papeževo himno.)

Angel (se prikaže in jih blagoslavlja.)

O. VESELKO KOVAČ:

NAROBE SVET.

NARODOPISNA ČRTICA.

O Kitajcih ste bržkone že marsikaj
čuli in brali. A verjeli morda niste
vsega natanko. Tudi meni se je
včasih tako godilo. Toda zanesel
me je veter na Kitajsko¹⁾, in zdaj opazujem
na svoje oči to ljudstvo „nebeškega kra-
ljestva“, njegovo življenje in stremljenje,
njega šege in navade. Pa vidim, kako je
res marsikaj čudovito drugače, nego pri
nas v Evropi. Te kitajske šege in običaji!
Menda jih ni nikjer na svetu več tacih! Naj
vam jih kot samovidec ob kratkem nekaj

opišem — pa bodisi da tudi meni ne boste
vsega verjeli! Kar tako brez vsakega poseb-
nega reda sprejmite nekoliko črtic!

* * *

Kitajec ne pozna naših pozdravov: „Do-
bro jutro“, „dober dan“, itd. Njegov po-
zdrav je vprašanje: „Ali se ti dobro godi?“
„Ali si zdrav?“ — „Si že kosil?“ — Na vpra-
šanje: „Ali si že kosil? južinal?“ Kitajec
vedno odgovori, da se je najedel do si-
tega, in bodisi da mu pajki še tako pre-
dejo po želodcu.

Kadar se prvič snideš s Kitajcem, se
zanima za tvojo „visoko starost“, za tvoje
„lepe dohodke“, te vpraša, koliko tisočakov
imaš na posojilu itd.; običajno je tudi vpra-
šanje: „Koliko žen imaš?“ — pač same šege,

¹⁾ O. Veselko (Laetus) Kovač, frančiškan,
je apostolski misijonar v Šan-tungu. Bodi mu pri-
srčna hvala za ta zanimivi spis! Obljubil nam je še
več sestavkov o Kitajcih. Prosimo, da svojo obljubo
možko izpolni!

Op. uredništva.

katerih naša evropska kultura ne pozna. — Nasprotno pa se Kitajec zgraža nad našo neotesanostjo, ako ga vprašamo n. pr. po zdravju njegovem ali njegove žene, kakor je to pri nas navada. — Ako se hočemo pri nas komu prikupiti, cenimo njegovo starost — in naj je že zunanost kakršnakoli — vsaj za nekaj let manj, nego si jo v resnici mislimo; zlasti ženskam, ki imajo „dni lepših polovico“ že za seboj, se tako le prikupiš. Pri Kitajcu pa bi s takim dobrohotnim mnenjem slabo naletel. Prisoditi mu moraš vsaj 10—15 let več, nego jih ima v resnici. S tem ga boš zadovoljil.

Desna stran ima pri nas v Evropi prednost pred levico. Na desnico posadimo svojega gosta. Ne tako Kitajec. Dobro bi te zapomnil mandarin, ako bi mu odkazal sedež na desnici! Ne videl bi ga več pod svojo streho . . . Nekoč sem prišel v družbi osivelega misijonarja v kristjansko vas. Utrujen od dvednevne vožnje, v sobo prišedši, hitro sedem. Polastim se sedeža na levici, kakor se to — pri nas — spodobi. Kmalu pridejo ondotni kristijani naju pozdravit. Toda bil sem v ne majhni zadregi, ko je vse najprej mene pozdravilo in prosilo za blagoslov. Imponiralo jim je častno mesto na levici, ne pa siva brada priletnega misijonarja. Sobrat se je smejal moji zadregi in me poučil o čudnem kitajskem običaju.

Pri nas se doma moški v znamenje spoštovanja odkrivamo. Kitajec bi to štel za zaničevanje. Zlasti bi ti ne odpustil izlepa, ako bi ga gologlav sprejel v svojem stanovanju.

S palico v roki, v družbi svoje boljše polovice, gre v Evropi oženjen gospod na izprehod. Kitajec palice na izprehodu ne rabi. Zato pa je njena važnost in veljava pri sodišču tem večja. V družbi svoje ali kake druge žene se Kitajec nikdar ne prikaže na ulico. Družbo mu dela na izprehodu ptiček v kletki, ki jo nosi s seboj. Izletov v božjo naravo na Kitajskem ne cenijo. Sploh ima Kitajec prav malo ali nič čuta za prirodno krasoto.

O telesni lepoti imajo sinovi „nebeškega kraljestva“ drugačne nazore nego mi. Čeden

obraz, lepa telesna rast, to je, na kar se pri nas gleda, žal — včasih še preveč. Kitajec pa se n. pr. za obličje svoje neveste nič ne zmeni: on gleda le in občuduje njene — nožice. Čim drobnejše so, tem bolj mu dopade nevesta, najsi je tudi obraz poln brazgotin. Tu so torej Kitajke veliko na boljem od Evropejk. Zakaj velikost nog se z leti ne izpreminja tako, kot se izpreminja nekoč morda nad vse cvetoči obrazek . . .

Ker sem že omenil neveste, naj povem še, da si le-te kitajski mladenič ne išče sam, marveč je to izključna skrb starišev njegovih. Ako gledajo ti vedno na to, da ima nevesta poleg drugih potrebnih duševnih lastnosti tudi kolikor mogoče drobne nožice, potem je sin z njihovo izbiro vedno zadovoljen.

Kdor hoče biti na Kitajskem gosposki, ta naj si pusti rasti na vseh prstih dolge nohtove v znamenje, da se mu ni treba ukvarjati s težkim ročnim delom —: on je učenjak ali uradnik ali pa bogatin. No — dolge nohtove, vsaj na mezincu — to šego posnemajo nekateri tudi že v Evropi . . .

Praznično oblečenega Kitajca, zlasti gosposkega, ne vidiš nikdar v hlačah, ampak le v dolgi halji. Kitajke pa, narobe, ne nosijo kril, marveč hlače, toda le take v pravem pomenu besede, ne pa v prenesenem. Nimajo namreč svojih mož v strahu, kakor semtertam Evropejke; njihova beseda, zlasti pri poganih, nima nobene veljave. Pogani lahko svojo ženo proda ali drugo kupi ali z drugo zameni, kadar se mu zljubi. — Zanimivo je, da si moški spletajo lase v kito, medtem ko ženskam to ni dovoljeno. Zvijajo jih le v nekak vozelj. — Barva las je izključno temno-črna.

Nam se gabi piti iz posode, ki ni pomita. Kitajec pa je ponosen na vrče in skledice, katerih se drži debela skorja čaja, bolje rečeno, nesnage. Teh posod namreč ne poma, ker je baje iz njih čaj okusnejši.

O posebnih veselicah in imenitnim gostom se postavi pri nas, če le mogoče, več let stara kapljica na mizo. Tudi Kitajec ima za imenitne goste in izvanredne gostije

nekaj posebnega. Kaj pač? Smrdljiva, več let stara, v trdo kuhana jajca, v katerih beljak več ne zasluži svojega imena, ker je — črn kakor oglje. Ne morem pomagati, ako ne verjamete, a tudi mene so že počastili s tako izborno slaščico, pa je nisem mogel. Nespačetni Evropejec, ki ne ve, kaj je dobro!

Kadar te mori v vročem poletju žgoča žeja, kako pohlepno izpiješ kozarec hladne studenčnice! No, Boga zahvali, da nisi na Kitajskem. Tu bi moral piti v najhujši vročini tako vroč krop, da bi se ti mehurji izpuščali, če ne bi bil previden. In v jutro potem, ko si se vso noč potil, da še očesa nisi zatisniti mogel, ti prinese Kitajec zopet gorke vode, da se ž njo umiješ. Začuden ga pogledaš. Ne veš, ali imaš človeka z normalnim razumom pred seboj. Ko pa zahtevaš mrzle vode, te Kitajec še bolj čudno pogleda, ker si ne more misliti, da se kdo more umivati z mrzlo vodo. — Pisatelj teh vrstic je moral služabniku parkrat zatrobiti na ušesa, potem si je zapomnil, s kako vodo se Evropejec umiva. — Ne verjamem, da bo imel Kneipp kdaj vernih pristašev med Kitajci!

Pri nas doma lažnjivca, na čigar besedo se ne more človek nikoli zanesti, preziramo in zaničujemo iz dna duše. Na Kitajskem, v tako imenovanem „nebeškem kraljestvu“ pa imajo o laži nekoliko drugačne nazore. Smatrajo jo skoraj za hvalevredno lastnost, lastnost, brez katere ni mogoče živeti. Namesto da bi stariši svoje otroke za laž kaznovali in jih učili govoriti resnico, se še veselijo njihove „lokavosti“ in „prebrisanosti“. Vsaj v višjih kitajskih krogih ima mož olikanega vedenja, ki je pa sicer poznat slepar prve vrste, stokrat več veljave nego poštenjak, ki pa ne gleda preveč na ceremonije. Seveda je poslednjih vsled teh žalostnih razmer bore malo. Zvijajača, laž je uprav kitajska lastnost. Še celo kristjani se je ne morejo popolnoma iznebiti.

Ni ga darila, s katerim bi napravil dober kitajski sin svojim starišem večje veselje kakor z lepo, veliko — krsto iz debelih, hrastovih desk. Solze hvaležnosti se iskré

v očeh presrečnim starišem ob tako dragocenem daru . . . Ali ne-bi povzročilo tako darilo našim starišem največje žalosti, češ: Glej, kako radi bi me že videli v grobu!

Ako hočeš priklicati Kitajca, mu nikakor ne smeš namigniti k sebi. Tako ti bo šel gotovo svojo pot naprej, ne meneč se za tvoj klic. Da pride k tebi, moraš narediti z roko ravno nasprotno znamenje.

V Evropi se podeli zaslužnemu možu osebno ali pa dedno plemstvo. Zadnje je izmed največjih odlik, kar jih pri nas more doseči državljan. Kitajci se v tem oziru diametralno razlikujejo od nas. Če povzdigne cesar zaslužnega moža v plemeniti stan, je te časti deležen vselej tudi njegov oče, ako še živi, ne pa sin ali vnuk. Dedno plemstvo se skoraj nikoli ne podeli, pa tudi nima v očeh Kitajcev skoro nobene veljave. Vsak si mora tako odlikovanje zaslužiti sam. Ako došeže sin kako cesarsko službo, je iste časti, katero uživa on kot višji uradnik, deležen tudi njegov oče, če je bil prej tudi ubog kmet ali rokodelec. Brez dvoma bi bili s to kitajsko naredbo zadovoljni tudi očetje v Evropi, zlasti oni, katerih se nehvaležni sinovi sramujejo, ko so zlezli v gosposke suknje . . . — S svetinjami in drugimi znamenji odlikovanja Kitajec ne krasi samo svojih prsi, marveč tudi oni del telesa, ki je pravzaprav odlikovanje zaslužil, namreč — glavo . . .

Tudi štirih strani sveta Kitajec ne razločuje isto tako, kakor mi. On n. pr. ne pravi: Reka A teče proti severo-vzhodu —, oblaki se vzdigujejo na jugo-zapadu; marveč reka A teče po njegovih pojmih proti vzhodu-severju, in oblaki se vzdigujejo na zahodu-jugu. — Kompasova igla kaže, kakor znano, proti severju. Kitajec pa imenuje kompas — „iglo, ki kaže proti jugu“. — Ako stojiš na križpotu in ne veš, po kateri poti bi šel, ter vprašaš Kitajca na bližnji njivi, katera pot te povede do tvojega cilja, ti ta ne bo rekel: „Kreni na desno“ ali „na levo“, marveč dejal ti bo: „Idi proti severju, zavij proti jugu“ — in naj je vas, v katero si namenjen, še tako blizu, takorekoč pred nosom.

Kitajec žaluje v beli obleki, med tem ko oblačimo pri nas črno v znamenje žalosti.

Dolžnost nočnih čuvajev vsepovsod je, varovati speče prebivalce pred tatovi. Kitajski pa, bi človek mislil, te velevažne dolž-

sovom trsu. Tako se tat ali razbojnik prav lahko ogiblje čuvaja in tem previdneje opravlja svoj nočni posel.

Kaj pa kitajska šola? — Nekoč je postalo pri nas v osmi šoli med poukom pre-

SLOVESNA OBLJUBA.

M. NESTEROV.

nosti nimajo. Oni sicer krožijo celo noč po mestu, morda vestneje kakor marsikateri njihov tovariš v Evropi, toda ne zalezujejo potihem nepoklicane nočne goste, ampak z glasnim razbijanjem po bambu-

cej nemirno. Ne vem več, kaj je bil vzrok skoraj glasnemu šepetanju. Spominjam se le še besed profesorjevih, kateri je zarohnel: „Ali sem v kitajski šoli?“ V hipu je nastal običajni mir, dasi je nas bilo osemtrideset

v osmem razredu. Kitajska šola, sem si mislil, kaka neki mora biti! Najbrže tudi tedanji naš profesor ni imel o njej pravega pojma. — V kitajskem učnem redu stoji poleg branja, pisanja in drugih predmetov tudi — kričanje. Ker se otroci ne uče doma, morajo se učiti v šoli. Kitajec pa se tiho učiti ne more. Zato pri učenju kriči ali pa „poje“. Čim glasnejše vpije, tem hitrejša se nauči. Razum pri učenju ne pride prav nič v poštev — zato se uči le na pamet. Povedati s svojimi besedami, česar se je naučil iz knjige, tega Kitajec ni zmožen. Seveda ni pravila brez izjeme. — Kadar torej veli učitelj, učiti se na pamet, zavpije: „Kričanje!“ In začne se vpitje, da je strah. — Ubogi kitajski učitelj! si misli morebiti kdo izmed čitateljev. Toda pomilovanja kitajski učitelj ne zasluži. Ve si namreč pomagati. Določi, kaj se je učiti — ter gre. Kadar se mu zljubi, se pa vrne pogledat, kdo že zna dotično tvarino. Pri izpraševanju učencu ni treba gledati v strogi obraz učiteljev, ampak obrne mu hrbet in gleda svobodno po šolski sobi nazaj.

Kdor se je učil hebrejščine, ve, da se hebrejske knjige začenjajo tam, kjer se naše končavajo. Kitajci v tem oziru torej niso osamljeni. Toda kot posebnost kitajskih knjig je omeniti, da so gladko obrezane na hrbtu, kjer so vezane, potem spodaj in zgoraj, ne pa tam, kjer se odpirajo. Ko sem dobil prvič

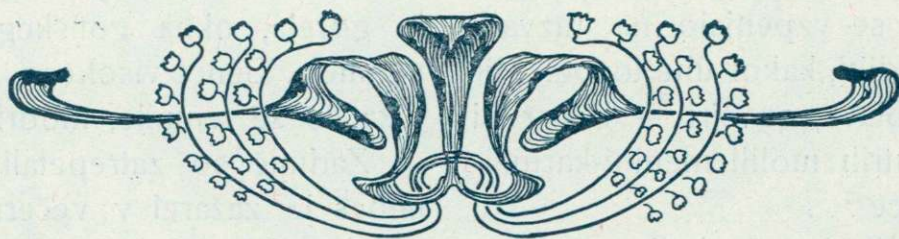
tako knjigo v roke, sem mislil, da ni še prerezana; a Kitajec me je poučil, kako in kaj. Ker tiskajo samo na eno stran papirja, se po dva in dva lista vedno skupaj držita.

Izraz iskrenega prijateljstva, prisrčne ljubezni je po naših pojmih poljub. Kitajec poljubovanja ne pozna. On je silno mrzle narave. Še matere svojih otrok ne poljubujejo, mi je dejal misijonar, kateri kitajske običaje dobro pozna.

Stati pred vratmi ali pod oknom in rado vedno poslušati, kaj se tuji ljudje v sobi pogovarjajo, je po naših pojmih gotovo nespodobno. Kitajec pa ne vidi v tem nič neolikanega. Imel sem nekaterikrat priliko opazovati, kako so podkraljevi služabniki pri vratih in pri odprtem oknu zijali v sobo ter prislušskavali, kaj se pogovarjata škof in podkralj. In nihče se ni zmenil za nje . . .

Menda ga ni omikanega naroda, ki bi imel za vbrano petje in lepo godbo manj zmisla kakor kitajski. In čudno! Ravno kristjani na Kitajskem vse molitve v cerkvi pojó: rožni venec, križevi pot, da, celo — katekizem. Kakšno pa je to petje, tega, dragi čitatelj, ne vprašaj. Vesel bodi, da ti ga ni treba poslušati. — — — — —

Tako torej sem ti podal par črtic o kitajskih šegah in navadah. Če si jih pazljivo prebral, pa si vsekako moral tuintam reči z menoj: To Kitajsko, to ti je res pravi — narobe svet!

F. S. PAVLETOV:

VELIKONOČNI DIH.

SILHUETA.

akor iz vesele dalje mi je dihnil veter v obraz, in v meni se je oglasilo dolgo, goreče hrepenenje.

Loško — razvaline kartuzijanskega samostana!

Na golih, od vremena razdejanih zidovih, mogočnih ramah — sem slonel. Oblačno nebo je plavalo nad menoj. Veter se je igral po ozračju, a ne veter-samozvanec, tiran — ampak tih in skromen veter. Pomladni, prelestni vonj je izpuhteval iz mokrotne zemlje. Zdelo se mi je, kakor bi mi dihlo iz zemlje življenje, mlado, procvitajoče se življenje.

Moje hrepenenje pa je za nekaj časa obnemelo v davnem šepetu, ki se je dvigal iz razvalin . . .

Loško — kje so tisti dnevi?

Kje so dnevi, ko se je v tvojem zidovju oglašal veličastni velikonočni dih — meniških, pobožnih src?

Kje so dnevi, ko se je velikonočna radost in njena spremljevalka, veličastna aleluja, razlegala po tem tihem zidovju? . . .

Davno so minuli tisti časi.

Samotni starci, hrasti, dvigajo svoje s sivim mahom obrasle roke kvišku, kakor bi si otirali solze . . . Svilnate, rumenkastosive mačice vitkih vrb se vzpenjajo na razvalinah, kakor tihi vzdih, kakor tihe tožbe. Mir vlada nad njimi, plava, se širi — kakor bi v bisernojasnih jutrih molili menihi-kartuzijani svoje jutranjice . . .

Včasih — v onih davnih dneh — so se širili blagoglasni slavospevi iz jasnih in pobožnih grl med tem zidovjem, včasih so ječé odmevale stopinje po tihih, dolgih hodnikih — a sedaj kvečjemu samotno zakroka gavran. In kakor bi se plašil svojega glasu, dvigne peruti in plava proti zelenim cerkniškim poljanam.

A glej! Ko prihaja velikonočni dih v dežel, ko prihaja ž njim po tihih prstih v njegovem spremstvu velikonočna aleluja in njena radost, ko razstre nad razvalinami mehkokrila pomlad svoje jutro, ko se povsod vzbujajo pomladni cvetovi, ko se povsod oglašajo žvrgoleče pevke, ko se povsod vzpenjajo iz zemlje snežnobeli zvončki in prelestni vonj vijolic — tedaj je še, kakor bi se glasil nežni glas samostanskega zvončka in klical menihe k jutranji molitvi, in bi se vzpenjala tiha ponižnost s prelestnim vijoličnim vonjem proti nebesom in bi menihi prepevali velikonočno alelujo — — —

In vejev e ostarelih smrek se ziblje, trepeče, šelestí in pripoveduje o davnih dneh . . .

* * *

Bilo je l. 1528.

Na oknu skromne celice je slonel mlad menih-kartuzijanec. Radostno, živo oko mu je plavalo po okolici. Žarki večernega solnca so se kopali v zlatu se topečih valčkih cerkniškega jezera, si nagajali in se odbijali v nešteti množinah, hiteli — kakor bi se težko poslovili od te v zlatu se topeče, komaj vidno zibajoče se gladine.

Bakrena streha pri cerkvi Matere božje je gorela, okna gotiškega prezbiterija so plamtela. Sence visokega, gozdnatega Javornika so se temnile, modrile.

Zadnjič so zatrepotali žarki in izginili; nébes je zažarel v večerni zarji; po polji se je širil večerni mrak. Ratarji, ki so pripravljali in obdelovali zemljo, so ponehali z delom. V gručah so se vračali proti domu.

Brat Emerik pa je slonel na oknu. Na bledem, koščenem obrazu mu je plavala tiha, velikanočna radost srečne, presrečne duše . . .

Še tri dni — komaj jih čaka! — še tri dni, in zadonele bodo orgle v cerkvi Matere božje v slovesnem spevu aleluje . . . Še tri dni — in on bo v tihi radostni sreči molil svojega Boga kot duhovnik, novomašnik. Še tri dni — in njegova prva daritev se bo dvigala k nebu . . .

Mladi menih je pokleknil pri oknu, njegovo radostno oko je splavalo proti nebesom in njegova duša se je pogovarjala z Bogom — —

In večer je prihajal veličastno za mrakom in vodil s seboj noč. Šelest drevja je ponehaval, zamrli so zadnji glasovi v naravi komaj čutno, komaj slišno . . .

In neko velikonočno pričakovanje je zavladovalo povsod — —

* * *

Prišel je večer velikonočne sobote.

Okrog cerkve Matere božje in po cerkniškem trgu se je še razlegala veličastna, radostnovesela aleluja. Duh kadila se je spenjal po tišini, tuintam so zazvonili zvončki, tuintam so zapeli menihi pesem radosti, pesem zmage — —

Veličasten, mogočen izprevod se je premikal po trgu, bandero za banderom, luč pri luči, in med množico v sredi so stopali v dragocenih ornatih menihi in molili svojega Boga, Rešenika, ki je zmagal smrt. In za njimi nepregledna vrsta ljudi z velikonočnim hrepenenjem na obrazih — —

V bližini priorja-celebranta je stopal brat Emerik, novoposvečeni mašnik, kot diakon. Sveta radost, sveto hrepenenje na licih in težko pričakovanje je bilo v njegovih izrazih. Oči so mu neprestano, nepremično zrle v sveto Rešnje Telo, njegov duh pa je klečal pred svojim Odrešenikom in mu pel radostno velikonočno alelujo. Blagodišeči vonj kadila se je ovijal okoli zlate, s kamni posejane monstrance in se vzpenjal višje, višje — Izprevod je došel že do sredi trga prav do mogočnega tabora, ki je obdajal cerkev.

Tedaj se začuje v ozadju izprevoda nejasen krik, vpitje, čudni vriski. — Vrste po-

božnega ljudstva so se vznemirile, kakor pšenično klasje, kadar potegne veter, polajoča bandera so se stresala, nagibala . . . Krik in vpitje pa sta rastla vedno bolj, in naposled se je čulo jasno:

„Turki!“

In kakor se vznemiri mirno morje poletnega popoldneva, ko solnce pripeka z vso silo, in se polagoma začno na obzorju zbirati oblaki, vedno bolj, vedno v večji množini, in naposled zastré tema vse obzorje, tam od jugozahoda pa hipno pridrvi mogočen piš: kakor se tedaj vznemiri vodovje morja in peni in šumi in buči in hrupi — tako je zašumelo tedaj po izprevodu. Bandera so padala po tleh — krik, vrisk, strah in trepet je zavladoval za trenutek vsepovsod. Vse je hitelo v utrjeni tabor pri cerkvi.

Tam v ozadju pa so se pridrvi divji Turki in za njimi in ž njimi groza. Sablje so bliskovito švigale, udarec za udarcem; topot arabskih nemirnih konj z razdraženimi nozdrvmi, jek in žvizg mečev se je čul med grozovitim krikom in smrtnimi vzdihmi. In tam, kjer je prej še vladala velikonočna radost — je žela smrt z neizprosnim srpom. In tam, kjer se je še prej širil in vzpenjal blagodišeči vonj proti nebesom, tam se je kadila vroča kri pobitih — — —

Menihi z Najsvetejšim so prvi hip onemeli, ostrmeli, potem pa so se hoteli rešiti v tabor. A bilo je prepozno.

Oče prior se je zgrudil z Najsvetejšim; kri mu je oblila starikavo, sveto obličje. Tedaj pa se je sklonil brat Emerik, pobral Najsvetejše, zagnal težko srebrno kadirnico turškemu konju v glavo in stekel proti vratom, ki so jih že zapirali ljudje, kateri so ubežali bliskovitim sabljam.

Krčevito je pritiskal brat Emerik Najsvetejše na svoje mlade prsi in zakrival z roko — da je obrani onečaščenja. Že je bil pri vratih, ko ga je zadel udarec. Zgrudil se je. Roke pa so še vedno branile in ščitile svojega Gospoda. Turški konjenik se je sklonil, da bi si prilastil zlato monstranco — tedaj pa ga zadene kamen v glavo. Vrata tabora se naglo odpró, dvoje mož s spošto-

vanjem dvigne novomašnika z Najsvetejšim in ga prenese v tabor . . .

Turki so zastonj poizkušali prodreti v malo trdnjavo. Morali so oditi s pobitimi, krvavimi glavami. Mudilo se jim je, zakaj vedeli so, da se jim za hrbtom zbira vojska. V treh dneh so bili v Postojni, v Cerknici, v Ložu, Ribnici, Kočevju in so odhajali pri Kostelu čez kranjsko mejo.¹⁾

Brat Emerik je stal naslonjen pri oltarju in trepetaje spravljal Najsvetejše v tabernakel. Kri mu je lila po obrazu in padala po snežnobelih prtih oltarja. Potem pa je hipno obledel, hotel se oprijeti, a roka je

¹⁾ Primeri: Dimitz, Geschichte Krains, II. del, str. 115.

zagrabila v zrak — — in izdihnil je svojo hrepenečo dušo — — pri oltarju božjem.

Brat Emerik, novomašnik, je za prvo daritev — daroval Gospodu svoje mlado življenje.

Njegovo s krvjo poškropljeno obličje se je blaženo smehljalo. Tako srečno, tako radostno, kakor bi bil ravnokar dihnil vanj velikonočni dih — —

* * *

Pomladni prelestni vonj je izpuhteval iz zemlje, ko sem se prebudil iz svoje zamišljenosti.

In kakor iz vesele dalje, mi je dihnil veter v obraz, kakor mirni, hrepenenje in radost noseči — dih velikonočni . . .

KRISTINA:

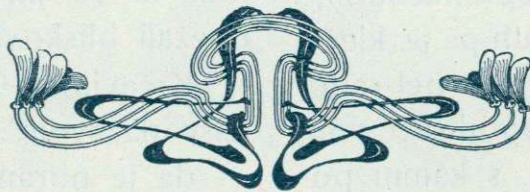
ON ŽIVI!

Zagorele so gore
s solncem jutranjim oblite,
h grobu stopajo žene
v halje žalostne zavite.

Žalostne so njih oči,
lice od joku upalo,
tiho stopajo žene
h grobu, vsekanemu v skalo.

Toda glej... kako vzdrhté...
Grob pred njimi zije prazen,
in ob grobu — kaj je to? —
angela svetla prikazen . . .

„Ni ga v grobu — On živi!“
Sprava z nebom je končana,
zemlja bedna in nebó,
glasno kličita: „Hosana!“

J. E. RUBIN :

VOZ Z OSLICAMI.

SLIKA.

Vsako leto je prihajal v vas voz z oslicami. Otroci smo obstopili ta voz kot nekaj posebnega in si ogledali obe oslici, voz in njega prebivalce . . . Ustavil se je vselej pod lipo na koncu vasi, tam, kjer se je navadno ustavljal tudi Ribničan, kadar je prišel prodajat in popravljat rete in rešeta. Pod lipo je bilo sploh postajališče za vsakega tujca, ki je prišel v vas.

Prihajal je v vas še drug voz, ki nam je tudi delal veselje: vozili so ga psi in na vozu je bila muzika-lajna . . . Oboje nam je ugajalo; vpreženi psi so se nam zdeli nekaj čudovitega in večkrat smo poizkušali tudi mi vpreči pse in jih privaditi na vožnjo, a se nam ni posrečilo; pokazali so nam zobe. Zato smo tembolj občudovali te krotke, vprežene pse: vodil jih je deček naših let, muziko-lajno pa je vrtil mož s sivo brado, ki mu je manjkalo desne roke. Psi so vozili lajno od hiše do hiše, in deček je pobiral darove . . .

A vsekako bolj smo se vsakokrat razveselili voza z oslicami. Kadar je prišel, je bila vas kot oživljena. Mi smo bili namreč povse domači s prebivalci voza, kajti v tem vozu so bili otroci, ki so se vozili po svetu, ki so vedeli mnogo povedati in so bili prav taki kot mi, samo še bolj raztrgani, in govorili so po „hrvaško“. Pri nas govori vsak po „hrvaško“, če ne govori čisto po naše. Voz je imel na prodaj lepih, bliščečih reči, in sicer prav po nizki ceni; še rajši, kot za denar pa so ti dajali za različne stare stvari, ki so se dale popolnoma brez škode odnesti od doma. Prodajali so tudi porcelanaste posode in kupovali lase od deklet. Pripovedovali so, da hodi ta voz z oslicami že jako dolgo v vas, in da se je razumela nekdanja njegova posestnica na čudne skrivnosti: bila

je baje čarovnica. Ko je staremu Mrmlju pripovedovala srečo, mu je pokazala neko karto, o katere pomenu mu pa ni hotela nič povedati, češ da je boljše, da molči . . . Črez štirinajst dni potem je Mrmlja ubilo v gozdu drevo . . . Pri mrliču so ljudje ugibali, da je morala tista karta pomeniti smrt, in da je starka Mrmlju zato ni hotela razložiti. Tako so pripovedovali stari ljudje o preteklosti voza z oslicami . . . No, tedanji njegov gospodar je bil čisto navaden človek in njegova žena tudi ni imela ciganskega obraza . . . Vaščanje so z obema govorili po domače, posebno vaščanke. Mi pa smo se seznanili z otroki. Vsako leto je bil v vozu en prebivalec več: ležal je na mehki pernici in mnogo jokal. Tako smo pomnili mi otroci že nekaj let . . . Voz je vsakokrat v vasi postal navadno črez nedeljo, potem pa smo se poslovili od njega; za spomin nanj pa je vsak nas navadno kaj dobil: ali zrcalce ali piščalko, kar nas je bilo fantov, deklice pa različne svetinje za vratom in krasne lasnike v kitah . . .

* * *

Prešla so leta . . . Pomladanski čas je bilo, ko je prišel voz z oslicami zopet v vas. Ustavil se je pod lipo, kakor vedno. Sedem prebivalcev je imela pod svojo streho mala, potujoča hiša . . . Kdo bi mogel naštetih vseh imena; bila so tuja, čudna, nikdar si jih nismo mogli zaponmiti. Samo ime najstarejše deklice smo poznali; klicali so jo za Martino, kar so vaščanje brž okrajšali in jo klicali po svoje: Tina. Da smo si pa zapomnili njo, to je bilo tako-le:

Dve leti poprej se je bil ustavil pri nas voz z oslicami, kot po navadi. Poleti je bilo, ko je mnogo dela na polju. Martina je imela šestnajst let. Zvečer je šla na vas

po mleka. Pride k posestniku Štramaluku. Štramaluk je živel sam z ženo brez otrok. Sedel je za mizo in počival, a ona je kuhala večerjo. Premišljal je težave starih dni, ko ni nikogar, da bi prinesel stolec pod noge, češ: Ná, počij si! Želel si je včasih hčere; mislil si je, da bi ga hči zelo ljubila, da bi mu prinesla vedno kaj dobrega na mizo, češ: Ná, oče, pokrepčaj se po delu! Tudi on, je mislil, bi zelo ljubil svojo hčer... A Bog ni dal; dal mu je denarja v skrinjo, dal polne kašče, dal živine poln hlev, hčere mu ni dal... Britko je tožil Štramaluk, a bilo je zaman; ni ga bilo, da bi mu postregel, in ni imel srečnih starih dni.

V sobo stopi Martina. Štramaluku se je dopadla še kot otrok; taka bi bila moja hči, si je mislil včasih.

„Ali bo kaj mleka?“ je vprašala Martina boječe. Bila je navajena tudi ljudi, ki podé zvečer reveža izpod strehe.

„Ej, bo, bo“, pritrudi Štramaluk. — V sobo pride Štramaluška.

„Daj mleka“, reče on, in starka odide z Martino iz hiše.

Takrat je pala Štramaluku nova misel v glavo... Čemu potujočemu človeku otroci? Nima jim dati postelje ne jedi. Zakaj bi se ne naučili ljudje delati?... Vsi ne morejo razdeliti med seboj voza... Kako naj živé? Tisto dvoje oslic in kupčija z drobnarijo ne more preživiti vseh...

Šel je starec drugi dan na delo po cesti... Težko je sopel in vroče mu je bilo. V senci lipe je postal...

„Dobro srečo!“ mu je želel gospodar voza z oslicami.

„Da jo Bog dá!“ odgovori Štramaluk. „Greste na delo?“

„Da... Dela dosti, delavcev malo, a pri vas nasprotno. Dajte mi delavcev!“... se pošali starec z namenom.

„Vzemite, vzemite, imamo jih preveč, vzemite, katerega hočete; zasluži si lahko krompirja...“

Otroci, ki so sedeli in ležali na travi pod lipo, so se ustrašili... Menda je vsakterega zaskrbelo, če bi moral iti s Štramalukom.

„Dajte mi Martino za zmerom; priuči se delu, dam ji doto, lahko se dobro omoži...“

Tujec je ostrmel. Prehitro je prišla resnica.

„Dajte me, oče!“ je rekla Martina in vstala iz svojega ležišča. Dobro si je bila zapomnila dobrega starca prejšnji večer.

„Zvečer se domenimo“, je rekel gospodar voza z oslicami, in Štramaluk je odšel na polje...

Drugi dan se je Martina poslovila od bratov in sestic. Vsi so jokali... Voz z oslicami je odšel zopet dalje po svetu. Martina je ostala na pragu svoje nove očetovske hiše in dolgo zrla za njim, ko je izginal kot črna pika na prašni, beli cesti...

Deklica je ostala v vasi in se privadila vsem delom v hiši... Dobro se ji je go-dilo. A vendar je začela hirati, umirati... Peti dan je kar naenkrat zajokala pred starcem Štramalukom, objela mu noge, naslonila mu glavo na kolena in prosila:

„Peljite me za njimi, jaz umrjem...“

Starec sam se je razjokal. Kaj je hotel?... Kdo bi se ne jokal?..

„Zakaj nočeš ostati pri nas?“ jo je vprašal.

„Ne morem; prejokala sem celo noč.“

Žal je bilo starcu deklice. Bila je pri-ročna in postrežljiva. Vzljubil jo je kot lastno hčer. Znala mu je ustreči...

„Ona ti bo skuhala gomilic“, jo je to-lažil; „vsaj počakaj, da se pozdraviš.“

„Ni zdravja, oče, če ne živim med svo-jimi.“ — Težko je bilo starcu. Rekla mu je — oče.

„Potolaži se, saj bo bolje; čez leto pri-dejo spet nazaj, tedaj jih vidiš in pojdeš z njimi; a če se privadiš, ne pojdeš nikamor po svetu...“

„Ne morem, ne morem!“ je jokala de-klica in tudi starec je jokal. Ni mu dana sreča. Niti tujci ne marajo njegovega velikega bo-gastva...

„Potrpi, jutri naprežem in te peljem za njimi“, jo je potolažil, in deklica mu je od hvaležnosti poljubovala roki...

Štramaluška pa je tolažila moža:

„Cigan je cigan; vzemi mu prostost, pa si mu vse vzela...“

Drugo jutro je Štramaluk zapregel svojega vranca in odpeljal Martino po tisti cesti, koder je bil odšel pred šestimi dnevi voz z oslicami. — —

Od takrat tedaj smo natančneje poznali Martino. In po tem dogodku se je tisto spomlad že drugič zopet vrnil v vas voz z oslicami. Sedem prebivalcev je imel, kakor smo dejali — in Martina je bila tudi zopet med njimi. Imela je tedaj osemnajest let.

* * *

A tisti dan je bilo nekaj posebnega, kajti po cesti od druge strani se je pripeljala „komedija“. „Komedijo“, smo mi otroci in sploh naši vaščanje imenovali vsako vozečo se hišo, a tudi sploh vsako družbo, ki je zvečer v vaški krčmi kazala različne igre, šale in razne umetnosti, ki smo jih mi prištevali čarovnijam, a starci so rekli, da znajo taki ljudje slepiti. A kaj bi pravil . . .

Pripeljala se je torej komedija. Privleklo jo je par težkih, močnih konj, in voznik jo je zapeljal — po stari navadi — pod lipo . . .

„E-ha“, je zavpil gospodar voza z oslicami . . . „Kam voziš? Ali ne vidiš, da tam stojé oslice, a tu moj voz. Ali si, vraga, nenumen, ali si pijan? . . .“

„Kaj me briga!“ je odgovoril voznik; „meni so rekli zapeljati sem, pa sem zapeljal.“ In je še nekoliko pognal konje, da je prišla „komedija“ v senco. Zunanji konj je prišel tako ravno za mlajšo oslico, ki je povesila ušesa nazaj in se plašno ozrla. Konj je stegnil gobec in zahrskal: menda se mu je dobro zdelo, da je vožnje konec. Prestrašena oslica je zarigala z neprijetnim glasom in udarila z obema zadnjima nogama obenem — po nesreči ravno v oje . . . Konj se je ustrašil in zavil na stran, in gotovo bi bil zlomil oje, da ni zadel ob drugi voz in da ga ni voznik prijel za uzdo.

„To imaš!“ je vpil gospodar voza z oslicami in prijel trmoglavo oslico, ki je skakala na desno in levo.

„Pa se umakni!“ je odgovoril voznik in udaril z bičem konja po gobcu, oslico pa po zadnjih nogah . . .

Prebivalci voza z oslicami — posebno mlajši — so se spustili v jok. Da bi kdo pretepal njihove oslice, temu niso bili vajeni.

Iz „komedije“ so se vsuli ljudje, črnozagorelih obrazov, kodrastih las in raztrgani kot ciganje. Prvi je bil gospodar — visok, močan, širokopleč človek s črnimi, dolgimi brki in gosto brado; za njim je prišla njegova debela žena, nepočesana in v zamazani obleki; za njo pa troje otrok istotako zanemarjenih; vsi so zagnali krik v čudnem jeziku . . . Dvoje enakih, kuštrastih glav je gledalo še skozi okno.

Gospodar „komedije“ je ponosno stopil z voza in pogledal na ljudi pod lipo.

„Ne bo prostora za vse“, je rekel gospodar voza z oslicami prijazno in privezoval oslico k lipi.

„Se boš pa umaknil“, je odgovoril komedijant v slabi slovenščini.

„Ej, gospod, menda ne veste, da smo bili mi prej tu.“

„To mi je malo mar“, odgovori širokopleči komedijant oblastno; „mi smo na komunski zemlji; kam naj sicer zapeljem? . . . Vselej sem se ustavil tu. Jaz sem govoril z županom, pisal sem mu, preden sem prišel.“

„A zato ni treba drugih preganjati. Prostor je za vse . . . Kdor pride prej, ima pravico, sicer . . .“

„Ej, boš videl pravico!“ je vpil komedijant in začel raznašati pod lipo svoje stvari, ki so bile spravljene v različnih delih njegove vozeče se hiše. Žena je začela raznašati posodo, otroci pa so vpili in grdo gledali na drugi voz. Voznik je izpregal.

Gospodar voza z oslicami je godrnjaje nekoliko umaknil voz, zapeljal oslici v drugo senco in velel svojim umakniti se.

A oblastnemu komedijantu to ni bilo dosti; prijel je za tuji voz in ga porinil iz sence proti cesti, za njim pa še nekoliko prestavil mizo, ki se mu je zdela tudi na poti.

„Ej, bratec, tako ne pojde!“ je vpil gospodar voza z oslicami, „jaz pokličem vaške može, da razločijo . . .“

„Pokliči, pokliči!“ se je drl komedijant in zgrabil kolec od voza, oči pa so se mu

zaiskrile kot zverini. Videti je bilo, da je to čisto divji človek.

„Pokličite, pakaža beraška!“ je vpila žena komedijantova in premetavala različno posodo . . .

„Pustite, pustite!“ je prosila Martina in prijela očeta za roko. „Kaj mu hočete — pijancu? Umaknemo se rajši mi . . .“

„Ne“, je odgovoril mož, ki se ga je polotila jeza: „jaz pokličem vaše može. Stopi k sosedu, reci naj pride sèm, in še druge pozovi . . . Pojdi!“ je vpil kot besen, in porinil Martino od sebe.

„Pokliči, pokliči!“ je vpil komedijant in prevrnil z drogom svojemu nasprotniku mizo z vso ropotijo. Razjarjen je skočil gospodar voza z oslicami po kol.

„Kaj rogoviliš?“ je vzkipeł gospodar voza z oslicami, ne meneč se za ženo in otroke, ki so ga obstopili, da bi ga potolažili.

„Kaj meniš, da se bom tebe bal, berač?“

„Zakaj ne pustiš moje mize pri miru? . . . Ali nimaš dovolj, da sem se ti umaknil?“

„Tu je moj prostor. Zgovoril sem se z županom. Ti postavi svojo beračijo, kamor hočeš. Tu smo mi, naši . . .“

„Prostora imaš dovolj; kaj se še šopiriš?“

„Jaz potrebujem za svoje reči prostora in tebe ne bom vprašal, kam naj denem.“

„Poberi mizo!“

„Ha, ha“, se je zasmel debeli komedijant — „kaj pa še! . . . Ali želiš boja?“

„Poberi!“ je grmel gospodar voza z oslicami.

„Pazi, da ti ne pomečemo vsega vkup na cesto — —“

„Ti boš metal, meni, ti?“ je vpil zopet ta in zavihtel kol — a v tem ga je nekdo prijel močno za roko, in komedijant je izpustil svoj drog . . .

Ko sta bila namreč moža v največji jezi, so vaščanje obstopili lipo, ženske od daleč, možje od blizu, kot je navada . . . Žene so klicale može, naj gredó za božjo voljo strani, da kaj ne iztaknejo, ali pa da ne bodo imeli potov in sitnosti pri sodnijah in kdove kod — kakor pač ženske znajo.

„S tujimi ljudmi ni varno imeti en žep“, so dejale.

Prav takrat pa je prišel po cesti še en član komedijantske hiše, fant pri štirindvajsetih letih; zavil je pod lipo in prijel gospodarja voza z oslicami za roko. Videlo se je, da je takoj spoznal, kaj da je. Morda je bil vajuen takim prizorom, kajti skoraj v istem trenutku je pobral tudi preobrnjeno mizo in jo postavil pod lipo v senco, pobral je vso ropotijo na tleh, potem pa vzel komedijantu drog iz rok, in komedijant je samo sovražno pogledal svojega nasprotnika, pa takoj jel premetavati svoje stvari na drugo stran, kot da se ni nič zgodilo.

Razen otrok so se razšli vsi vaščani, ki so pol s smehom pol z jezo poslušali prepir tujcev za prostor pod vaško lipo . . . Mladi človek je prijel gospodarja voza z oslicami za ramo in rekel:

„Oprostite — on je pijan. Saj se lahko zlepa pomenimo.“

Gospodar mu je dal roko in v njegovih očeh se je brala hvaležnost.

„Jaz nisem bil kriv“, je rekel, „ne maram se prepirati. Tudi umaknil bi se bil še bolj, a tega nisem hotel, da bi kdo kaj zahteval, do česar nima pravice.“

Tako je bilo pod lipo mahoma vse mirno, voznik je prišel že iz hleva nazaj — odpeljal je bil konje — oslici sta se v senci že umirili, in tudi ljudje so bili brž potolaženi; samo debela komedijantova žena je premetavala vso mogočo ropotijo in vmes godrnjala:

„Pakaža beraška! Naši smo, naši . . .“

Ko se je mladi komedijant obrnil, je ta trenutek zagledal Martino, ki je zdaj z objokanimi očmi stopila poleg očeta.

„Sam Bog, da ste prišli!“ je rekla ljubeznivo in hvaležno pogledala mladeniča. „Bala sam se, da bo nesreča.“

„Da, sam Bog Vas je dal“, je rekla mati; „saj se bomo zdaj takoj umaknili, da ne bomo komu v napotje.“

„Šli bomo takoj dalje“, je rekla Martina, a pri zadnji besedi se ji je glasek tresel in pogled ji je ušel na mladega tujca.

„Čemu?“ je dejal mladi komedijant. „To vas vendar ne bo spravilo dalje. Prostora je pod lipo za vse. Vsaka malenkost ne straši nas, ki moramo pogosto res kaj hudega prestati. V zadnjem mestu smo bili na takem kraju, da se niti obrniti nismo mogli . . . Le ostanite, saj vidite — pijan je bil . . .“

„Mene je sram ljudi“, je rekla Martina. Mladi komedijant se ji je čudno nasmehnil, mahnil z roko in odšel k svojemu delu.

Komedijantovi otroci so dobro uro potem, oblečeni v pajace, hodili z bobnom po vasi, spremljani seveda od starih in mladih radovednežev, in naznanjali, da je zvečer v gostilni velikanska predstava . . .

Do večera ni bilo miru pod lipo. Komedijanti so razvlekli svoje stvari in prenesli nekaj potrebnih reči v gostilno, druge pa razložili pod lipo okoli svojega voza. S sosedi se niso sprijaznili; širokopleči komedijant je robato klel v vseh znanih in neznanih jezikih in premetaval svoje stvari z veliko nejevoljo; njegova žena je letala kot nevihta semtertja in podila otroke zdaj po vode, zdaj v štacuno, zdaj kam drugam; voznik je sedel pod lipo in kadil; govoril je s obojimi enako prijazno.

Mladi komedijant je bil prijazen in vesel; delal je vedno na tisti strani, kjer je stal voz z oslicami . . .

A tudi Martina je bila ves čas

KRISTUSA POKLADAJO V GROB.

zunaj; hodila je nemirno semtertja in pestovala najmlajšega bratca ali pletla svoje ročno delo. Kadar je prihajal mladi komedijant iz gostilne, je šel vselej prav mimo voza, se ustavil pri Martini, in govorila sta o vsem mogočem, kar se sploh govori, kadar se govori, samo da se govori . . . Navadno je prižvižgal ali pripel in je bil posebno veselega, smehljajočega se obraza.

Mladeniču so rekli Aleksander, ali kratko — Leksa. Vaščani so si že tisti večer zapomnili njegovo ime, tem lažje, ker je bil nekdanj v gradu lovec istega imena. Bil je Leksa vitek človek, mladega, nekoliko shujšanega obraza, kodrastih las in velikih, črnih oči. Na obrazu je imel resne, prikupljive poteze, ki jih navadno nimajo ljudje te vrste. Komedijski pravzaprav ni bil čisto nič podoben in, kakor se je videlo, se je malo brigal za vso ono družčino . . .

* * *

Ob osmih zvečer je bila cela vas v gostilni. Vstopnina je bila po grošu. Otroci so se že ob petih popoldne spravili na peč in pozabili lahko na domačo večerjo. Drugi, ki so prišli pozneje, so se vstopili na klop ob peči; na peči pa je bil boj, ki se je vršil tiho, a med mnogimi solzami. Tisti, ki niso mogli dobiti na noben način groša, so izkušali na prepovedanih krajih, pri oknih ali pri vratih, napasti svojo radovednost.

Kmetje so posedli okrog mize s pol smešnim, pol resnim obrazom, ženske pa so se vstopile ob stenah; z velikim šundrom so ugibale različno o ljudeh te vrste in čakale z radovednostjo, kaj bodo videle.

Uprizorili so komedijanti razne umetnosti.

Otroci so plesali po štakorah, obračali se v zraku, zvijali se kakor kače, hodili po rokah, stali na glavah; dva sta se vstopila na enega, drug so skakali čez drugega in zbijali različne šale. Ljudem je vse to zelo ugajalo. Poveljnik družbe je uganjal različne čarovnije: pokazal je prstan, zavpil je „rokuspokus“, in — prstan je imela baba, ki je slonela pri nasprotnih vratih. Iz svojega goltanca je ta

človek privlekel pet dolgih bičev, nato pa še celo vrsto različnih črev . . . Res je bil debel, a kmetje so se zelo čudili takim rečem . . .

„Ta pa zna!“ so rekli.

Najbolj so se čudili Leksu. Igral je na čuden inštrument, kakršnega še niso nikdar videli. Bila je navadna miza s strunami, a okoli in okoli nje še različne druge reči, in on je z dvema kladvicema igral na vse. V sobi je bilo tiho, in ko je končal, so se vsi oddehnili . . . Dvoje dečkov je potem igralo na gosli, on pa ju je spremljal na različne inštrumente. Vsi so to hvalili . . . Ko je igral, je bil Leksa zardel in parkrat se jim je zdelo, da se je zmotil, a trditi si tega ni nihče upal . . .

Nemara je bilo res, ker pogled mu je prav takrat ušel na Martino, ki je stala pri stranskih vratih . . . Ko je odigral, je obstal popolnoma bled na mestu, komedijant pa je začel s svojimi pomagači zbijati šale. Ljudstvo je prišlo v dobro voljo in zahtevalo je še dalje šal in burk . . . Predstava je trajala celo uro. Skoraj nihče ni videl, kdaj je odšel Leksa iz sobe.

Martina je šla po cesti. Hitela je domov. Od njenih ni bil nihče pri predstavi . . . Nad vasjo je plavala mrzla pomladnja noč, in deklica je bežala. Saj je je bilo skoraj strah . . . Spomnila se je Leksa. Kako je igral, kako so mu žarele oči! In ko jo je pogledal, kako se je zmotil . . . Ni ga mogla več gledati in pobegnila je iz gostilne, ko je on nehal — niso je zanimale burke. Kako ves drugačen je bil pred predstavo, ko sta govorila.

„Vi ste vedno veseli“, mu je rekla ona, ko je bil pripel mimo.

„Da, zakaj ne? Vedno si pojem; no, poslušajte:

Mili moj, mili moj
pesemco še zapoj,
eno le še zapoj,
preden me zapustiš . . .

„No, ali je lepo?“ jo je vprašal potem.

„Da, lepo“, mu je odgovorila.

On pa je s smehom odhitel dalje in čez nekaj časa zopet pripel drugo pesem mimo.

A zdaj v krčmi pri predstavi je bil tako čuden . . . Martini se je zazdelo, da hiti nekdo za njo in preden se je ozrla, je stal poleg nje — Leksa.

„Martina“, je rekel in utihnil. Ona se ga je skoraj ustrašila.

„No, ali ti je bilo povolji?“ je vprašal potem mirno.

„Da“, je odgovorila ona.

„Zakaj si zbežala?“

Ona ni mogla odgovoriti.

Bližala sta se že lipi . . .

„Jaz sem čudno razburjen, kadar igram ljudem za denar“, je jel pripovedovati Leksa. „Kadar igram sebi, igram lahko mirno.“

Martini se je zdelo, da razume, kaj ji hoče povedati. Pogledala ga je sočutno, zdelo se ji je, da se ji smili.

„Počakaj, če hočeš, zaigram ti še eno na citre“, je rekel potem, ko je videl, da hoče oditi v hišo, kjer so njeni prenočevali. Martina se ni mogla ustavljati . . .

Prinesel je iz voza svoje citre in jih položil sebi na kolena. Ona je sedla k mizi.

Čudno krasno so mu zapele strune. V teh akordih je ležala globoka žalost, v teh zvokih je odmevala bolečina, spojena z bridko tožbo . . . Čuti bi jo moral vsakdo, ki bi poslušal . . . Mesec je plul nad vasjo, v gostilni se je čul glasen smeh, a sicer je počivala vsa vas v spanju.

Leksu so hiteli trepetajoči prsti po strunah, in pesem je v čudnih odmevih zvenela v noč . . .

Ko je končal, sta oba molčala, potem pa je on tiho ponovil besede preigrane pesmi:

Ej, bratci, molčimo
pa tiho trpimo,
da nihče ne zvé,
saj skoraj, saj skoraj
umrje srcé . . .

Leksa je položil glavo v sklenjeni roki, in Martina je zaihtela. Težko ji je bilo pri srcu, sama ni vedela, zakaj je zajokala . . .

„Martina!“ je vzkliknil on, in skočil na noge . . . Citre so padle po tleh, in strune so zapele v čudnih tonih, polnih disonance,

ki vzbudé v človeku neko otožnost, katera noče več iz srca . . .

„Pusti me, jaz moram jokati“, je rekla ona in zdelo se ji je, da mora jokati . . .

„Martina“, je dejal Leksa svečano; „Martina, ali čutiš, da te ljubi moja duša, in da sem nesrečen, ker nimam sreče záte?“ . . .

„Da“, je odgovorila ona in še bolj zaihtela.

Leksa je bil kot okamenel. Poti do sreče ni bilo . . .

„Ti bi šla z menoj, Martina?“ jo je vprašal. Ona ga je pogledala z objokanimi očmi. V mesečni svetlobi so se zalesketale njene solze . . . Leksa je povetil glavo; uvidel je, da je vprašal nespametno, nepremišljeno. Kam hoče, da gre, kam naj gre? Križem sveta, kam? . . .

„Martina, jaz nimam sreče záte“, je ponovil Leksa, „a bi ti jo tako rad dal! Ti vidiš, kaj sem. Berač sem, ubogi nič. Vsaka bi se mi smejala, le ti ne . . . Hodim z ljudmi, ki so mi tuji . . . Z menoj služijo denar . . . In vendar, čakaj, povem ti vse, da boš vedela . . .“

A ni mogel začeti, vsaka beseda se mu je ustavljala —

Pred gostilno je zašumelo. Ljudje so drli s hrumom in šumom domov.

„Ljudje gredó, lahko noč“, je rekla Martina, kot vzdramljena iz sanj. On je ni mogel zadržati. Naglo je izginila v sosednji hiši.

Po cesti so šli ljudje v gručah, po dva, po trije in po več. Glasen smeh je kazal njihovo zadovoljnost o tem, kar so videli.

Kmalu potem se je vas umirila. Samo v gostilni je še večerjal komedijant s svojo družino . . .

Pozno v noč pa so sosedje slišali čudno-otožno pesem citer, ki je zdaj prenehala, zdaj zopet bridko zvenela v nočno tišino. Vmes pa je pel Leksa:

Zemlja podonavska,
oj opustošena,
zemljica miljena,
majka moja . . .
Orli, orličiči vi
pijte mi srčno kri
— — — — —

Konca niso več slišali.

„Moral si se zjokati“, je pripovedoval potem starec o Leksu; „tako je pel, da si se moral zjokati. Ej, kako je pel...“

* * *

Drugo jutro so pod lipo zopet kurili... V vasi je bila nedelja, in vas je bila oživljena. Leksu je hodil pobit in žalosten po vasi. Martina pa je sedela molče doma...

Popoldne je voz z oslicami odhajal... Gospodar je hitro spravil svoje reči v voz in zapregel oslici.

„Treba je iti dalje, s trebuhom za kruhom. Živeti moramo, a kako, to vprašanje nosim samo jaz“, je rekel... Otroci z ženo so se spravili v voz. Martina se je poslovila tudi pri Štramaluku. Ni pozabila dobrega starca. Dal ji je srebrn dar:

„Za doto —“ je rekel; „le pridna bodi!“ In v oči sta mu prišle tisti dve solzi, kot po navadi. Tudi Martina je zajokala, kot da se težko loči, kdove, ali od njega, ali od cele vasi, ali od česa?... — In odšli so.

„Dobro srečo“, je rekel gospodar, kot po navadi in mehanično švignil z bičem po zraku. Oslici sta potegnili, in komedija se je premaknila z mesta. Martina je sledila vozu noseč malo košarico... Leksu se ji je pridružil in jo spremljal daleč iz vasi...

„Ene vrste ljudje se res takoj najdejo“, so rekli vaščani...

Zvečer se je vrnil Leksu in se napil v vaški krčmi, potem pa je ležal cel večer pod lipo na svojih citrah... Komedijski je moral igrati s svojimi sinovi sam...

* * *

Čez leto se je zopet vrnil v vas voz z oslicami. Bil je tak kot prejšnja leta, samo zadnji dve kolesi sta bili novi in — Martine ni bilo...

Vsa vas jo je pogrešila. „Kje je?“ je vprašal plašno Štramaluk...

Prebivalci vosa z oslicami so bili žalostni. „Pokopali smo jo“ je odgovorila mati in zajokala. In tudi Štramaluku je prišlo dvoje solz v oči. Mož je bil mehkega srca...

„Tako je“, je pravila starka. „Nesrečni smo. Nimamo svojih skupaj na zemlji; koder nas pelje pot, tam obležimo.“ In zajokala je znova bridko, bridko...

In ko je nekdo obenem slučajno vprašal tudi po tistem Leksu, se je govorilo, da je izginil bogvekam...

„Škoda! Peti je znal“, je rekel tisti starec, ki ga je vedno hvalil. „Moral si se zjokati, tako je pel; ej kako je pel!...“

Voz z oslicami prihaja še sedaj vsako leto v našo vas.

ANTON MEDVED:

ODDALJENIM DUŠAM.

5.

Kdo prvi drage je obiske
pretrgal in sprejeme ljube?
Kogá je rešil s tem iz stiske
in kakšne ga otel pogube?

Ne maram za odgovor slovca!
Tò vem: Nekdo je vam natvezel,
da jaz sem garij polna ovca —
ne vem pa: kje sem jih nalezal...

FR. ŠTINGL :

JAROSLAV VRCHLICKÝ.

SLOVSTVENA ŠTUDIJA K PETDESETLETNICI PESNIKOVEGA ROJSTVA.

Nullius agricolae cultu stirps tam
diuturna, quam poetae versu seminari
potest.
(Cicero „De leg.“)

Dné 16. februarja pred petdesetimi leti se je porodil Čehom v Lounih velik pesnik — Jaroslav Vrchlický (s pravim imenom Emil Bohuš Frida¹⁾). Nekateri češki časniki in kritiki ga imenujejo „kníže českých básníků“ (knez čeških pesnikov.) In po vsej pravici. Čehi imajo mnogo imenitnih pesnikov, a v njihovem zboru je najimenitnejši in najzanimivejši pojav — Jar. Vrchlický.²⁾ Noben izmed njegovih prednikov niti sedanjih vrstnikov ne nudi čitatelju toliko bogatega in raznovrstnega gradiva v proučevanje, kakor Vrchlický. Njegova plodovitost je tolika, da se ž njim ne more meriti nobeden njegovih tovarišev na Češkem Parnasu. Pesnik, ki je v 28 letih svojega delovanja obogatil češko slovstvo z več kakor 50 knjigami izvirne lirike in epike, gotovo nima sebi enakega. Razen tega je izdal še več kakor 20 izvirnih dramatičnih del, katerim kritika, naj jih ocenja s tega ali onega stališča, pesniške nadarjenosti ne more utajiti; dalje je izdal več kakor 30 večinoma ogromnih pesniških del v prevodu in nekoliko zvezkov leposlovne in slovstveno-zgodovinske proze, katera je pa tudi prošinjena pesniškega duha. S temi deli je Vrchlický prekosil vse dosedanje češke pesnike, in gotovo se ne bo kmalu Čehom porodil še tak pesnik. Izredna lahkota, s katero se našemu pesniku ponujajo

¹⁾ Primeri: Prof. E. Albert: Jaroslav Vrchlický. Studie. Praha. 1893. — El. Krásnohorská: České básnictví posledních dvou desetiletí. Osvěta. Roč. 24. — Vlast', roč. IV. a VI. — Hlídko literární, roč. X. a XII. — Lit. Listy, roč. XIX. — Obzor, roč. XV.

²⁾ Izpočetka je bil profesor na srednji šoli, potem tajnik češke tehnike, sedaj je profesor na češki univerzi v Pragi.

misel, izraz in oblika, z brezprimerno prožnostjo talenta, ki ga nikoli ne zapušča, je iz njega napravila neumornega in najmarljivejšega pesnika.

Pesniški proizvodi Vrchlickega se morejo primerjati bohotnemu tropičnemu pragozdu ali pa širokemu valovitemu morju.

Poglavitni vir njegovi pesniški slavi je ogromno bogastvo njegovih lirskih in epskih proizvodov.¹⁾

* * *

Lirika Vrchlickega je valovito morje akordov, na katerem se od svetlih zvezdnih žarkov do demoničnega vrtinca temnih senc vrsti vsak vtisek nebes in zemlje. Malo je pesnikov v vseh slovstvih, katerih pesmi bi tako izražale notranje čute, od mehke in sladke miline do neusmiljenega sarkazma, od nedolžne šale do proroškega vzleta, od globokega premišljevanja do vulkanskega izbruha strasti, od mirne radosti nad življenjem do obupanja nad ničemurnostjo sveta, od ponosne samosvesti do resignacije:

„Jako poutník šel jsem světem,
zamyslíl se nad dítětem
i nad kmetem též...“

(Písně poutníka.)

Tako pravi o sebi pesnik popotnik, ki je „vše viděl, vše zná, všeho zakusil“, pred katerega očmi „stoletja tečejo kakor reke“. — Neko svojo pesniško zbirko je Vrchlický nazval „Motýli²⁾ všech barev“ in res so njegove lirične pesmi cveti ter plameni vseh barv, pesmi vseh čutov in vseh glasov.

Navadno govore o Vrchlickem, kakor da bi vsa njegova lirika bila le strastna

¹⁾ Zbrane spise Vrchlickega izdaja založništvo J. Otta v Pragi v snopičih po 32 h. Dosedaj je izšlo 250 snopičev.

²⁾ Metulji.

erotika, pomešana samo z mističnim ali pesimističnim premišljevanjem. Da, Vrchlický je danes pesimist, jutri pa ne več; on ni filozof, kateri bi bil svoje mišljenje uredil v kak enoten sestav; on je le občutljiv pesnik, v katerem se vrsti svetloba za senco, dviganje s padanjem, kakor sploh v življenju in v prirodi. Poleg pesimističnih misli in obupnih dvomov izvirajo iz njegove poezije z enako močjo, z enako virtuoznostjo veselje, radost in vera v končno spravo, tako da v češkem pesništvu skoraj ni večjega optimista nego je Vrchlický v nepregledni množini pesmi, katere izvirajo iz čistega, naravnega veselja do življenja. — Erotika ima sicer do našega pesnika veliko oblast, dasi nikakor ne preplavlja vse njegove lirične poezije, kakor marsikdo trdi. Najbolj erotične knjige Vrchlickega so „Eklogy a písňě“. V ti zbirki opeva pesnik na vsaki strani svoje lire ljubezen z vsemi akordi, v tej knjigi je češki Anakreont.

Kakor vsi pesniki, opeva seveda tudi Vrchlický v svoji liriki prirodo. Izvrstne take pesmi so v zbirkah „Jak táhla mračna“¹⁾ in „Čarovná zahrada“.²⁾ Kako zna slikati morje z izpreminjajočimi se valovi, nebo z vso lepoto zvezd in oblakov, gozde z njihovimi skrivnostmi! Kako izvrstno zna označevati kraje italijanske in češke! Vrchlický pa ni mrtev popisovavec prirode: vsi ti popisi so oživiljeni, njih duša je antika. Zató pri Vrchlickem še zdaj nimfa Echo blodi po šumah, Pan žvižga v trstu, še zdaj odmeva zemlja od dirjanja Kentaurrov, noč mu je Sfinga in mladi dan Ojdip. Antika sploh in zlasti staro bajeslovje sta v liriki in tudi v epiki Vrchlickega činitelj odločilne važnosti. S posebno ljubeznijo se je zamislil v antične motive, in ravno v mitoloških snoveh se je njegova poezija povzpela posebno visoko. Nekateri taki spisi so tako klasični, da bi bili dosegli gotovo svetovno priznanje, ako bi bili prišli izpod peresa Francoza ali Angleža.

A najlepše so vendar one pesmi, v katerih opeva Vrchlický češko prirodo, češke

kraje: Njegova poezija je pricvetela v početku njegove pesniške spomladi na dan pod romanskimi vplivi, a ko se je navadila češkega ozračja in spoznala, da je njena prava domovina na domačih čeških tleh, so začeli izvirati iz njegove lire rodoljubni zvoki, tako gorki in globoki, da je postal Vrchlický tudi naroden, rodoljuben pesnik. Toda naš pesnik se ne uklanja slepo vsemu, kar je češko, zató, ker je češko. Z bistro duhovitostjo biča tudi češke narodne grehe; ostre zglede neizprosne satire in pesniške polemike obsegata zlasti knjigi: „Brevír moderního člověka“ in „Moje sonata“.

Kakor je pesnikova epika prešinjena z liriko, deloma popisno deloma premišljevalno, tako mu segajo tudi epske osebe in epski spomini večkrat v lirsko strujo. Večji tak zgled je „Vittoria Colonna“ (romantična slika iz življenja Michelangelovega), manjši „Sonety heroické“ in nekatere lepe pesmi v zbirki „Fresky a gobelíny“.

Lirika Vrchlickega je kakor bogat ornament, na katerem rasto iz cvetnih kelihov krasne dekliške postave, iz bujnih listov živalske in človeške bajne prikazni in na vitkih stebelcih se igrajo ptice in amoreti. Iz te bujne domišlije žubori neprestano in nepretrgano življenje, življenje, življenje . . .

* * *

Epika Vrchlickega je enaka njegovi liriki po svoji obsežnosti in tudi po umetniški vrednosti, da, epika bi celó nadkriljevala liriko, ko bi velikemu delu epičnih pesmi ne povečevala vrednosti baš krasna lirika, ki se nahaja v nji. Ravno tako kakor lirika, je tudi njegova epika zelo obsežna. Od prvih „Básní epických“ do najnovejše pesniške zbirke „Votivní desky“ se je dotaknila njegova epika vseh znanih bajk in pravljic starega veka; predvsem se je zatopila v minulo, starodavno omiko narodov, ki so si po Sredozemskem morju menjavali bogove, poraze in zmage; mudila se je na budhovskem iztoku, preletela je sredino in sever srednjeveške Evrope, dotaknila se je enkrat lahko zemlje Novega sveta in se zopet

¹⁾ Kakor se vlečejo mrakovi. — ²⁾ Čarobni vrt.

vrnila v Evropo, kjer so ji reformacije, prekucije in moderno življenje nudili dovolj gradiva. S posebno ljubeznijo je obdelaval pesnik legendo, ne le krščanske, ampak legende vseh ver in vekov; zatopil se je v helenski mythos in v skandinavsko pravljico, v legende starih vekov in plemen. Legenda je tudi najlepša in obenem najdaljša epična pesem Vrchlickega „Hilarion“, ki šteje več kakor 4000 verzov; pesnik opisuje v nji življenje svetega asketa v puščavi, katerega edino stremljenje je, da išče pot do Boga. Izvrstno inačico ima „Hilarion“ v „Legendi o sv. Prokopu“. Nasproti afriški puščavi stoji tu češki pragozd; nasproti duševni drami zamaknjene premišljevanja idila apostolskega delovanja. „Legenda o sv. Prokopu“ je bila prvo pesnikovo delo, katero je črpal iz češke zgodovine. Pesnik, ki je s svojo domišljijo objel vesoljnost in vse narode iz vseh časov in krajev, je segel tudi v češko življenje, v dušo svojega lastnega naroda in je ustvaril celo vrsto pesniških del v tem duhu. In sedaj? Sedaj so se mu prikupile češke ideje, zaljubil se je v častitljivost češke zgodovine in v važnost češkega narodnega boja; dasi je njegova domišljija povsod doma, kjer cvete pesniška lepota, vendar čutimo, da njegovo srce ima svoj dom samo v Čehih.

V svojih epskih pesmih se bavi Vrchlický tudi s socialnim vprašanjem. In Vrchlický ne posvečuje socialnemu vprašanju, ali pravzaprav socialnim vprašanjem, samo nekoliko posamnih slik ali misli. Globoko je posegel v ljudsko dušo s svojo knjigo „Selské ballady“. V njih se zrcali velika socialna rana, ki je bila ena izmed najbolestnejših in kateri je pesnik, kot zgodovinar gledajoč v preteklost, postavil veličasten spomenik. Dasi nam je težko trditi, kateri del njegove epike je najboljši, vendar o „Selskih balladah“ moramo reči, da so najizvirnejša knjiga Vrchlickega. Njih gradivo je zajel neposredno iz zgodovinskih virov. „Selské ballady“ so spominska knjiga, ki nam pripoveduje preteklo trpljenje, suženjstvo češkega ljudstva in trdi boj za osvoboditev.

Polni žar pesniške lepote je tudi razlit nad tistimi epskimi pesmimi, katerih motiv je ljubezen do ljudstva, odpuščanje in usmiljenje.

S posebno ljubeznijo proslavlja Vrchlický v mnogih pesmih umetnost, drugje zopet proučuje vesoljnost sveta, večnost, skrivnosti življenja in smrti, Boga in vere.

V legendah in verskih bajkah Vrchlickega se shaja takorekoč celi svet. Zanimivo pa je, da pravoslavni z legendarnimi motivi napolnjeni svet našega pesnika niti enkrat, kolikor mi je znano, ni privabil k sebi navzlic svoji bizantski sijajnosti, ki bi mogla peresu Vrchlickega ponuditi marsikak sijajni predmet.

S tem sem samo s kratkimi črticami narisal vsebino lirike in epike Vrchlickega. Ako bi hotel opisati vse natanko, bi moral napisati ne samo ene, ampak več knjig. — Izpočetka sem omenil, da je Vrchlický spisal tudi mnogo dramatičnih del in prozaiških spisov. O Vrchlickem kot dramatik in pripovedovavcu bom pisal pri drugi priliki. Sedaj omenjam samo to, da so njegovi prozaiški spisi prav dobri, dočim so njegove drame več ali manj srednje vrednosti; vendar se tudi v njih vidi takoj na prvi pogled, da jih je pisal velik in nadarjen pesnik. O prvi predstavi nekaterih njegovih dram češka kritika niti ni poročala, ker taka tiha kritika je z ozirom na Vrchlickega najbolj poštena in pravična.

* * *

Odlično mesto v češki književnosti imajo njegovi prevodi tujih pesniških del. Med velikimi pisatelji, katerih dela je prevajal Vrchlický, se lesketajo imena: Dante, Torquato Tasso, Ariosto, Leopardi, Canizzaro, Carducci, M. Angelo, Victor Hugo, Le conte de Lisle, Häfiz, Poë, Goethe, Schiller itd. Ko bi Vrchlický bil samo prelagal, bi si bil že s temi izvrstnimi prevodi zagotovil hvaležnost češkega naroda za vselej.

Pesniška dela Vrchlickega so zanimiva po svoji virtuozni obliki in umetniški opravi. Vrchlický ima jezik čudovito v oblasti in je

češčino povzdignil do vsestranske popolnosti: od preproste pesmice do vzvišene ode, za vsako vrsto čuvstev, v miru in razburjenosti, v žalosti in radosti, za silo in milino ima sedaj češki jezik svoje izrazite barve in glasove. Čitatelja mora kar očarati bogata, raznovrstna in izrazna ritmika jezika; arhitektura zloga je pri Vrchlickem naravnost razkošna. Včasih se verzom Vrchlickega očita, da so težko umljivi, toda to velja le o nekaterih redkih zgledih. Večinoma je vse jasno in umljivo. Da se najdejo tu ali tam tudi nepravilne oblike, ni čuda pri toliki množini pesmi. O svojem jeziku lahko reče Vrchlický s poljskim pesnikom Slowackim:

„Chodzi mi o to, aby język giętki¹⁾
 Powiedział wszystko,²⁾ co pomyśli głowa,
 A czasem był, jak piorun³⁾ jasny, prędko,⁴⁾
 A czasem smutny,⁵⁾ jako pieśń stepowa,
 A czasem jako skarga⁶⁾ Nimfy miękki,
 A czasem piękny,⁷⁾ jak aniołów mowa.⁸⁾

* * *

Da pa podamo objektivno sliko o pesniškem delovanju Vrchlickega, ne smemo zamolčati tudi tega, kar mu po pravici kritika očita.

Prvo očitane se tiče izvirnosti njegovih poezij. Mlajša češka pesniška generacija je že večkrat poizkušala dokazati Vrchlickemu, da je to ali ono, kar je on izdal, že napisal kdo drugi. Da se kaže Vrchlický v izvirni svoji poeziji zlasti kot učenec Viktorja Hugona, je sam priznal in s svojimi navdušenimi študijami o tem francoskem pisatelju tudi pokazal. A navzlic temu se mora Vrchlickemu priznavati izvirnost, dasi tuintam odsvit drugih pesnikov barva njegove duševne proizvode; saj Vrchlický jih ni samo čital, ampak jih je proučeval. In zato se mu je večkrat vrnil v pero kak odmev že pozabljenega berila. Tudi ni čudno

1) Gibčni. — 2) Vse. — 3) Strela.

4) Brzi. — 5) Žalosten. — 6) Tožba.

7) Lep. — 8) Govor.

pri tako produktivnem duhu, ako mu včasih pride v spomin kaka lastna misel iz prošlih dob.

Po mnenju drugih kritikov zmanjšuje umetniško vrednost njegovim spisom ogromna raznovrstnost in različnost: Nedostaje jim enotnega globjega nazora. Ker nima Vrchlický enotnega stalnega, svetovnega nazoranja, je mnogokrat nedosleden, in zato

JAROSLAV VRCHLICKÝ V SVOJI PISALNICI.

tudi njegovi nazori niso prepričevalni. Kar pesnik enkrat hvali, to drugokrat zasmehuje; čitatelj potem sevé dvomi o njegovi odkritosrčnosti. —

Zato pa je umljivo, da so se slišali takoj, ko je nastopil Vrchlický na pesniškem polju, v katoliškem češkem taboru očitajoči glasovi. Naš pesnik se obnaša nasproti dogmatično-verskim mislim tako prosto in smelo, da

niso mogli proti temu molčati katoliški kritiki, in nastopilo je kmalu dovolj nasprotnikov proti njegovi pesniški smeri. Razni njegovi modroslovni nazori tako globoko segajo v vero, da je bil odpor neizogiben.

Tako n. pr. odgovarja pesnik na vprašanje: „Kaj je človeško življenje in njegov pomen?“¹⁾

„Život lidský — zněla píseň —
jeden hon²⁾ a jedna tíseň³⁾
před ním nic a za ním plíseň,⁴⁾
jeho vznik a cíl je stín.⁵⁾

Strastno vživanje življenja z vsem egoizmom — to je svetovni nazor, za katerega se Vrchlický večkrat ogreva:⁶⁾

„Proto líbej, pij, v tom moudrost veškerá!⁷⁾

Po lastnih besedah pesnikovih je morala tesen steznik, katerega slači poezija:

„Morálka, jež „ne“ říká,
to šněrovačka těsná,
jí poesie svléká.⁸⁾

Kult poltenosti je Vrchlický negoval zlasti v prvih pesniških zbirkah s posebno ljubeznijo. V njegovih zbirkah se nahaja cela vrsta pesmi, v katerih opeva poltenost „bez pout a clony“⁹⁾, z ognjevito brezobzirnostjo. Edini predmet nekaterih pesmi je samo kult ženskega telesa, n. pr. „Assaka Mala“, „Soud Parisův“, „Lais“, „Herodice“ in v drugih. Seveda se s tem ne more strijati krščanska morala. Tudi Vrchlickemu veljajo besede Vychodilove: „Dva razloga zahtevata, da se naj pesniki kar najbolj izogibajo nenravnih predmetov: Človeške družbe ne smemo opisovati slabše, nego je v resnici, in pa, kar je poglavitno, obvarovati jo moramo, da ne bo postajala s tem slabša, nego je

1) „Různé masky“, 80.

2) Dirka. — 3) Tesnota, gnječa.

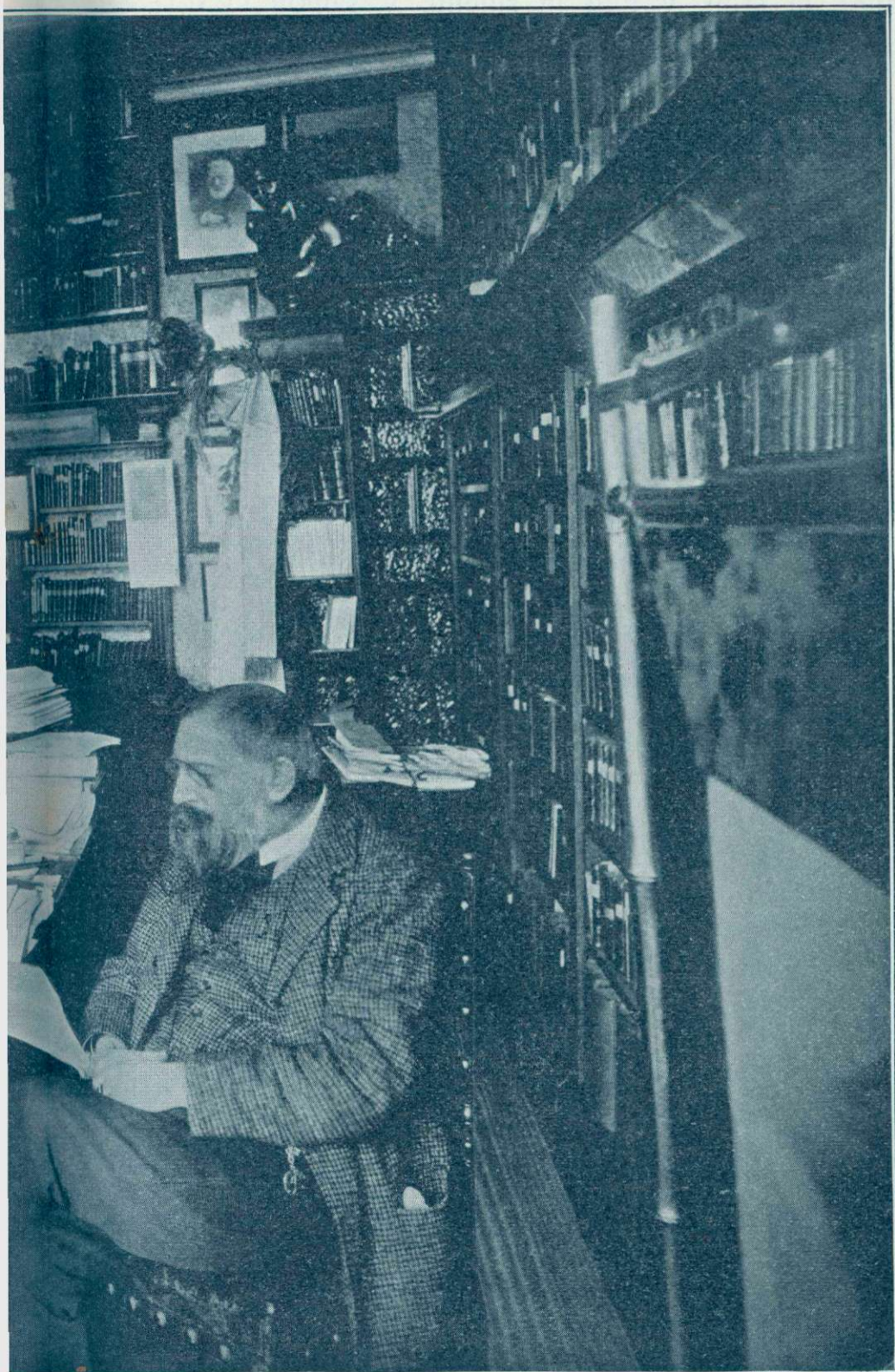
4) Plesnoba. — 5) Senca.

6) Hudba v duši, 123.

7) Vsa.

8) Dni a noci, 128.

9) Zakrivanje.

zdaj. Ako ne zahtevamo od pesništva, da bi blažilo ljudi nravno, smemo vsaj od njega zahtevati, da jih ne bi kvarilo. Če doseže toliko, da s kratkočasnim, zanimivim berilom ljudi blaži, zbuja v njih npravne čute ter jih neguje, je dosti storilo. Ako pa naravnost ali pa neposredno z opisovanjem grdih stvari v čitateljih zbuja nedovoljena čuvstva, je nenravno, je pohujšljivo in naj se zatira, tudi če bi iz njega prihajala še tako velika slava ali dobiček... Zeló usodna je dvojna mera, s katero se merijo pesniška dela. Kritiko mora prešinjati zavest, da je estetika brez morale ali vsaj modroslovne, naravne etike, brez pomena. Zato je protislovno, ako se pravi: Ta pesem je lepo pesniško delo, dasi je nenravno. Nikakor, v nobenem oziru ni lepo, kar je nenravno.“¹⁾

* * *

Končujem. Iz moje kratke ocene vsakdo razvidi, kako obsežna je nadarjenost Vrch-

¹⁾ Dr. Pavel Vychodil: Básnictví a mravouka. Vzděl. bibl. kat. Praha, 1897.

lickega, katera se loti vsega, naj je staro ali novo, daljno ali bližnje; on vse pesniško predeluje, da postane pod njegovimi rokami umetniško delo; ako bi si kot predmet svoje pesmi izbral grudo prsti, pod njegovimi rokami — kakor pravi E. Krásnohorská — bi iz nje pricvetela poezija. To je glavni znak njegovega duha. Vrchlický je pesnik v vsakem dihu, rojen pesnik po milosti božji. In pesnik je vselej, v veselju in srdcu, v tugi in smehu, v samoti in v družbi, nad knjigo, nad življenjem in nad grobovi.

V njegov mirni, nepristopni Olimp ne sega boj političnih strasti. Čil in poln zanimanja za ideje in osebnosti, s katerimi občuje, delaven kakor bučelica, občuten kakor eolska harpa, učen, kakor malokdo, razvija vse te lastnosti v energično delavnost, a torišče njegovi delavnosti je izključno le — lepa književnost. Njej žrtvuje in posvečuje vso svojo življenjsko moč in krepost.

ANTON MEDVED:

TRNJEVI ŠOPKI.

Nova quaedam legis, sed lima rasa recenti.

Martial.

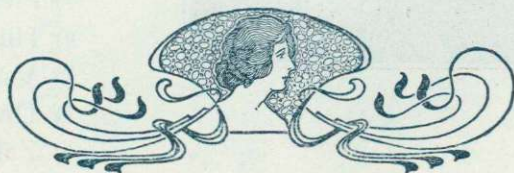
4.

Stritar poje:

„Milo se meni srce topi,
ko te zagledam, deklica, ti.
Stara si komaj štirinajst let,
pa že zahajaš sama med svet.“

Jaz po svoje:

Milo se meni srce topi,
ko te zagledam, devica, ti:
Stara si dobro nad trideset let,
pa še zahajaš sama med svet!

K. SOJANOV:

IZZA KULIS ŽIVLJENJA.

ČRTICE.

III.

Sorodniki.

Na vasi je bil polom. Markovec in Podravnikar sta se zopet . . . „Kdaj si ti meni dajal jesti!“ je vpil Podravnikar nad Markovcem. „Vrana lačna, niti sam nimaš, da bi se pošteno najedel, in da bi tvoji otroci ne beračili po hišah kruha!“

„Ali nisi precej tiho!“ se je zadril Markovec. „Čakaj — če me obesijo, jaz ti dam po čeljustih, da me boš pomnil!“

„Ljudje, pomagajte!“ je kričala Markovčeva, ki je zastavljala razjarjenemu možu pot. Lase je imela razpletene, da so ji padali po ramah in ji dajali podobo besne furije.

„Proč . . . jaz mu že dam . . . bode čutil . . .“ je sikal Podravnikar.

„Možje, pomagajte!“

„Jaz bi že“, je trdil Lešnikar, „pa ne maram brskati po taki žarjavici.“

„Prav imaš, Lešnikar“, je pritrjeval Rebnikar; „drugega ne bi imel, kakor sitnosti, morda bi še katero skupil, in pota bi bila k sodnji.“

Mali Kapunček, ki je bil samec in Markovčev boter, pa je gledal viharni prizor izza vežnih vrat, pa tako previdno, da je bil ves zavarovan, le svoj suhi obrazek je semintja malce na plano pomolil, pa ga zopet hitro umaknil.

„Jaz bi mu že dal; kaj bo govoril ta skopuh Podravnikar, ki je same lakomnosti suh kakor strašilo!“ Tako je bobnal Kapunček sam zase v svoji trdnjavi, a pazil je, da ga ni nihče slišal, sicer bi se bil utegnul kar nehote zamotati v štreno.

Markovec pa je pahnul svojo ženo vstran, ter hitel k Bregarjevemu plotu, kjer je penečih

ust, roteč se, da zaveže Podravnikarju pregrešni jezik, pulil iz zemlje kol.

„Le izpuli ga, še počakam te!“ je jezikal Podravnikar. Njegova ljubezniva pa ga je tešila z vsem na svetu, da ga naj pusti v miru, sicer ga res ubije oni divjak.

„Matija, lepo te prosim, nikar! Kaj hočem z otroki, če te zapró!“

Markovec pa je bil gluh za mile prošnje ter je pulil dalje kol iz Bregarjevega plotu . . . Medtem pa sta se udarili ženski.

„Ti si vsega kriva!“ je zavpila Markovčeva na Podravnikarjevo; „ti si ga naščuvala, da naj pokaže našemu, kar mu gre!“

„Kdo ga je ščuval?“ je oblastno vprašala Podravnikarjeva.

„Ti! Pa hvaležna bodi, da ga imaš; saj si dosti moledovala okoli njega, da te je vzal. Drugi te ni nihče maral!“

Podravnikarjevi je zavrela kri. Kar v obraz bi se bila Markovčevi spustila, da je ni potegnila stara sosedka nazaj. Zato pa je odprla zaklad svojih skrivnosti, ter pričela nasprotnici izpraševati vest.

„Nobena ni bolj hodila za njim, kakor ti. Kamor se je ganil, ste ga vsi lovili, ti in tvoj brat, da si ga dobila — pijanca, ki je zate dober, ker sama nisi boljša!“ . . .

„Čakajte, zdaj-le! . . .“ Markovec je izrvl kol, ga dvignil kvišku in jo ubral proti Podravnikarju in njegovi boljši polovici . . .

Takrat pa so priskočili možje, mu izvili kol iz rok, ter ga mirili. Podravnikarja pa so drugi odpeljali v njegovo hišo. Med potjo so ga tolažili s tem, da so silno zabavljali na Markovca. Tudi Kapunček se je ojunačil, zapustil svojo skrivalnico, ter se vrnil med druge možakarje, ki so se gnetli okoli Markovca, ter se rotiti, da bode on, Markovčev boter, dal Podravnikarju duhati, da bo dosti imel . . .

Tudi Markovca so spravili ljudje domov. Potlej pa so se med seboj posmehovali in govorili, češ: „Sorodniki — pa bi se najrajši pobili!... No, vemo zakaj...“

* * *

Glui Matej se je gori za vasjo, v beli hišici, ki je bila njegova dedščina po stariših, pripravljaj za belo smrt. V svoji samoti ni imel drugega prijatelja, kakor srebrne krone, za katere bi se bil dal, skop kakor je bil, gotovo križati. Gluh pa je bil kakor mrtva stena. Ako mu je kdo hotel kako novico povedati, se je moral skloniti k njegovemu precej velikemu ušesu, ter precej glasno, besedo za besedo, govoriti naravnost v Matejevo uho. Takrat pa je Matej vzel pipo iz ust, ter z odprtimi usti poslušal pripovedovalca. Kadar je bila povest končana, je vtaknil pipo zopet v usta in nategnil gostozarasle obrvi tako, da se je izza njih posvetilo dvoje zelenkastih oči.

Matej je stotake, ki jih je dobil po stariših, vtaknil v hranilnico, in vrhutega skoparil na vseh straneh, da jim je mogel še katerega pridejati. Njegovi sorodniki so slutili, da Matej ni brez krajcarja, zato so ga radi obiskovali in mu radi omenjali, da so ž njim v sorodstvu.

Markovec in Podravnikar sta napela vse strune, kako bi ta ali oni pripravil strica, da bi se preselil v njegovo hišo.

„Stric“, mu je svetoval nekoč Podravnikar, „saj se morate vendar naveličati tako sami v ti puščavi. Nikogar nimate, kl bi Vam kaj počedil in zašil, moški je pa le neokreten pri takem delu.“

„To je pa res“, je prikimal Matej.

„Na zimo bi bilo bolje, da pridete doli v vas. Moja žena mi vedno pravi, da bi Vam tako lepo postregla, če bi le hoteli priti. Meni bi se pa tudi dobro zdelo, da morem stricu na stare dni olajšati kako uro.“

„Preveč sem se tukaj navadil, ne mogel bi biti v vasi.“

„Pojdite no, to je sedaj, ko ste zdravi. Kadar pa pride bolezen, pa človek milo

gleda, od katere strani bo kdo prišel, da mu popravi vzglavje, skuha in ga opere. Vidite, pri nas bi se bore malo poznalo, ako bi prišel še en človek v družino. Imeli bi pa tudi vsega, česar bi se Vam zljubilo.“

Markovec pa, ki je tudi Mateja častil z lepim imenom ‚stric‘, ni bil tako neumen človek, da ne bi bil prodril v skrivnosti Podravnikarjeve ljubezni.

„Tukaj sem Vam nekaj prinesel, da si malo usta popravite“, je rekel Markovec gluhemu stricu, ko ga je nekoč obiskal ter mu prinesel nekaj pomeranč. „Pa bi nas vendar kaj obiskali.“

„Bi že... bi že...“ je godrnjal gluhi stric.

„Jaz bi ne mogel kar tako živeti, da bi nikdar ne pogledal med ljudi.“

Matej je držal pipo v roki ter poslušal rahločutnega Markovca. Čudno se mu je zdelo, kako je to, da so ga začeli preganjati iz njegove samote med ljudi.

„Z ženo sva že bila v skrbi, da ste nemara zboleli, ker Vas ni bilo nikjer videti.“

„Žena ti je zbolela?“ je vprašal Matej zategnjeno.

„O, ne. Z ženo, pravim, sva se menila, da ste morda zboleli.“

„Tega pa ne; zdrav sem pa, zdrav“, je smehljaje trdil Matej.

„Kadar bi česa potrebovali“, je dopovedoval Markovec dalje, „bi nam pa sporočili, da Vam postrežemo. Morebiti imate radi sadje; bom takoj Francka poslal gori, da ga Vam prinese. Jabolka imamo tako lepa, da človeka res kar mičejo.“

„Ali si jih dosti pridelal?“ je vprašal Matej, ter vpri svoje zelenkaste oči v Markovca.

„Tako dobre letine že davno ni bilo.“

„Glejte no“, je godrnjal stari.

„Zato pa pravim, da jih Vam rad dam, če se jih Vam le zljubi. Komu rajši, kakor Vam, ki sva si v sorodu. Te pomeranče smo pa danes kupili, in mimogredé sem jih vzel s seboj, da jih pokusite.“

Staremu Mateju se je dobro zdelo, da se ljudje še brigajo zanj. Kar podajali so

si vrata obiskovalci. Ako morebiti ni bilo Markovca dalje časa, je hodil pa Podravnikar poizvedavat po strijčevem zdravju.

* * *

Pritisnila je huda zima ter zmagala gluhega Mateja, da je moral v posteljo. To je bilo takrat skrbi za dobrega strica, da bi ne umrli! Markovec in Podravnikar sta se kar kosala, kdo bo prej zdravnika pripeljal ali kakorkoli polajšal stricu bolezen. Sploh, vsak si je prizadel, kolikor je le mogel, da bi ljudje videli, kako lepo skrbi za gluhega sorodnika, in da bi se ne opravljalo, češ, kako trdi in brezsrčni so njegovi ljudje!

Stric Matej pa je vedno bolj slabel, in bela žena smrt, ki jo je čakal tako sam na božjem svetu, mu je slednjič zaprla oči k večnemu počitku.

„Pogreb mora biti tak, kot se za strica spodobi“, je gospodarsko ukazoval Podravnikar.

Markovec pa je nevoljno hodil iz hiše v vežo; tudi on je tukaj ukazoval, tamkaj se jezil nad počasnim cerkvenikom, ki je cincal okoli mrtvaškega odra ter nerodno oblačil mrtvega Mateja.

„Šest velikih cerkvenih svečnikov še prinesi, Jurij!“ je velel Markovec cerkveniku.

„Tako stopim ponje.“

Podravnikar je nevoljno poslušal, kako naroča Markovec kar brez njegove volje. „Meni se zdi, da bi bili zadosti štirje“, je nagajivo pripomnil.

Markovec je čutil, da mu sorodnik hoče kljubovati, zato je nalahko dejal: „Pa naj bode po tvojem.“

„Podravnikar ima povsod svoj nos; pa bi mu vendar — —“

„Ne bodi sitna!“ je opomnil Markovec svojo ženo, ki ga je zbadala, zakaj pusti Podravnikarja tako svojeglavno gospodariti. „Bomo že še govorili“, se je tolažil Markovec.

* * *

Mateja so zagrebli, in njegovi ožji sorodniki so šli v županovo gostilno, da opravijo nepotrebno sedmino.

„Dolgčas mi bode po stricu. Glejte no, z rajnim mojim očetom sta dve leti narazen šla na oni svet. Takrat so bili stric še tako močni, da bi jim bil najmanj dvajset let življenja še prisodil. Tako naenkrat jih je omagalo, pa kar nič več jim ni moglo dati moči, da bi se spravili zopet na noge.“ — Nekako tako žalostinko je za uvod pri sedmini povedal Podravnikar.

Njegova žena pa je nadaljevala: „Jaz sem pa trdno pričakovala, da se jim spomladi zboljša. Kaj se hoče; star človek se le od dne do dne popravlja, pa malo bolj pritisne bolezen, ga pa pobere.“

„Zaradi starosti“, je pripomnila Markovčeva, „bi bili prav lahko še kak dan poživeli.“

„Saj slabo ni zanje. Nikomur niso storili zla, živeli so mirno, kakor da jih ni bilo na svetu. Pogovorili so se pa tudi radi, samo da jih je kdo nagovoril. V miru naj počivajo; zato pa jih mi ne motimo in pijmo v spomin našega strica.“

Markovec je natakal, in pili so Matejevi dediči.

„Glej jo no, kaj pa misliš, Meta; škodoval ti ne bode, le malo bolj poglej v kozarec“, je prigovarjal Markovec Podravnikarjevi. „Oče župan, pa nam prinesite še eno mero prav takega, kot smo ga zdajle pili.“

„Ti že, ti“, mu je šepnil župan, „ki ga sedaj lahko piješ brez skrbi, ker je stric umrl. Jaz bi si ga tudi privoščil, da sem v tvoji koži.“

„Ne vem, morebiti bo kaj, ali pa nič“, je nalašč dvomil Markovec.

„Tukaj, otroci, jejte“, je dejal Markovec svojim in Podravnikarjevim otrokom, ter jim dajal svinjine in klobas.

Podravnikar in njegova žena sta se ravnala domov, Markovec pa ju je nevoljen zavrnil:

„V sorodstvu smo, tako malokdaj se vidimo, in še danes, ko se vendar spodobi, da malo posedimo in se pomenimo, pa hitita domov!“

„Podravnikar, ko bi bil jaz tak gospodar, kakor si ti, bi se pa ne držal tako trdo.

Baš danes so te kovali Sorčani v zvezde, da si tak gospodar, kakršnega ni dobiti v vsaki fari.“

Krčmar je znal prekanjeno mehčati Podravnika srce.

„Meta“, je rekel Podravnika ženi, „pa posediva še malo. Hlapec in dekla tako vesta, kaj naj delata, za hrbtom jima pa tudi vedno ne morem stati, dasi bi bil doma. — Ti, France“, je rekel županu, „prinesi na moj račun še eno mero.“

„Danes plačujem jaz“, se je odrezal Markovec. „Drugikrat, kadar zopet pridemo k županu, plačaš ti.“

„Bodi no pameten!“ mu je branil Podravnika; „to bi vendar ne bilo lepo, da bi ti sam plačeval, mi pa le pili!“

„Kar meni napiši, France!“ je klical za odhajajočim krčmarjem Markovec...

* * *

„Naj ima, zaleglo temu lakomniku ne bi, naj je še trikrat toliko dobil, kakor je!“ Tako je tolažila Markovčeva svojega moža osmi dan po Matejevi smrti, ko se je izvedelo, da je Podravnika skoraj polovico več dobil po rajnem stricu, nego Markovec.

V Markovčevo razburkano domišljijo so prihajali oni litri vina, ki jih je zadnjič plačeval pri županu. Peklo ga je, da bi bil najrajši šel k županu, ter zahteval, naj mu račun popravi, in nekaj na troške Podravnika mošnje napiše.

„O, ko bi bil vedel, da bode tako! Niti krajcarja ne bi plačal za Podravnika goltanec!“

„Takrat se je lakomnik vsaj zastonj najedel in napil!“ je razlagala Markovčeva. „Ti pa seveda tudi ne znaš nehati vlivati vase, kadar se polotiš. Kar plačuješ zase in za druge, kakor da nimaš nikogar za seboj...“

„Umazan vendar ne morem biti. Kdo pa je mislil, da bo tako! Kako pa ne bi preslepil strica, ko je vedno slečal pri njem ter se mu lizal.“

„Morebiti bi bilo tudi zate sedaj boljše, da si večkrat pogledal gori. Pa te kar pripraviti nisem mogla, da bi se bil ganil z doma.“

Podravnika pa si je veselja mel roke, da je tako dobro opravil.

„Markovec je menil, da je najmanj polovico stričevih kronc njegovih. Pa se je zmotil!“

„Zato je pa plačeval liter za litrom, da bi nihče ne mogel reči, kako skopari baš sedaj, ko bode toliko pograbil!...“ je dostavljala Meta. „Pa prav je tako — saj bi mu nič ne zaleglo, pijancu!“

Tako in enako so se sodili sorodniki osmi dan.

Markovčevo pa je težilo nekaj v duši. Cel dan je postopala čmerikavo semintja, ter iskala prilike, da se znosi, ali nad možem ali pa nad hlapcem in deklo.

Zvečer so pa natečne babnice, ki so hodile k Markovcu po mleka, tako dolgo vrtile svoje jezike, da so zadele ob dedščino rajnega Mateja.

„Kako ste srečni, da ste toliko dobili!“ je hohnjala Sedlarka.

„Človek pa res ne ve, kje ga sreča išče“, je pomagala druga.

„Nekaj smo res dobili“, je menila nevoljno Markovčeva, „pa bi bili lahko več, ko bi... pa kaj bi pravila...“

Radovednost ženic pa se je tako dolgo vrivala v Markovčeve skrivnosti, da je začela obirati Podravnika, in vse njegove dobre lastnosti zabelila s tem, da je pri sedmini za denarje njenega moža jedel in pil...

Malo bolj pisana povest, kot jo je pravila Markovčeva babnicam, je prišla do Podravnika ušes.

„Jaz mu že povem, sleparju!“ je zabe-snel Podravnika. In na vasi je bil polom: Markovec in Podravnika sta se...

(Dalje.)

PETER ŽMITEK:

RUSKO SLIKARSTVO.

ZGODOVINSKE ČRTICE IZ XVIII. IN XIX. STOLETJA.

(DALJE.)

Za Venecijanom so se začeli nekateri umetniki pod navodilom Brjulova baviti z žanrovim slikarstvom; a svoje snovi so jemali večinoma iz italijanskega življenja ali iz drugih narodov; sem spadajo slike: S. Deladvera „Turkinja v kopelji.“ G. Mihajlova „Kmetiška žena zažiga svečo pred sveto podobo“, „Poljub“ T. Mollerja i. t. d. Med tem pa so v ruskih krogih začeli že gojiti nove narodne ideje; te so stopile na dan zlasti prva leta, ko je začel vladati car Aleksander II., kateri je vpeljal nove reforme. Literatura, kot resnično zrcalo družtenosti, je izražala take ideje in napore že takrat, ko je bila upodablajoča umetnost še popolnoma mrtva za ta vprašanja in za njihove smotre. Prvi umetnik, kateri se je začel zanimati za društvena vprašanja, ki jih je razvijalo leposlovje, je bil P. Fedotov, še bolj samouk kot izobražen slikar. Dopržil je le nekoliko slik, vendar pa vidimo na njih, kakor tudi v raznih risbah, kako skrbno opazuje umetnik družbo. Kot bistro-umen satirik nam slika zelo plastično žalostne in smešne strani tedanjega ruskega društvenega življenja. Za primer navajamo sliko „Ogled v trgovski hiši ali Majorjeva ženitev“.

Toda po tej poti, katero je odprl žanrist Fedotov, dalj časa ni hotel slediti noben drug umetnik. Sledili so mu še-le odslej, ko je pretresla Rusijo nesrečna krimska vojna, vsled katere se je probudil narod iz lene samozadovoljnosti ter se začel zanimati po zgledu in načelu svojega carja-osvoboditelja za raznovrstno izobrazbo. Takoj, ko so se začeli zavedati v ruskih krogih svojega narodnega čuvstva, so pričeli opazovati tudi svoje narodne lastnosti, svoje kreposti in napake. Začeli so se truditi, da bi našli pravo smer svojemu narodnemu in kulturnemu

življenju. Leposlovje je kazalo pot, in ko se je slikarstvo nekoliko osvobodilo, je začelo energično podpirati smer, katero je nastopil žanrist Fedotov. Slikarji so sledili slovstvu in razvoju družabnega življenja. Slikarstvo je vstopilo v življenje. Pojavila so se razna administrativna in socialna vprašanja, katera so odslej zanimala umetnike. Ko je začela javna oblast omejevati pijančevanje in razširjati splošno ljudsko izobrazbo, so takoj porabili te ideje tudi umetniki ter predočevali na slikah in ilustracijah prizore, kateri naj bi odvrčali od slabega in vodili k temu, kar je dobro in koristno. Tako je postal ruski žaner nekak publicističen posredovatelj splošno koristnih idej.

Pri tem se je bolj in bolj približeval realizmu, brez katerega ne bi bilo mogoče jasno razodevati in izboljševati socialnih napak. Vendar pa opazujemo pri nekaterih umetnikih pretirano afektacijo, katera nekoliko kvari pravo umetnost. Izkušali so vplivati bolj na človeški razum, kakor pa na čuvstvo gledavcev. Ljudstvo pa je to umetnost opazovalo z velikim zanimanjem in jo krepko podpiralo.

Najbolj vneto se je poprijelo tega žanrovega slikarstva umetniško društvo „Peredvižnikov“, katero so ustanovili l. 1872. To društvo si je postavilo za nalogo, da proučuje svojo domovino in ruski narod ter da seznanja tudi provincijo in širše ljudske slojeve z domačo umetnostjo. To društvo je dalo Rusiji toliko umetnikov neminljive slave in tako število izbornih umotvorov, da se Rusija dandanes po pravici ponaša z njimi. Njihov vpliv se je po razstavah razširil daleč čez meje ruske države. Njihove slike so po izložbah potovale iz mesta v mesto, najprej po širni Rusiji, zadnja leta pa so jih razstavljali tudi v zapadni Evropi

in tako dosegali svoj namen: razširiti, uglobiti in razkazati narodno rusko umetnost.

K najznamenitejšim žanristom tega društva pripadajo J. E. Rëpin (znamenitejše njegove slike so „Burlaki“, „Nihilisti“ in druge), G. Mjasojedov (slika „Voščilo mladima zakonskima v hiši poměščika“), K. Savickij, J. Prjanišnikov (slika „Procesija“), N. Nevrev, V. Maksimov, V. E. Makovskij, I. Jarošenko ter nadarjeni V. Perov. Izmed žanristov, kateri niso bili udje tega društva, so si pridobili častno ime I. Sokolov, K. Trutovskij, V. Jakobi, F. Žuravljev, A. Korzulin in A. Volkov. V zadnjem času pa postajajo prave žanrove slike vedno redkejše; manj in manj jih vidimo na razstavah; izgubile so svoje prejšnje prvenstvo, in na njih mesto stopa, kakor tudi pri drugih narodih, pokrajinsko slikarstvo.

Slikanje bitk in vojnih prizorov, katero je zadnji čas postalo sorodno žanru, je bilo prejšnje čase popolnoma samostojno. Z ene strani podobno pokrajinskemu slikarstvu, a z druge zgodovinskemu, se je ravnalo po istih pravilih, kakor oni dve. Bojni slikarji so iskali vedno pokrajinskih dekoracij, katere so izvrševali po pravilih pokrajinskega slikanja. Osebe in živali pa so predočevali po navodilih ekspresije in stremili po čisto akademično formalni dovršitvi. Bojujoče vojake so strinjali v skupno grupo, posamezne osebe pa so predočevali navadno v prisiljeni pozi, z nenaravnim izrazom. Tako so sploh slikali vojne slike proti koncu XVIII. stoletja. Glavna bojna slikarja sta bila tačas M. Ivanov in Sem. Ščedrin; a prištevali so jih bolj k pokrajinskim, nego k vojnim slikarjem.

V začetku XIX. stol. je bila ta stroka ruskega slikarstva prav slaba. Izmed znamenitejših ruskih slikarjev-bataljistov je mogel edino le V. Moškov konkurirati z inozemskimi slikarji, z alzaškim Ž. F. Svebah de Fontainom in z zgoraj omenjenim poljskim umetnikom A. Orłowskim, kateri pa je vendarle dobival največ naročil na slike iz vojaškega življenja.

Car Nikolaj I. je zelo ljubil bojno slikarstvo, katero je tudi vneto podpiral in razširjal; zato se je vedno več slikarjev bavilo s to stroko. Najboljši med njimi so postali A. Zauerveid, K. Piratzki in B. Villevald. Značaj bojnega slikarstva je ostal ravno tak, kakršen je bil poprej. Najbolj so pazili na to, da so pravilno razdeljevali in živo slikali razne uniforme, vojaška znamenja, orožje in druge bojne priprave. To je bilo bolj slikarstvo za parado in ni imelo notranjega čuvstva. Toda pozneje se je ta smer popolnoma izpremenila. Umetnost je začela gledati tudi na vojaka kot na individualnega človeka, dasi ga je slikala v uniformi. Začeli so vojne dogodke slikati tako, kakor so se vršili v resnici; niso več zakrivali muk in gorjâ, niso več bitk olepšavali z izmišljenimi vojaškimi dogodki. Izkratka: začeli so slikati boje kot resničen žaner. Najboljši izmed teh slikarjev so bili: V. Timm, K. Filipov, A. Kocebu (prim. slika „Bitva pod Lěsnim“), N. Sverčkov, A. Šarleman in nekateri drugi. V tej stroki so se izpopolnili pozneje slikarji P. Gruzinskij (prim. slika „Preseljevanje Gorcev“) in O. Kovalevskij (prim. slika „Lovci“), potem N. Dmitrijev-Orenburgskij in A. Kivšenko.

Posebno moramo omeniti med bojnimi slikarji V. V. Vereščagina. On ne slika pretresujočih bojnih prizorov le kot navaden ilustrator vojne zgodovine, ampak ta originalni umetnik hoče s svojimi slikami pokazati grozo in sirovost vojne ter zbuditi stud proti nji. Z realističnimi bojnimi slikami in množino pretresujočih prizorov je postal Vereščagin propovednik in razširjevavec ideje miru (prim. slika „Vojne trofeje“.)

Pokrajinsko slikarstvo, katero so vpeljali v „Akademiji umetnosti“ že ob njenem začetku, se vendar dalje časa ni moglo razvijati samostojno, nego je bilo odvisno od tujega posnemanja. Ruski pokrajinski slikarji XVIII. stol. so se držali načel, katera so bila takrat sploh v navadi v zapadni Evropi, in ki jih je posebno zastopal Lorrain. Kakor

francoski, nemški in drugi umetniki, tako so tudi ruski slikarji bolj realistične struje imeli za nedostojne; trudili so se olepšavati prirodo, zakrivali napake, izpreminjali oblike in barve ter krasili pokrajine s figurami, katere so po takratnih nazorih pomnoževale lepoto in idejo.

Prvi boljši ruski pokrajinski slikar je bil Sem. Ščedrin, kateri je kmalu po ustanovitvi „Akademije umetnosti“ dovršil svoje studije. Izpopolnjeval se je v Parizu pod navodilom Kazanova, potem pa delal več časa v Rimu. Naslikal je mnogo prizorov iz Rima in rimske okolice, a slikal je tudi ruske pokrajine; za carja Pavla I je izdelal mnogo podob iz Peterburga ter iz okolice raznih dvorov, parkov in letovišč, kakor so Gatčin, Peterhof in drugi. Da bi se take slike tem bolj razširile, so vpeljali v „Akademiji“ poseben gravêrski oddelek, kateremu na čelu je bil Ščedrin. Ta slikar je tako napredoval in si pridobil tolik ugled, da je postal slednjič ravnatelj „Akademije“. Trudil se je, da razširi med umetniki pokrajinsko slikanje. Izobrazil je mnogo mlajših umetnikov, kakor V. Pričetnikova, V. Petrova, I. Filimonova, A. Martinova in S. Galatkinova. Vsi ti so bili večinoma nadarjeni umetniki, toda popolnoma se še niso mogli osvoboditi šolskega posnemanja.

Skoro ravno ta čas kakor Ščedrin se pojavlja tudi pokrajinski slikar M. Ivanov, katerega smo omenili že zgoraj pri bojnem slikarstvu. Ko je dovršil rusko „Akademijo“, je izpopolnjeval svoje umetniške studije v Parizu pri profesorju slikarstva Leprincu, v Rimu pa pri slikarju Gakkerju; poleg tega je tudi mnogo popotoval po Gruziji in Armeniji. Pod poveljništvom Potemkinovem se je udeležil krimske vojne, iz katere je

prinesel s seboj mnogo vidov, akvarelov in risb.

Pri slikarju Gakkerju v Rimu je izpopolnjeval tudi svoje umetniške studije tretji ruski pokrajinski slikar F. Matvëjev, kateri se je proslavil v začetku XIX. stoletja. Živel je večinoma v Italiji, slikal tamošnje motive in se najbolj približeval maniri Ž. Verna. Najboljši pokrajinski slikar tega časa pa je bil F. Aleksejev. Najraje je slikal perspektivne mestne podobe, toda tudi drugi njegovi pokrajinski predmeti so izborni. Njegovi znanci so ga imenovali „ruskega Canaletta“. In res pričajo njegovi raznovrstni umetniški vidi iz Peterburga, Moskve, Tavride in drugih krajev, da se je zelo približal znamenitemu Benečanu po izrazitosti, efektni razsvetljavi in množini zraka, v toplem in živahnem koloritu, v natančnosti risbe in mojstrski tehniki.

Med naslednjimi pokrajinskimi slikarji sta najboljša M. Vorobjev in Silvester Ščedrin. Prvi je naravnost posnemal svojega voditelja Aleksejeva v izborni perspektivi in slikal večinoma take predmete, na katerih mu je bilo mogoče pokazati to znanje. Na mnogih njegovih slikah vidimo razne pokrajine iz evropske Turčije in Palestine, kamor je popotoval dvakrat. Mnogo je pa tudi slikal v moskovski in peterburški okolici. Razne njegove slike pričajo, da je posnemal tudi K. Lorraina in Ž. Verna.

Posebno pa so cenili lepe njegove slike severnih „Belih noči“, peterburških spomladanskih prizorov, ali pa kontraste luninega sveta z ognjenim.

M. Vorobjev si je pridobil s svojimi jasnimi nazori in s širno izobraženostjo mnogo posnemovavcev med peterburškimi pokrajinskimi slikarji, in njegov vpliv sega še v novejšo dobo. (Dalje.)

DR. FR. KOS:

ROKOPIS SIMONA JENKA.

(KONEC.)

Anabaptist.

(Str. 164 – 166.)

Kislega še vedno lica
Vozi Karon stergan čoln,
V čolnu duše, kih pravica
Kliče pred Minosov tron.

Dve ste duši v čoln stopili
Brez trebuho, brez peta,
Ravno kar ste se ločili
Od prijaznega mesa.

„Dva junaka iz Ljubljane!“
Čmerni Karon zanosla,
Ko ob bregu čoln obstane;
'Z čolna stopita duha.

Veličastno, kot en paša,
Na prestolu kralj sedi,
K prvemu obrnjen vpraša:
Kak si se poslužil dni?

„Nič po krajnski, nichts, ich bitte,
Damit geht's mir nimmer recht;
's ding ist bei uns nicht mehr sitte.
Ist für noble leut' zu schlecht.“

Minos gleda gor debelo;
Sam ne ve, če bi verjel,
Da pod se Ljubljano belo
Silni Nemeč bi bil vzal.

K družemu se zdaj oberne,
Nemškovať začne z njim;
„Niks tajč, hitro ta zaverne,
Jest le krajnsko govorim.“

Nemca v nemški raj postavi,
Kjer je zelje, pije pir;
Krajnca v raj slovenski spravi,
Kjer je žgance in krompir.

Stari urbar še poiše,
Jezzen zgrabi za pero,
Pa ime Ljubljane zbriše,
Ričet da j' ime novo.

21. decembra 1856.

Zakaj pa jaz ne morem spati?

(Str. 115, 116.)

Zakaj pa jaz ne morem spati?
Saj solnce spanja mi ne krati,
Že davnej je za goro šlo;
Tud' tica pevka me ne moti,
Zakaj sedaj molči v tamnoti:
Vender še čuje mi oko.

Zakaj pa jaz ne morem spati?
Saj roža spanja mi ne krati,
Zaperla pisani je cvet
Ne moti me rib bistrih čeda,
Že davnej tma vodo obseda,
Potihnil v nji življenja sled.

Kaj družega ne da mi spati:
Tam zvezda na nebeški trati
Mi mirno spati ne pusti,
To ti si, ko sva se ločila,
Za pričo tiho odločila
I ž njo moj duh zdaj govori.

Nji izročujem želje svoje,
V nji berem zopet želje tvoje,
I serce svoje ž njim pojim,
To nado sladko vanj mi lije,
To lepši mi kot solnce sije,
I torej pride, da ne spim.

6. oktobra 1853.

Časi i človek.

(Str. 70, 72.)

Ko solnce še čez raj vshajalo,
Človeku srečnimu sijalo,
Nadlog nobenih vid'lo ni;
Kako lepo tačas na sveti
Pač moglo biti je živeti
Brez kake tuge mirne dni!
Zakaj ti časi pretečeni
Vsi meni so zaperti?
Zakaj je od zibeli k smerti
Tak kratek tek odločen meni?

I ko potem dni sreče plodnih
Doživel v časih bolj prihodnih
Je dokaj sveta gospodar,

I v društvu je z naravo živel
I z duhom vsako stvar oživil,
Č'lo kamen storil v umno stvar:
Zakaj ti časi pretečeni itd.

I ko pozneji čas nastopil,
Z njim duh človeški više stopil,
Spet k viru svomu hrepenel
I misli mislil je globoke,
I meril čudeža visoke;
Do vrat nebeških je dospel:
Zakaj ti časi pretečeni itd.

Ko solnce časov tih zaide,
I nova doba v bitnost pride,
I pride z njo nov uma plod;
Po novih potih zopet hodil,
Je nove kraje um prebrodil,
I v novim sveti bil povsod:
Zakaj ti časi pretečeni itd.

Kar je prehodil zdaj i vedno,
Kar je prehodil uro sledno,
Odpertega mi malo je;
Zasé je drevje le cvetelo,
Na njim je sadje dozorelo,
Naprej oddalo seme le:
Tako ste časi pretečeni
Vsi meni skor zaperti;
Ker od zibeli je do smerti
Kaj kratek tek odločen meni!

17. novembra 1853.

Dan slovanski.

(Str. 35, 36.)

Prišel bo odmenjeni čas,
Ko bode razlegal se glas
Od krajev, kjer solnce izhaja,
Do krajev, kjer solnce zahaja,
Ko klical Slovane bo vkup
Od krajev vsih vojskini hrup:

Na vojsko, junaci, na bor!
Na černe osvete pomor!
Kar Laba vas je porodila,
Kar Donava močna gojila,
Vi vsi, kar napaja vas Don,
I kar vas preživlja sedlon;

Vsi čujte grometi na glas:
Prišel je odmenjeni čas!
Od krajev, kjer solnce izhaja,
Do krajev, kjer solnce zahaja,
Kar nosi Slovana ime,
Naj složno poda si roke!

V potocih preliva se kri!
Le zemlja, ki prešnje si dni
Kri hrabrih očetov popila,
Se s trupli njihovi gnojila,
Sovražnikov kervco popij,
Sovražnikov trupla pokrij!

Nad črnimi grobi vesel
Slovan bo zastave razpel
God slobode nove praznoval,
Sveta bo stranem oznanóval
Veselega petja odglas,
Da tu je odmenjeni čas!

22. avgusta 1853.

Človek.

(Str. 48 - 50.)

Ko si doveršil, duh, stvarjenje,
I zadnjič vse lepote cvet,
Človeka zbudil si v življenje
I v last mu dal vesoljni svet,
I uma luč mu vtisnil v glavo,
Krepost i moč mu v roko dal:
Kaj mislil je, ko je naravo,
Je prvič tvoje dela bral?

Neznan občut ga više dviga,
Vir svoje bitnosti spozna,
I ve, da kar mu v žilah šviga,
V višavi svoj iztok ima,
Spozna namembe glas visoke,
Spozna, kdo oče mu je bil,
I zmišlja misli si globoke,
Ki jih je v viru večnem pil.

I kot studenc, ki iz oblaka
Se je napil dežja moči,
Veselo čez skalovje skaka
I v morje svojo moč vali,
Da spet dobi, kar je oddalo,
I kar dobi, da spet odda,
I spleta tak verigo zalo
Narave vedno znovega:

Tako se človek spenja više,
I kar pod solncem ne dobi,
S hrepenjem na višavi iše
I v viru večnim zadobi.
I sreče skorej nezaveden
Jo vender dan na dan pijé
I blagodarov miglej sleden
Število nanj nebrojno spe.

Da srečnimu tako sijalo
Bilo bi solnce vekomej!
Pa dni je tacihi danih malo,
Nestalno ruši čas naprej;

Pa dan nesreče že se bliža,
Trenutek čeren prihiti
I k tlam i v prah ga spet poniža,
Nebeški žar skor zaduši.

Prah bivši, kaj da je, spregleda,
I žar goreč mu serce žge,
Oko mu še na kviško gleda:
Ne moč, obup iz njega zre.
I kakor reka v sili ljuti
Razbiti skuša terdni jez;
Tako zajezo človek čuti,
Pa pot zaperta mu je čez.

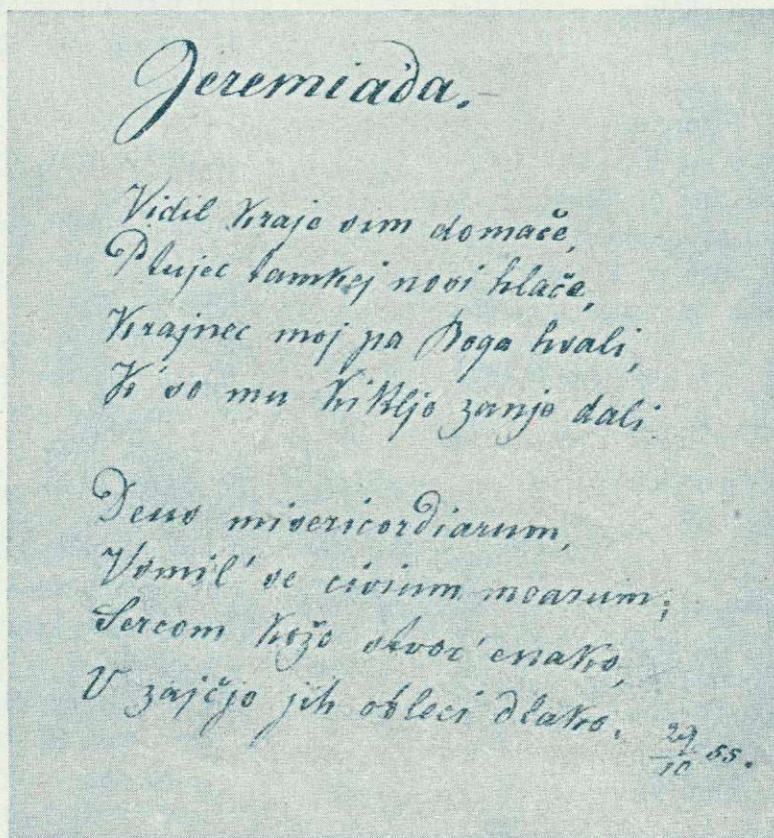
I glas nesreče se razlega
I moči tok solza oči,
Da mili glas do neba sega,
Do vrat nebeških se glasi.
Rešenje milost misli večna,
V človeku vžge se upa žar:

Nehala doba bo nesrečna,
Ko steče vekov kolobar!

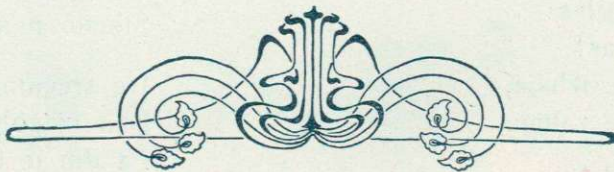
I milo zablíščeča nada
Nov vez storiti mu veli,
Aldove na altar poklada,
Preлива nežnih jagnet kri:
Zastojn zdihuje hrepeneče
I kliče serce njega: Mir!
Da let nesreče polnih steče
Še več, kot sto desetkrat štir.

Pa čas odločen' se je stekel,
Napočil dneva svitli žar,
Nesreče se oblak razlekel,
I srečna je nesrečna stvar;
Sam duh nebeški jo je zbudil,
K' ozerl se je na svet proklet,
Da jez poprešni se je zgrudil
I človek bil je človek spet.

1854.

Simon Jenko

SLOVENSKA.

Aleksandrov. **Pesmi in romance.** V Ljubljani, 1903. Založil L. Schwentner. — Str. XLII + 136. Cena broš. 3 K 50 h, vez. 5 K (po pošti 20 h več). — Aleksandrov, s svojim pravim imenom Jožef Murn, je eden onih pesnikov, ki so legli v grob, preden so se razvili. Bolehna mladost s svojimi šibkimi nazori in boječimi izrazi, s svojo nestalno domišljijo in negotovo obliko gleda iz njegovih verzov. Brez rodbine, brez očeta in matere, vržen vun med širni svet, brez pravic, z zavestjo, da je odveč na svetu — tako je živel, bolehal in umrl. Naša mlajša lirična generacija ima sploh na sebi nekaj bolešno senzitivnega. Murn je živel v sredi med takimi vrstniki, ž njimi stradal, koprnel, sanjaril in pesnil. Mislimo si jetičnega pesnika, kateri životari brez svojega človeka v stari sladornici ob Ljubljani v gladu in mrazu, in lahek nam bo odgovor, zakaj je njegova lirika boleštna, nejasna in nedozorela.

Mi nečemo govoriti toliko o Murnovih pesmih, kolikor o njegovih motivih. Kot pesnik je nedovršen, nedorasel. Mehek mu je izraz, zveneča beseda, občutljivo uho. A malokatera pesem je enotno zasnovana in izpeljana z ono jasnostjo v potezah, katera je znak zdravega pesniškega duha. Murn nekaj vidi, oglasé se mu strune v srcu in zabrenčé kakor harfa, skozi katero potegne lahen vetrič. A to je tudi vse: Nekaj akordov, boječe trepetajočih, v pretrganih zvezah. Manjka pa vodilne melodije, katera bi z estetično logiko vodila misli do jasnega zaključka. To so take-le pesmice:

Prišla je jesensko noč,
proč je moje spanje, —
misli mró obupajoč,
kdo se zmeni zanje?

Prišla je jesenska noč,
proč je moje spanje —
Jaz sem topol samujoč,
ki ne seje in ne žanje (str. 84.)

Tudi oblika je nedovršena. Sicer so naši mladi liriki sploh zgrešili ono pesniško arhitekturo, kateri so naši predniki na slovenskem

Parnasu tako skrbno določevali zakone in merili členovitost. Odvrnili so svoj pogled od zunanje, objektivne celote in vso pesniško nadarjenost uporabljajo za malenkostno slikanje svoje senzitivne subjektivnosti v nežno barvanih miniaturah. Zato pa jim je pravilna oblika pretežka, pesniški zakon pretesen. Z bolj ali manj naravno naivnostjo prelamljajo prozodična in metrična pravila, zanašajoč se, da jim tega ne bomo zamerili, kakor ne štejemo v zlo otrokom, ako kršijo postave, ki so dane odraslim ljudem. To so hipni vtiski, hipno zamišljeni in hipno brez premisleka zabeleženi, obsuti še s cvetličnim prahom prvega občutka, n. pr.:

Že iz daljave mrak prihaja
in prva zvezda že gori,
zagrinjajo vasi se, polja,
zatiska dnevu sen oči.

Senožeti in dobrane,
bujne trate, postelj zdaj ste ve,
postelj dolga in široka,
v baldahinu zvezde vam žaré.

(Str. 29.)

G. Prijatelj, kateri je priredil za tisk Murnovo pesniško ostalino, mu je odkazal pravo mesto v vrsti „modernih“, med temi „novimi dušami“, ki živé le v svojih občutkih. Cankarja je prištel onim, ki „stojé bližje realnosti“ in katerih struja „bi se mogla imenovati naravnost razposajenost“. „Iž nje imajo svoj humor, satiro, drastiko in grotesko... Po najkrepkejših, najživejših barvah posezajo. Nekak korelat je to njih telesnemu življenju, ki je po večini proletarsko. Ta poezija je polna drastičnih kontrastov: Najvišje stavi poleg najnižjega... To je nebrzdano pljuskanje logiki v obraz in estetiki, ustvarjajoč novo logiko in estetiko smešnega...“

Aleksandrov pa pripada drugi, tudi „moderni“ struji. On je tudi, kot novodobnik sploh, „preveč skeptik“. „Kadar stopi predenj duša s starimi, davnimi vprašanji bitja, ne gre moderen človek več tako resno na delo, kakor je šel nekdanji; več ne gradi svojih odgovorov v celokupnost sistema... Zraven tega je prepohabljev in preslaboten za tako atletsko duševno delo: moči ni v njem za tako takó

ogromno sintetično podjetje, ki mora pri njem duh biti navzoč na vseh koncih in krajih, tuintam z enako silo pletoč brezštevilne, iz kaosa se snujoče niti v eno. Moderni ljudje so odložili kozmos raz svoja pleča, ker ni med njimi več Atlantov in Herkulov. Ako gre moderen človek v prirodo in med ljudi, — gre pa takrat, kadar si sam več ne zadostuje — gre samo poslušat, kako utriplje življenje in kako soglašajo vsa bitja v svojih odzivih, družičih se samih od sebe v čudovito harmonijo. To ni filozofija, ampak neke vrste melanholijska (str. XXVII).

Aleksandrov je res tak pesnik, samo s tem razločkom, da opazamo pri njem neko domotožje po poštem kmečkem delu in življenju, katero ga vleče iz mesta vun na njive in travnike. Zato se je tudi zaljubil v narodno pesništvo, katerega motivi zvené iz večine njegovih boljših pesem. A modernizem in kmečko delo sta dva elementa, ki se ne dasta izlepa spojiti, in tudi v Murnu je ostal vedno ta mučni dualizem, ki ga ni znal spraviti v soglasje:

Dobro jutro, sveža zemlja,
solnce še za mano —
a prišel sem že jaz s plugom,
s kolci sèm in brano!

In narežem brazd si
čez polje široko,
pa začrtajo se brazde
v lice mi globoko.

A jaz sejem, orjem, žanjem
v Bogu dopadljivem leti
in prepiram se, pogajam
z doktorji in kmeti! (str. 45.)

Take so te poezije, podobne mlademu cvetju, katero, še nerazvito potrgano, je prej ovenelo, razmetano po tleh, preden ga je še kdo povil v venec. Velik pesnik Murn ni bil, niti globok, niti vzvišen. Morda ga je Prijatelj prehudo ocenil, ko mu je postavil sledeči „Epitaf“:

Življenje celo sprt, nestalen,
miru, resnice, sreče je iskal —;
njegov bil smoter temen, daljen,
umel ga ni, zato je pal.

Da, pal je, pal prezgodaj. V njegovem mišljenju je bilo še marsikaj zdravega, kar bi se bilo dalo razviti pod ugodnimi vplivi.

Dr. E. L.

Anton Aškerc. **Balade in romance.** Drugi pregledani natisk. V Ljubljani. 1903. Natisnila in založila Kleinmayr in Bamberg. — Čez trinajst let je Aškerc na novo izdal svoje „Balade in romance“. V to novo izdajo je sprejel vse pesmi, ki smo jih čitali v prvi;

izmed poznejših ni tej zbirki dodal nobene. Tudi vzpored je ostal isti.

Marsikaj je Aškerc popravil v tehničnem oziru. Takoj v prvi pesmi „Vaška lipa“ smo to zapazili. Izpustil je drugo, neokretno kitico in posamezne stihe opilil. Prej n. pr. smo čitali:

In vas porazivši divjali
naprej svojo silno so pot...

Zdaj beremo:

In vas porazivši, divjali
naprej na krvavo so pot (str. 2.)

Sploh smo pri Aškercu zapazili mnogokrat napako, da je v daktilski meri cele dvozlomnice potisnil v tezo, kar je dajalo ritmu precejšnjo trdoto. Tu imamo zgled, kako je popravljaval to napako. Prej smo tudi čitali n. pr.:

Da bil bi, prê, pokojnik sloveči tist slikar ...

Zdaj je popravil:

Pokojnik, prê, bil tisti sloveči je slikar ...
(str. 7.)

To je dobro popravljeno. Včasih se nam ni zdel tako srečen. Da bi bil n. pr. sedanjih stih:

A nas tam pohvali glavlar (str. 9.)

boljši od prejšnjega:

A nas bo pohvalil glavlar,

ne moremo trditi. — Namesto „krščanskega ostroga“ (str. 8.) imamo zdaj „slavonski ostrog“. Namestu „klete te grehôte“ v „Svetopolkovi oporoki“ čitamo zdaj „ta greh veliki“ (str. 13.). Tako so popravljene tudi zadnje kitice „Poslednjega pisma“ (str. 15.). Tudi rime so mu dale mnogokrat povod k izpremembam. V Juditi se je prej Holofern rotil:

Pa, kar jih naš meč ti pomôril ne bó,
čuj, vsak nam kot sužen pokôril se bó.

Zdaj pa čitamo:

A kogar naš meč strmoglavil ni v grob,
čuj, vsak nam zmagalcem bo služil ko rob!
(Str. 19.)

Nam se zdi prejšnja kitica vkljub nepravilni rimi krepkejša, kot druga, ki tudi nima čiste rime.

V „Pevčevem grobu“ je odstranil redovnika. Prej je peval:

Pod celicoj svojoj sedi samotár,
na vrtu sam s saboj golči samotar.

V drugi izdaji stoji:

Na klošterskem vrtu sedi samotár,
sam s sabo ko v snu govori samotar.
(Str. 23.)

In namestu prejšnjega:

Pa ko je redovnik zatisnil okó,
zagreblji ga niso pod živo zemljo . . .

čitamo zdaj:

Pa, ko je preminul v cvetočih še dneh,
zagreblji, ah, niso ga v vrtnih tam tleh.
(Str. 24.)

Umevamo, zakaj je Aškerc redovnika izpustil, a tehnično ga je slabo nadomestil. Drugod je bil zopet srečnejši. V „Slovenski legendi“ pa zdaj slavi Trubarja z unificirano mero. Prej je namreč brez reda mešal tro- in dvozložne ritme, zdaj jih je pa izpremenil v same trozložke s tem, da je vrnil razne besede. Prej je pel n. pr.:

Joj! bil vam prepir in spor je na to
po celi slovenski strani . . .

Zdaj pa:

Joj! kakšen prepir vnel in spor se na to
po celi slovenski je strani. (Str. 62.)

To nam ne zveni bolje. S podobnimi interpolacijami je popravil mero tudi baladi „Attila in slovenska kraljica“. N. pr. prej:

Čuj krik njih in vik in jok in stok
koljo jih zveri človeške.

In zdaj:

Čuj krik njih in vik in jok, vzdih in stok!
koljo jih zverine človeške (str. 98.)

Ali pa prej:

Pred Vido prijaše Attilov sel,

in zdaj:

Pred Vido prijaše Hun kôsmat in grd.
(Str. 98.)

Pri dovršnih glagolih ima sedanjik pomen prihodnjika. To je slovniško popolnoma istinito, a je v pesništvu vendar včasih nevarno, kar nam dokazuje sledeča izprememba v „Stari pravdi“. V prvi izdaji imamo:

Zmaj v gôri se znova vzbudil bo,
verige jeklene zdrobil bo (str. 124.)

Aškerc je to tako-le „popravlil“:

Zmaj v gori se znova vzbudi tam,
verige jeklene zdrobi tam (str. 126.)

Tu se pač vidi, da je urednik premagal pesnika, teorija je skalila čuvstvo. Kaplan Aškerc je bil smel in drzen bard, kateri je s trdo odločnostjo klical v svet svoje kljubovalne verze, in to je zbudilo povsod pozornost, deloma odpor, deloma hrupno priznanje; gospod arhivar in urednik jih je zdaj začel gladiti, in to škoduje njihovi izvirni svežosti.

Najmanj je pesnik še popravljaj v „Stari pravdi“, katera je tudi izmed vseh njegovih del tehnično najboljša. Sicer je pa Aškerc v obliki toliko prostejši in netočnejši od Stritarja, kolikor je krepkejši in konkretnejši od njega v izrazu.

Po vsebini ni Aškerc ničesa bistvenega izpremenil. Še vedno čitamo ono hladno tolažilo ubogi zapeljani Anki, da ni ne prva, ne zadnja na svetu, zajčki menihi stojé še vedno pred svetom kot pijanci in balada o „misli svobodni“ sklepa baladno zbirko še vedno kot glasen anahronizem . . .

Dr. E. L.

HRVAŠKA.

„Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti“ je izdala sledeči knjigi:

Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Knjiga VII, svezak 2. Urednici dr. T. Maretić i dr. D. Boranić. U Zagrebu 1902. Knjžara Jugoslavenske akademije (Dioničke tiskare). Tisak Dioničke tiskare. Ciena 3 K. — Pred vsem nas zanimajo v tem „Zborniku“ sestavki, ki se bavijo s Slovenci. Dr. Fr. Ilešič je napisal razpravo „Slovenska Hagada“, v kateri našteva slovenske inačice k dvema hebrejski „Hagadi“ pridejanima pesmama. Prva „Echod mi jaudea“ je osnovana na številjenju in našteva po vrsti iz svetega pisma, koliko je tega ali onega: Eden je Bog, dve sta tabli zaveze itd. Pisatelj primerja z njo slovenske, zlasti ono: „Bratec od Ljubljane“ in razne druge. Potem preiskuje, kako se dobé tudi pri nas inačice drugi pesmi iz „Hagade“, ki ima sledečo vsebino: Oče je kupil jagnje, volk ga je vzel, pes je raztrgal volka, palica je ubila psa, palico je pokončal ogenj, ogenj je ugasnila voda itd. Slične pesmi zasleduje pisatelj tudi v poljskem, nemškem in italijanskem jeziku, in trdi, da se dobi ta motiv tudi v Perziji, Indiji in Afriki. — Dalje razpravlja dr. Ilešič o otročjih igrah, o načinu, kako se otroci pri igri izštevajo, o otroški pesmi „Anguli, banguli . . .“, katero izvaja iz latinskega „Angite, pangite, cingite me, habilis, fabilis, domine“. — Gašpar Križnik popisuje smrtne običaje v Motniku na Slovenskem. — Dr. T. Maretić v „Sitnijih priložih“ razpravlja o nekaterih narodnih pravljicah. — Vladimir Andalić obširno popisuje narodne običaje v Bukovici, Ivan Žic pa v Vrbniku na otoku Krku: ta poslednji spis je jako temeljit, ker podaje dobro sliko tudi o domačem gospodarskem življenju. —

Josip Lovretić je nabral za okrasek svojega stanovanja štiriinšestdeset izvirnih narodnih ornamentov, katere so mu vezle selske devojke; zanimivo jih popisuje ter je priložil tudi njihove slike. — Ivan Zovko našteva „Rodbinske nazive u Herceg-Bosni“, Nike Balarin beleži narodne vraže na Grudi. Dr. Boranić v skrbno sestavljenem „Prijegledu časopisâ“ poroča o vsebini narodopisnih listov: „Sbornik za narodni umotvorenja, nauka i knižnina“ (Sofija), „Živaja starina“ (St. Peterburg), „Wisła“ (Varšava), „Český lid“ (Praga).

Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Knjiga 150. Razredi filologijsko-historijski i filozofijsko-jurid. 58. U Zagrebu 1902. Knjižara jugoslavenske akademije (Dioničke tiskare).

— Dr. Gavro Manojlović jako obširno in temeljito razpravlja o „Jadranskem pomorju IX. stoljeća u svjetlu istočno-rimske (bizantinske) povijesti“. Začenja z dobo, ko so Karolingi osnovali svojo mogočno državo, in potem po časovnem redu našteva vse važne dogodke, katere so zadeli pokrajine ob Adriji.

Dr. Nikola Andrić popisuje življenje in književno delovanje srbskega pisatelja, beneškega korektorja Pavla Solarića. Kot modroslovec ni pisal nič izvirnega, ampak prelagal, in sicer ne najboljše modroslovne spise; bolj znamenit je kot geograf in kot filolog se je prvi med Srbi vglobil v teoretično razmotrivanje slovanskega glasoslovja. V jeziku je jako rabil ruske oblike, tako da mu je Kopitar po pravici očital, da je zašel „vo iskušanje Russos adorandi“. Kot pesnik ni posebno uspel. Str. 117 sl. govori

pisatelj o razmerju Solarićevem do Kopitarja, kateri ga je imenoval „noster Solarić“. — Dr. Ivan Strohal razpravlja o „Pojmu vlasnosti u današnjoj pravnoj nauci“, zavrača mnenja raznih modroslovcev ter nato obširno razlaga, kako smatra lastninsko pravico rimsko pravo. — VI. Mazuranić pa v spisu „o rječniku pravnoga nazivlja hrvatskoga“ priporoča, naj bi se iz vseh starih hrvaških pravnih spomenikov nabrala narodna pravniška frazeologija. Večina spisov se prihodnjič nadaljuje. L.

RUSKA PLEMKINJA.

PETER ŽMITEK.

Laszowski Emilij: **Matica plemstva županije požeške, srijemske i virovitičke 1745. do 1902.** — 80. str. XIV. + 97. —

Marljivi pristav kr. deželnega arhiva E. Laszowski nam hoče sestaviti ročno knjižico o plemstvu, katero je zabeleženo v plemenitaških maticah hrvaških županij. V tej knjižici je zbral podatke iz plemenitaških matic treh slavonskih županij, a za temi sledé druge hrvaške županije. Požeška, sremska in virovitiška županija so spadale več kot dvesto let pod turško vlado, in še le l. 1745. so jih združili s kraljevino hrvaško. Ko so obnavljali županije, je prihajalo tjakaj

mного plemičev iz Hrvaške in Ogrske; da so mogli plemenitaške pravice prenesti na svoje potomstvo, so morali plemiči dokazati svoje plemstvo, katero se je potem objavljalo pri županijskih sejah in beležilo v posebno knjigo: „Catastrum nobilium.“ Županija je izdala potem posebno izpričevalo, s katerim je plemič lahko povsod dokazal svoje pravice. Pisatelj je porazvrstil plemenitaške rodbine po alfabetskem redu in jim dodal razne beležke. Ker se često

rabijo podatki o raznih plemenitaških rodbinah, je pisatelj mnogim prav vstregel s svojo knjigo, a njegova dosedanja marljivost nam priča, da bo kmalu izdal tudi plemenitaške matice za druge hrvaške županije.

Leon XIII. kao papa i kao pjesnik. Priredio Ante Špoljar. 80, str. 95, cena 50 vinarjev. — V proslavo petindvajsetletnice papeštva Leona XIII. je priredil katehet na samostanskih šolah v Zagrebu g. A. Špoljar

njega Namjesnika Kristova usade dobrim Hrvatima u srce živo pouzdanje u Boga, odanost svetoj katoličkoj crkvi, ali i ljubav k onoj krasnoj i mukotrpnjoj domovini, u kojoj smo rojeni i preporogjeni — k našoj lijepoj Hrvatskoj!“ —

Hrvatski narodni razgovori. — Izdaje dr. Stjepan Ortner. Sv. I. Knjiga i narod. 120, str. 64, cena 20 vin. Ob štiristoletnici hrvaške umetne književnosti se je porodila

Ante Špoljar

lično knjižico, v kateri je v kratkih potezah opisal delovanje velikega Leona kot papeža, a posebej ga je še očrtal kot pesnika. V tej knjižici je zbral najlepše pesmi Leonove in jih priobčil v izvorniku in v dovršenem prevodu. Knjižica nam je dobro došla, in tudi mi se strinjamo z njegovo željo, da „pjesme sadaš-

misel, da se naj med ljudstvom snujejo ljudske knjižnice. Ta ideja je oživela in doslej je osnovanih že do trideset ljudskih knjižnic, največ v hrvaškem Zagorju, kjer je ljudstvo sicer siromašno, a najbolj probujeno. Seveda se je pri tem pokazalo, da manjka poljudnih knjig, katere bi mogli dati v roke preprostemu na-

rodu, razen knjig „Društva sv. Jeronima“. Da temu pomanjkanju pomore, je začel dr. Ortner izdajati knjižnico „Hrvatski narodni razgovori“. V prvem zvezku razlaga poljudno, kaj je knjiga in koliko lahko koristi, a h krati mu podal nekoliko kratkih navodil iz postav, gospodarstva in zdravilstva. Misel je jako dobra; naj bi se le domoljubi zanjo ogreli in napisali mnogo sestavkov, kateri bi narod za knjigo navdušili in ga lahko razumljivo vzgojevali moralno in gospodarsko!

Hrvatske narodne ženske pjesme (muslimanske). Sv. I. Sabrao i uredio Mehmed Dželaluddin Kurt (Hafiz Mostari). 80. str. 233. — V novejšem času se mnogi mohamedanci priznavajo za Hrvate, in „Matica hrvatska“ je že izdala nekoliko knjig, katere so napisali mohamedanski Hrvatje. Med te spada tudi nabiratelj te zbirke narodnih pesmi, kateri je hotel pokazati, kako so Srbi (med njimi tudi Vuk Štefanović Karadžić) mnoge pesmi mohamedanskih Hrvatov malo predrugačili in izdali za svoje. V prvi knjigi je priobčil nabiratelj osemindeset pesmi, katere mu je narekovala in pela njegova mati Nafiza, rojena Hadži Mehmed-aga Selimhodžić iz Mostara. Pesmi so težko razumljive; ker je v njih zelo mnogo turških besedi, zato jim je nabiratelj dodal kratek slovarček (str. 203—233). Mehmed Dželaluddin Kurt je navdušen Hrvat, kateri obljubuje: „da će do zadnjeg časa svoga raditi za hrvatsku stvar i za svoj mili narod“. Svojo zbirko bo nadaljeval; zanimiva je posebno zato, ker bo v sledečih zvezkih priobčil pesmi, ki jih je zbral med mohamedankami, med katere bi drug nemohamedanski nabiratelj težko prišel.

Janko Barle.

ČEŠKA.

Božena Víková-Kunětická: **Macecha a jiné črty**. Libuše sv. 206. Náklada Fr. Šimáčka. V Praze 1902. Str. 148. — B. Víková-Kunětická je znana boriteljica za žensko emancipacijo na Češkem. Svoje misli o tem vprašanju je pokazala dovolj v svojih daljših delih „Minulost“, „Medřická“ in „Vzpoura“. Ko je začela v svojih leposlovnih spisih propagirati žensko emancipacijo, je rekel neki kritik o njenih spisih, da se čudi, kako more kaj takega pisati ženska roka. A v tej knjigi, ki je namenjena širjim krogom, je Kunětická precej krenila od svoje navadne pisateljske smeri. V daljši povesti „Macecha“ nam slika popolnoma drugo mačeho, nego nam jo rišejo navadno

drugi pisatelji. To je vzorna mačeha, ki se z ljubeznijo oklepa osirotelih otrok svojega soproga. Takoj, ko pride v hišo, išče otrok, „katerih po materini smrti nihče ni poljubil, s katerimi nihče ni molil“. Tudi druge črte, kakor „Kapitál paní Zuzejkové“, „V boji se smrtí“, „Návštěva v jiné vsi“ i. dr. so dobro zadete slike iz češkega vsakdanjega življenja in so obenem lepe studije kulturnega ter folkloričnega značaja.

R. E. Jamot. **Po různých stezkách**. Sbirka drobných prací. Nákladem Bursíka a Kohouta. V Praze 1903. — Pisatelj R. E. Jamot je dr. Thomajer, popularen zdravnik in priljubljeni profesor na češki univerzi. Svoje ime je obrnil in pod tem psevdonimom že izdal nekoliko knjig, katere sta kritika in občinstvo sprejeli z veseljem in priznanjem. („Příroda a lidé“, „Vedle cesty“ itd.) V novi knjigi podaja pisatelj najprej nekoliko zanimivih in dragocenih črtic o raznih rajnih čeških umetnikih, kakor n. pr. o A. Jedličku, B. Havlasu, Stroupežnickem, A. Lhotu in A. Chitussiju. Pridružil jim je nekoliko humorističnih slik iz praškega življenja in nekaj potopisnih odlomkov iz potovanja po Francoskem, Škotskem in Grškem. Vse Jamotove knjige so izvirne ter neprisiljene. In taka je tudi ta njegova knjiga.

Jaroslav Kronbauer: **Z pražských katakomb**. V Praze 1902. Nakladatelské družstvo Máje. Str. 232. Cena 3.40 K. — Znani pisatelj slik in povesti, katerih predmet je vzet „z zadnjih postaj“, iz porodnišnice in najdenišnice, nas pelje topot s svojimi štirimi slikami v „praške katakombe“, ki so danes že večjidel podrte ali pa policijsko zaprte, v prostore praškega ponočnega sveta, kjer sedé mračni junaki za umazano mizo in na nečednih klopéh, in kjer raste material za ječe, norišnico, porodnišnico in najdenišnico. To so resnične katakombe, v katere zahajajo izgubljeni ljudje; podnevi je tam egiptovska tema, prostori so zaprti, in ni tam živega krsta, a ponoči postane živahno. Svetlo je v vseh oknih, vpitje in godba vabita že oddaleč. Ti prostori so dolgi in obokani; prej so tu bila skladišča ali hlevi. Vsi prostori so polni, glava pri glavi, možje, ženske, dekleta, starčki in otroci — vsi v eni gruči. Pri klavirju sedi kak večer visokošolec, pri mizah in na plesišču je taka ljudska zmes, kakršne ne najdeš nikjer drugje. „Praške katakombe“ niso saloni s sijajno razsvetlavo, v katerih strast obhaja za denar svoje orgije, ampak to so vlažni, z brlečimi svetilkami razsvetljeni brlogi, kjer se shajajo nezadovoljni, obupni ter nesrečni ljudje, ki nimajo poguma in moči za samozatajevanje in za boj z usodo.

Takšno je ozračje praških katakomb, iz katerega je R. J. Kronbauer vzel gradivo za svojo najnovejšo knjigo. Pisatelj slika vse iz lastnega naziranja in z resničnim sočutjem. Knjige ni spisal, da bi ohranil spomin na življenje v le-tih zakotjih prejšnje „Stare Prage“, kakor pravi v predgovoru, temuč zato, da bi pokazal, kako potrebno je, da se čitatelj varuje enakega moralnega močvirja. Dasi se pisatelj kreta na zeló polzkih tleh, vendar ne žali npravnega čuta in estetike.

Fr. Štingl.

IZ DRUGIH KNJIŽEVNOSTI.

Lectures of Slavonic Law. Teodor Sigel. London, 1902, 80, str. VI, 152. – Vseučiliška knjigarna oxfordska je izdala to razpravo slavnega pravnika Teodora Sigela, profesorja varšavskega vseučilišča. Znani gojitelj slovanske vzajemnosti W. R. Morfill je dosegel, da je pozvalo ravnateljstvo „Taylorjevega zavoda“ prof. Sigela, naj Angležem predava o slovanskem pravu ter jih tako seznanj z narodi, katere so doslej spoznavali samo iz nezanesljivih in nepravičnih nemških virov. Prof. Sigel, ki je popolnoma več angleškemu jeziku, je izpolnil to željo in svoja predavanja zbral v omenjeni knjižici. Začenja z Bolgari in Srbi v najstarejših časih in zasleduje njih domače slovanske pravne tradicije ter vpliv grškega, bizantskega in turškega prava. Nato razpravlja o češkem, poljskem in ruskem javnem in zasebnem pravu.

Iz vsega sklepa pisatelj, da pri Slovanih povsod običajno pravo prevladuje nad zakonitim pravom, in da se tudi na Ruskem, kjer se od XVIII. veka sem smatra zakon kot edina pravna oblika, vendar še zdaj nad tri četrtine prebivalstva ravnajo po starih tradicionalnih običajih. V tem se slovansko približuje bolj angleškemu pravu v Britaniji in v Ameriki, kakor pa kateremukoli evropskemu kontinentalnemu pravu. Rimsko in kanonično pravo sta se pri Slovanih, Angležih in Skandinavcih mnogo manj udomačili, kakor pa med Romani in Germani. Vendar pa je preiskovavcu mnogo lažje najti trdno formulirane pravne nazore pri katoliških, kakor pa pri pravoslavni slovanskih narodih. Slovansko pravo, trdi Sigel,

nima one razvite vsestranosti, kakor angleško, vendar pa tudi ono vabi vodilne evropske narode, naj pomorejo, da se združi vse človeštvo k enotnemu skupnemu proučevanju večne pravičnosti. S tega vzvišenega stališča je pisana cela zanimiva knjiga tega odličnega slovanskega pravnikar.

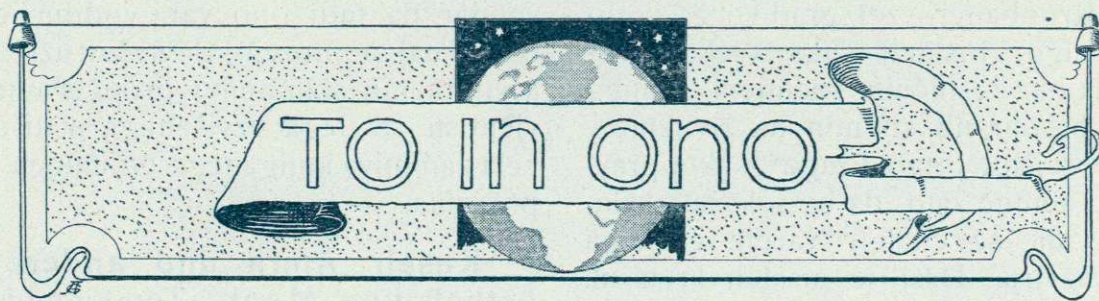
M. K.

Kusejr 'Amra und andere Schlösser östlich von Moab. Topographischer Reisebericht von Dr. Alois Musil in Olmütz. I. Theil. (Mit 2 Plänen und 20 Abbildungen.) Wien, 1902, in Commission bei Carl Gerolds Sohn (Aus: Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, Philos.-histor. Classe, Band CXLIV, Nr. VII). 80, str. 51. – Veliko pozornost znanstvenega sveta je zbudil mladi češki bogoslovni profesor v Olomucu, dr. Musil, s svojimi preiskavami južno od Palestine. Saj je pozorišče biblijske zgodovine še jako malo preiskano, in dasi si je prof. Musil izbral jako malo obiskan in skoro neznan del tamošnjega sveta, kraje vzhodno od Moabske dežele, je našel pri svojih preiskavanjih l. 1898. in 1900. vendar zgodovinske ostanke doslej neznane kulture. Tam, kjer nam dosedanji zemljevidi kažejo samo prazno puščavo, komaj zaznamovano z imeni kakih beduinskih rodov, je našel dr. Musil celo vrsto silno zanimivih gradov s čisto posebno arhitekturo in ornamentiko. Ti gradovi, med katerimi je najznamenitejši Kusejr 'Amra, stojé vsi v središčih beduinskih pašnikov in kažejo v svojih skulpturah bizantsko-perzijski vpliv. A ti gradovi niso niti rimskega, niti perzijskega izvira, ampak so najbrže postavljeni od močočnih knezov Beni Rašan v osmem krščanskem stoletju.

Dasiravno ti gradovi ne podajajo nikakih pojasnil k biblijski zgodovini, pa je za svetopisemsko vedo jako važno marsikaj, kar je opazoval dr. Musil na teh krajih in ljudeh. Nadaljeval bo svoja poročila o preiskavah po Moabu, Edomu in Kameniti Arabiji. Olomuški knez in nadškof dr. Kohn je dal mlademu učenjaku gmotna sredstva, da je v zadnjih letih na novo prepotoval in preiskal te biblične dežele s posebnim ozirom na sveto pismo. Veselimo se velikega uspeha dr. Musilovega, ker je pokazal orientski vedi nova pota in ker odslej tudi Slovani lahko rečemo, da imamo v tej stroki svojega veččaka.

K. T.

Naše slike.

Ledena palača na Nevi (str. 201.), slika V. Jakobija, nam kaže pustni prizor v Peterburgu. Neva je zamrznila, in iz ledu so postavili palačo, v katero se gnetejo pustne šeme. Pod ledenim baldahinom čepi „carska dvojica“, pred katero gre sprevod: spredaj ceremoniar, potem pa najrazličnejša družba, v kateri opazite tudi medveda in zajca. — Čisto nasprotnega duha je pa M. Nesterova „Slovesna obljuba“ (str. 216.), katera nosi v ruščini naslov „Veliko postrizenje“. Kako resno korakajo ruske redovnice v sprevodu v cerkev z brlečimi svečami! Globoka verska resnost je razlita nad to krasno sliko. — Ruska plemkinja (str. 248.) našega slikarja g. Petra Žmitka je že na drugi slovenski umetniški razstavi obrnila nase marsikateri pogled. Lepo ji stoji krasni naglavni nakit, nasut z biseri in dragulji, skrbno čuvana dedščina domače hiše. — Fonograf poslušajo Indijanci (stran 256). Ni še dolgo, odkar je stopil pred svet slavni Amerikanec Edison s to svojo iznajdbo. Ko govoriš ali poješ, se trese zrak, in sicer ima vsak glas svoje posebne zračne tresljaje. Ko udari glas na napeto kožico, se trese tudi ta, in na njej pritrjena ost zariše vsak tresljaj natanko v občutno ploščo. Kadar gre ost zopet čez ploščo, se vzbuja zopet isti glasovi, ki odgovarjajo tem tresljajem, in tako se shranjuje glas v fonografu, da ga lahko obudiš, kadarkoli hočeš. To se čudijo preprosti Indijanci, kako da morejo pesmi z godbo doneti iz tega majhnega stroja!

Dva ruska koncerta v Ljubljani.

Prošli mesec je Ljubljana slišala dva ruska koncerta, ki sta zbudila veliko pozornost.

„Glasbena Matica“ je priredila dné 7. marca koncert, pri katerem je sodelovala gospa Marija Ivanovna pl. Gorlenko-Dolina, primadona carske opere v Peterburgu in solistinja ruskega carja. Ta koncert je bil eden najsijajnejših, kar jih je doslej priredila naša „Glasbena Matica“. Slavna ruska pevka je podala res veličasten zgled velike ruske glasbene umetnosti. Njena najizbornejša uloga je „Vanja“ iz Glinkove opere „Žiznj za carja“, iz katere je zapela arijo v samostanu. Romanca Pavline iz Čajkovskega

sanjave opere „Pikova dama“, slavna, po narodnem motivu zložena „Uspavanka“ iz Smětanove „Hubičke“, več napevov Cezarja Kjuja, Kalinnikova, Dargomyžskega, Grečaninova in Rimskega-Korzakova. Te sijajne točke, prednašane z največjo umetnostjo, so morale navdušiti vsakoga za velike ruske skladatelje. Na klavirju je spremljala petje gdčna Marija Nedbalova, bivša članica slovenske opere v Ljubljani, katera je zdaj stalna spremljevalka gospe Gorlenko-Doline. Igrala je tudi „Menuet“ svojega brata A. Nedbala, dirigenta „Češke filharmonije“ in briljantno „Polonezo“ Rubinsteinovo. Moški zbor „Glasbene Matice“ je pa zapel Brucknerjevo skladbo „Sen in resnica“. Bil je v resnici sijajen večer za naše glasbeno društvo.

Nadina Slavjanska je tudi obiskala Ljubljano s svojim zborom. To pot je nastopila z „velikoruskim orkestrom“. To je „orkester“, ki je večjega narodopisnega, nego umetniškega pomena. Sestavljajo ga sledeča glasbila: 1. Balajka, ki je prav preprost instrument s tremi strunami, v raznih velikostih: piccolo, primo, alto, secondo, bas, contrabas. 2. Domra, najbrže naslednica stare egiptске tambure, nas spominja mandoline, ima pa le tri strune. V Rusiji so igrali nanjo prvič v XVII. stoletju na dvoru carja Alekseja Mihajloviča. Tudi ta je v raznih velikostih: piccolo, primo, alto, bas. 3. Zudok ima tri strune, tudi v raznih velikostih. 4. Svirele so brčkone posnete po starogrških flavtah, na katere so svirali pastirji. V Rusiji so med ljudstvom znane šele od XVII. stoletja. 5. Brelka nas spominja piščali, ki se je ohranila pri pastirjih od najstarejših časov do današnjega dne. 6. Nakri so lončeni lonci, ki so prevlečeni s telečjo kožo.

To so vsekako zanimiva glasbila, a s pravim orkestrom seveda ne morejo konkurirati. Bolj je uspela Nadina Slavjanska s svojim vrlo izvežbanim zborom, katerega najlepše točke so bile zopet slavne ruske narodne pesmi. X.

Novo opero „Amaconke“ je zložil g. Viktor Parma. Igrala se je prvič dne 24. marca v dežel-nem gledišču z dobrim uspehom.

Društvo za krščansko umetnost v Ljubljani je v svoji odborovi seji 3. februarja 1903 ocenjevalo načrt za nove klopi v Mengšu (Vurnik), načrt (Zupetto) za prezidavo podružnice Hrovača (ž. Ribnica) za novo cerkev v Polšniku (Avsec) in za streho

zvonika na Bregu (ž. Šmartno pri Litiji). — V odborovi seji 3. marca se je ocenjal načrt stranskega oltarja v Polju (Grošelj), stranskega oltarja v Kamni gorici (Vurnik) in za novo cerkev v Cerkljah pri Krškem (Golob). — V odborovi seji dne 10. marca se je predsednik spomnil s toplimi besedami prerane smrti vrlega odbornika preč. gospoda dekana M. Sitarja. — Ocenil se je načrt (Kregar) za ciborij v Sodražici.

Slovanski tisk na Ogrskem. Na Ogrskem izhaja zdaj 31 slovaških, 3 rusinski, 10 srbskih in 16 hrvaških listov.

Hrvaške umetniške razstave. V Zagrebu je nedavno „Društvo za umjetnost i umjetni obrt“ razstavilo mnogo predmetov. Potem je razstavil mladi slikar J. Brežan več impresionističnih slik. Bela Čikoš-Sessia in Robert Auer sta pa razstavila več slik v Novem Yorku. M. Cl. Crnčić je potoval z vsemi svojimi slikami, ki jih doma ni mogel prodati, v Pariz ter jih tam pokazal svetu v salonu „Artin“. Vsled te izložbe je dobil cesarsko nagrado 2000 K, da izdela zbirko bakrorezov iz našega Primorja. Tudi Vlaho Bukovac razstavlja svoje slike v Parizu. „Društvo hrvatskih umjetnika“ namerava prirediti v domovini v kratkem času še več izložb. Zagrebški veletržec S. Berger pa nabira že dolgo vrsto let izvirne izdelke ljudske industrije hrvaške, čipke, ornamente itd. Razstavil je te predmete v Karlsruhe in tako obrnil pozornost širnega sveta na to domače hrvaško delo. Zdaj je priredil zopet tako razstavo v Düsseldorfu. Nemški časniki pišejo, da podaje zlasti hrvaška ženska noša mnogo posnemanja vrednih vzorcev.

Dr. Ljubomir Nedić in njegova kritika. Ta prošlo leto umrli srbski književnik je bil kot kritik ena najmarkantnejših osebnosti novega srbskega slovstva. Dasi se je pri Srbih zaradi nasprotstva proti Hrvatom udomačil običaj, da svojih kujiževnih del ostro ne kritizirajo, češ: Kaj bi rekli Hrvatje? sta se vendar v srbski kritiki pojavila dva načina: Subjektivna, impresionistiška kritika, katera ne priznava gotovih občnih zakonov lepote, ampak sodi vse le po estetičnih emocijah posameznika, zastopana po Svetislavu Vuloviću, — in realistična, utilitarna kritika Svetozora Markovića, zanesena v Srbijo iz Rusije, katera gleda pred vsem na vsebino in vidi v umetnosti sredstvo, s katerim se širijo med občinstvo razni nazori. Nedić ni bil odločen pristaš nobene teh dveh struj. V verskem oziru je bil plitev racionalist in je hvalil razpopa Dosibija, svobodnjaka, ki je učil, da je narodnost višja od vere; tudi svojih estetičnih nazorov ni Nedić spraval v noben celoten sestav. Sodil je jako oblastno in ostro, zaničeval „narodne ljudi“, kakor je imenoval občinstvo, in zastopal proti slovstveni demokraciji „aristokratski“

nazor, da je večina ljudi srednje nadarjena in ji zato tudi ugajajo le srednji proizvodi. Zato je Nedić posebno ostro kritiziral popularne in obče priznane pesnike. Posebno Zmaju je odrekal kar vsako pesniško veljavo in njegovo slavo kratil, koder je mogel. Pisatelji so se pritoževali, da ž njimi dela kakor strog profesor z mladimi dijaki. Ni se oziral na pisateljeve razmere in na njegov dušni razvoj, ampak je vzel kar njegov proizvod pod svoj kritični nož in ga obdelal z neusmiljeno logiko. Malokatera pesniška prispodoba je prestala njegovo kritiko, kajti sodil je le po hladnem razumu in ni imel nič srca za čuvstvene izraze pesniških duš. Jako je nanj vplival tudi politički moment. Izpočetka so bili v Srbiji v veljavi splošni „svobodnjaški“ nazori. Ti so se pa polagoma diferencirali v demokratske in konservativne. Ker je Zmaj prestopil na demokratsko stran in celo v neki odi opeval žrtve pariške komune, ga je profesor Nedić kot pristaš belgrajskega konservatizma silno ostro kritiziral in napadal. Njegove ocene so izzivale seveda številne odgovore in razprave, in ravno v tem je največji pomen Nedićev v srbskem slovstvu

Srbski narodopis. Dr. Tih. R. Gjorgjević v Aleksincu začinja izdajati list za srbsko narodno življenje, običaje in predanja z imenom „Karadžić“.

Stara srbska zgodovina. Prof. H. Hölzer v Jeni je napisal nedavno knjigo „Das Patriarchat von Achrida“. Lansko jesen je preživel v Ohridi, Korči, Kosturi in na Sveti gori, kjer je nabral mnogo novega gradiva.

Bolgari in Rusi. Načelnik narodne stranke Ivan Gešov je podaril 30.000 frankov, da se zgradi mavzolej ruskim vojakom, padlim pri Plevni.

Iz stare bolgarske zgodovine. G. Zanetov je napisal obširno knjigo „Bolgarskoto naseljenje v srednitê vèkove“, v kateri popisuje staro bolgarsko državno pravo in njegov razvoj v srednjem veku.

† Dr. Fr. L. Rieger.

Češki narod objokuje izgubo moža, kakršni se le redko rodé v teku stoletij. František Ladislav Rieger, ki je stal nekdanj na čelu vsemu češkemu narodnemu gibanju, s katerim je češki narod rasel v kulturi in moči, je dne 7. marca zatisnil oči.

Ko je mladočeška burja pomedla staročeško stranko, je strankarstvo iztisnilo tudi Riegerja iz javnega življenja. A vedno bolj jasno je stopala njegova veličastna postava pred oči vsakemu Čehu. Videl sem ga prvič od blizu ob Palackeja slavnosti v „Akademickem čtenárském spolku“. Dasi je takrat še bilo mladočeško gibanje na vrhuncu, vendar je bil Rieger zopet mož, katerega so vse oči iskale. Odtlej se je še oživljal zopet spomin njegovih velikih zaslug v vsem narodu. Ko so ga pa nesli k

večnemu pokoju vun na „posvátný Vyšehrad“ in je stopil Rieger iz življenja v zgodovino, se je združil zopet ves narod, da ga počasti ob odprti gomili.

Rieger je bil rojen 10. dec. l. 1818. v Semilih kot sin bogatega mlinarja. Študiral je v Jičinu in v Pragi, kjer je Jungmann v njem zbuja narodnega duha. Takrat se je poizkušal v pesništvu, a kmalu so ga izredne politične zmožnosti nagnile, da je začel proučevati ljudstvo, potoval po čeških in slovaških krajih. Za modroslovnimi studijami je studiral pravo na Dunaju, kjer se je seznanil z najodličnejšimi prištaši vseh slovanskih narodov.

Ko se je vrnil v Prago, je začel takoj delati na to, da se v vsem družabnem življenju na mesto dotlej gospodujoče nemščine postavi češčina. Vsled tega je nastala „Nrodní beseda“, kateri je bil Rieger predsednik do svoje smrti. Iz sodne prakse je izstopil iz političnih vzrokov, in se pripravljaj za stolicu politične ekonomije, v kateri je hotel predavati v češčini. Njegov prvi spis je bil „O statcích a pracích nehmotných“ (1850). Po njegovem trudu se je osnovala delniška družba za zgradbo češkega narodnega gledišča. Deloval je tudi v „Jednoti ku povzbuzení průmyslu“, odkoder je vodil akcijo za ustanovitev češke obrtne šole. Ko je potoval po Italiji l. 1848., je zvedel, da je Avstrija dobila konstitucijo.

Odslej je stopil popolnoma v javno življenje. S Palackim in Havličkom se je ustavil, da bi šli Čehi v frankfurtski zbor in je delal za slovanski shod v Pragi. Izvoljen v državni zbor, je deloval v smislu federalizma in demokracije.

Ko je prišla doba reakcije, je moral Rieger bežati čez mejo. Ko se je vrnil v Prago, mu ministrstvo ni dalo „veniam legendi“. A on je nadaljeval svoje studije. Pisal je povest „Tribuna lidu“ in izdal spis „Průmysl a postup výroby jeho v působení svém k blahobytu a svobodě“, preložil Drozovo „Politické hospodářství“ (1853) in začel izdajati „Slovník naučný“ (spomladi 1859). V narodnogospodarskih nazorih se Rieger še ni mogel iznebiti tedaj gospodujočega liberalizma, dasi mu je bil v verskem oziru popolnoma nasproten. Z Julijem Gregrom je ustanovil „Nrodní listy“; a ko se je z Gregrom sprl zaradi političnih nazorov, zlasti zaradi ruskopoljskega vprašanja, je ustanovil „Národ“ in nemško pisano „Politik“.

Ko na Dunaju niso mogli Čehi doseči svojih zahtev, so l. 1860. zapustili državni zbor in začeli „abstinenco“, katero je Rieger opravičeval v daljšem spisu. Javno delovanje so prenesli v liste, društva in na shode.

L. 1861. je Rieger sklenil zvezo med narodno češko stranko in med zastopniki konservativnega češkega plemstva. Takrat so položili temelj češkemu državnopravnemu programu, a v tej zvezi sta bila tudi dva elementa: konservativni in liberalni, ki sta pozneje stranko razcepila. Svoj program so izrazili v stavku: „Ravnopravnost in samouprava na zgodovinskem temelju.“

Po vojski l. 1866., med katero je Rieger češko deželno blagajno ter blagajne „Hipotečne banke“, „Češke Matice“ in „Svatobora“ spravil v Linc, ga vidimo zopet v opoziciji. A Beustu se je posrečilo, da uvede dualizem ter spravi totransko državno polovico pod nadvlado Nemcev. Rieger odgovori na to z glasovitim „romanjem“ v Moskvo. Nezadovoljnost je rastla, cesarja so mrzko sprejeli v Pragi l. 1868. Vladar se je hotel udati, a Beust ni odstopil. Čehi zopet zapusté državni zbor. Rieger hoče napetost med Nemci in Francozi izkoristiti za Čehe ter izroči Napoleonu III. svoj slavni „Memorandum“.

Vlada je hotela zlomiti češko moč. L. 1872. je dobil češki deželni zbor nemško večino. Rieger je sestavil proglas, s katerim se Čehi branijo vstopiti vanj. Liberalna Auerspergova vlada je prepovedovala shode, plenila liste, zapirala urednike in razpuščala češke posojilnice. A med Čehi je rasel notranji spor. „Svobodomiselna“ struja se je dvignila proti Riegru, da ga izpodrine. A Rieger dela dalje, občuje z Gambetto v Parizu in z Rusom Aksakovom, da bi povzdignil Češko.

Po velikem denarnem polomu sedemdesetih let pride na površje Taaffova vlada. Čehi vstopajo v ospredje avstrijske politike. Vsi važnejši parlamentarni akti nosijo Riegrrov podpis. Korak za korakom pridobiva Rieger Čehom šole in urade ter dviga svoj narod do ravnopravnosti. A to gre „svobodomislecem“ prepočasi. Proti Staročehom se dvigne mladočeška agitacija, ki se zna narediti popularno s svojim radikalizmom. Riegrrove punktacije so jim prekonservativne, prepohlevne. Oni hočejo vse naenkrat. Pri marčnih volitvah l. 1891. zmaga ta nova struja popolnoma. Rieger propade, in l. 1895. ni veliki češki voditelj izvoljen niti več v deželni zbor. A ni se odtegnil delu, ampak deloval dalje za češko narodnost. L. 1897. ga je cesar poklical v gosposko zbornico.

In danes? Kako hitro se izpreminjajo časi! Preden je umrl Rieger, je še videl, kako je najnovejša zgodovina opravičila njegovo delovanje. Odločnost mladočeška se je unesla, in njim za hrbtom rastejo nove radikalnejše struje, ki so tem močnejše, čim več imajo socialne sile. Iz mladočeških ust je slišal Rieger priznanje: Ko bi danes imeli punktacije Riegrrove!

Lep spomenik si je postavil Rieger s svojo oporoko, katera odločuje visoke vsote v narodno-prosvetne namene. Bil je velik mož, zvest Bogu in domovini.

Dr. E. L.

Petdesetletnica po rojstvu Jožefa Holečka.

Čehi proslavljajo v zadnjem času razne pisateljske jubileje. V novembru je obhajal petdesetletnico svojega rojstva J. Lier, 17. februarja Jar. Vrchlický in 27. februarja Jožef Holeček, pisatelj in urednik „Národních Listov“ v Pragi. Jož. Holeček je začel s pesnimi in prevodi jugoslovanskih narodnih pesmi („Junácké písně národa bulharského“ v knjižnici „Poesie

světová“ 1874 in 1875, „Hercegovské písně“ v „Všeobecní knihovně“ 1876), potem je pisal zanimive, lepe povesti in slike iz Črne gore o vojski in miru. Bodisi da opisuje Črnogoro v orožju ali poje v čeških verzih junaške pesmi bolgarske ali hercegovske, ali pa pripoveduje črnogorske povesti — zmirom veje iz njegovih spisov plemeniti akord slovanskega čutenja. Po svojih črnogorskih pripovedkah je postal Holeček popularen. Spisal je še celo vrsto drugih povesti in člankov. Omenjam samo zaplenjene „Rusko-česke kapitole“, prevod „Kalevale“, „Zájezd na Rus“ in neštivilne podlistke in članke v dnevnikih. V zadnjem času je izšel njegov zanimivi spis v leposlovni obliki „Vysoké hráze třeba“ v časniku „Zlatá Praha“. V njem govori o pomenu židovskega vprašanja, o zionizmu in o namenih židovstva sploh. V češke loge, v rojstveni kraj se je Holeček vrnil z alegorično poezijo najboljše vrste, v knjigi „Naši“, v kateri opisuje tipe čeških seljakov in južnočeško ozračje. — Holeček je svojemu življenju izvolil ta smoter, da v Čehih širi znanje in vzbuja simpatije k slovanskemu jugu in vzhodu. V tem pogledu nima Holeček na Češkem prednikov niti posnemavcev. Njegovi dolgoletni, zaupni stiki s slovanskim svetom, zlasti z ruskim, črnogorskim in srbskim, mu dajejo zmožnost, da govori in piše o slovanskem vprašanju. Dasi se ne moremo strinjati z vsemi njegovimi nazori, mu moramo vendar priznati, da v briljantnih člankih propagira vseslovansko misel in zagovarja pravično stvar vseh slovanskih narodov.

Dr. Anton Gruda. 22. februarja je umrl eden najbolj zaslužnih voditeljev češkega ljudstva v Šleziji, dr. A. Gruda, župnik v Kateřinkah pri Opavi, v 57. letu svoje starosti. Od l. 1869. je stal na čelu vsem tistim, ki so se trudili za narodno prebujenje češkega ljudstva v Šleziji. V postavodajalnih zborih se je odlikoval s svojimi navdušenimi in pogumnimi govori ter povsod, kjer je deloval kot duhovnik, neumorno krepil češki živelj.

Jules Verne, znani francoski romanopisec, je 8. februarja obhajal 75 letnico svojega rojstva. Starček, ki je pred nekoliko leti oslepel, še zdaj pazljivo zasleduje znanstveno in slovstveno življenje ter narekuje pisarjem svoje nove romane. Verne je mož izredne domišljije in marljivosti; od l. 1863., ko je izšel njegov prvi roman, ni odložil peresa, dokler mu ga očesna bolezen ni vzela iz rok. Verne je eden največjih popularizatorjev znanstva, ki je po njegovih romanih postalo dostopno tudi manj omikanemu ljudstvu.

Št.

Olga Kobyljanska.

Olga Kobyljanska, hči bednega maloruskega naroda iz zelene Bukovine, je samouka ženska, ki pa stoji v prvi vrsti novega maloruskega slovstva. Iz tesnih razmer in brez posebne šolske izobrazbe se

je preborila s krepko voljo, jekleno vztrajnostjo in izredno nadarjenostjo do uglednega stališča in pridobila nenavadno znanje zlasti v modernih slovstvih. Učila se je sama, in to se razodeva v njenem značaju in v njenih spisih, toda njena zdrava narava in njen trezni razum sta jo obvarovala, da ni zabredla v enostranosti. Med modernimi pisatelji se je zagledala v Tolstega, katerega navaja rada za motto v svojih spisih, a njegovih skrajnosti se izogiblje. V humoreski „On in Ona“ ga celo fino ironizira.

Večni predmet njenim povestim je „ženska duša“ v vseh svojstvih in pojavih; duhovita pisateljica jo analizira, razkraja in razkriva v najbolj tajinstvena in nepristopna zatišja. Dasi je njen predmet vedno isti, ga zna opisovati od tako različnih strani in izvablja iz njega vedno toliko novih pojavov, ga postavlja v tako različne razmere in ga obdajati s takšnim vedno se izpreminjajočim prirodnim razkošjem, da se vrsté pred nami, kakor v panorami, vedno nove, izvirne slike. Toda ona ne opisuje navadnih, vsakdanjih ženâ, ki mirno in potrpežljivo prenašajo žensko usodo in stopajo po stopinjah, odmerjenih jim od vsakdanjih razmer. Kobyljanska vliva svojim junakinjam svojo dušo, svojo voljo in svoje nazore. Primerjal bi jih s hajdukinjami, ki na balkanskih gorah zbirajo svoje junake „za krst častni i svobodo zlato“. Njene junakinje so nadženske — hajdukinje svojega rodu, — a vendar večinoma dobre, plemenite, npravne ženske. One se krepko boré s svojo žensko usodo, a večinoma ji podlegajo. Njihova krepka, nadženska narava se razodeva večinoma v trpljenju.

Povesti Kobyljanske so socialni spisi o ženskem vprašanju. A ona ne razlaga in ne razpravlja, ona samo slika žensko dušo, njena svojstva in njene pojave, ono hrepenenje in trpljenje in borenje s sovražno usodo, katero ji je vsilil moderni kulturni vek s svojim brezsrčnim razvojem.

Zakon ji je svet, a žena ne sme biti sužnja zakona, kakor da bi bila na svetu samo radi tega, da se vpreže v zakonski jarem. Ona ne bi smela biti nikdar prisiljena od ljudi ali od razmer, da bi zoper svojo voljo in nagnjenje vstopila v zakon. Zato ji je treba dati priložnosti in pripomočkov, da se bo mogla izobraziti in gospodovati nad svojo usodo. V današnji družbi je edina ženska usoda zakon. Drugačne prihodnosti ona nima in ne more imeti. Ona mora v zakon, ako hoče ali ne. Edina njena skrb je, da dobi moža, pri katerem je preskrbljena sama in odpade morda še kaj za sorodnike. To je po nazorih Kobyljanske usoda ženska, in zoper to poniževalno usodo se boré njene junakinje in podlegajo ali zmagujejo v tem velikem boju.

Kobyljanska je umetnica prve vrste v analiziranju in razkrajanju duše in opisovanju njenih čutov, svojstev in pojavov. Pisateljica slika značaje v najživejših barvah, v najnatanejših obrisih; ona jih ne opisuje, ampak kaže, kako v njih vre in kipi in se bori. In

v ozadju njenih slik stojé mogočni Karpati, resno in veličastno, — in okrog se razpenja vedno krasna narava, poganja tisočero pestrobujno cvetje, glasé se nešteti znaki iz božjega stvarstva in se zlivajo v tisočletja zvonečo, vedno novo harmonijo, in nebeško solnce razliva na to bujno krasno sliko, katere središče je krepko se boreče, trpeče žensko srce, svoj čarobni žar. In to vse se zliva pod njenim peresom v čuda krasne slike, v lepem, umetnem redu vrsteče se pred nami — v panoramo življenja.

Povesti, katerih snov je vzeta iz življenja preprostega ljudstva, so za nas Slovence tudi radi tega zanimive, ker nam živo kažejo življenje in mišljenje nam po duhu in jeziku tako sorodnega maloruskega naroda.

Za otroke in za mladino, ki je komaj prekoračila prag življenja, niso pisane povesti Kobyljanske; odrasli čitatelj in čitateljica bosta pa, ako jih mirno in razsodno bereta, imela od njih gotovo več vžitka in koristi, kakor od marsičesar, kar se dandanes ponuja pod tvrdko „leposlovja“. Malorusko življenje, krasno opisana priroda, krepki, zdravi značaji in njihova fina psihologija so nepresegljive prednosti njenih novel.

Večino svojih povesti je priobčila Kobyljanska v časopisu „Literaturno - naukovy Vistnik“, katerega izdaja znanstveno društvo Ševčenkovo v Lvovu. V njem je izšla krasna novela „Valse melancolique“, potem „Pod hotym nebom“, „Na polah“, „Roži i Akkordy“, „Poety“ in v prvem zvezku letošnjega leta „Čerez

more“. V prvem zvezku „Kijevske Staryne“ je izšla črtica „Za hotar“. Nekaj črtic in novelic je izšlo pod naslovom „Pokora“ (ponižnost) v založništvu „Ukrainsko-ruskega vidavničega spilka“ v Lvovu leta 1899. Med njimi se nahajajo „Čas“, „Vin i Vona“, „Bitva“, „Impromptu Phantasie“ i. dr. Lepo vezana knjižica stane 1 K 40 h. V „Univerzalni biblioteki“ sta izšli paralelni novelici „Priroda“ (št. 15) in „Nekulturna“ (št. 19), obe v Černovicah v tiskarni „Ruska rada“, 1897, in staneta po 60 h. Večja novela „Ljudyna“ (človek) ravno tam 1899 in stane nevezana 80 h, velika povest „Zemlja“ je izšla v uredništvu „Vistnika“ v Lvovu 1902 in stane 2 K 40 h. Tri ilustrirane novele so izšle v nemškem prevodu pri G. C. C. Bruns-u v Minden-u na Vestfalskem s predgovorom doktor G. Adam-a. Večja povest „Carevna“ je razprodana. Pisateljica jo je prevela na nemški jezik in izide, kakor hitro dobi založnika. Zbirke njenih maloruskih povesti pod naslovom „Maloruske novele“, ki bi pred nedavnim izšla, kakor je poročal zadnji „Slovan“, (stran 128), ni nikjer. Pod tem naslovom je izšel samo nemški prevod njenih novel: „Priroda“, „Nekulturna“ in „Bitva“. Lepo poročilo o „Olgi Kobyljanski“ je napisal Ostap Luckyj v „Slovanskem Přeledu“ (ročnik V, čislo 2., stran 65—70). Najlažje se maloruske knjige naročajo v knjigarni „Ševčenkovega društva“ v Lvovu, Czarnieckiego ulica 26. Kolikor morem, sem tudi jaz pripravljen postreči vsakemu Slovencu, ki ga zanima malorusčina. L. Lénard.

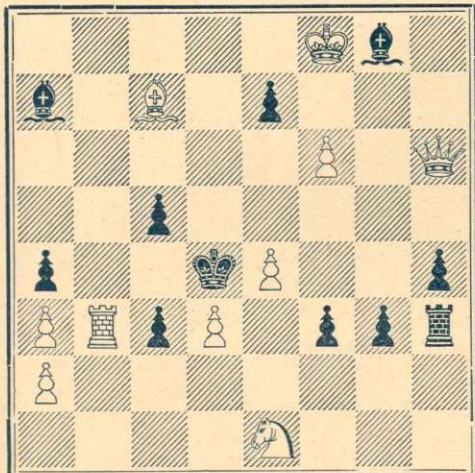

INDIJANCI POSLUŠAJO FONOGRAF.

Šah.

Naloga št. 62.

M. Feigl (Dunaj).

Mat v tretji potezi.

I. darilo v turnirju „Šahmat. obozrenja“.

Naloga št. 65.

F. Köhnlein.

Beli: Kf6, Ta2, c2.

Črni: Kh1, Lc1, pa7, c3, e4, f4, g5.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 66.

A. Pilmeyer.

Beli: Kf3, Da7, Tc5, Lf7, Sc1.

Črni: Kd4, Sa3, a4, Lf8, pc6, h7.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 67.

P. Münch.

Beli: Ke7, Dd1, Lh2, Sd2, pc2.

Črni: Kf5, Lh1, pg5, g6.

Mat v drugi potezi.

Popravek. V nalogi št. 57. (A. Wagner) stoj na d8 bela dama, ne črna.

Naloga 47. (Uršič). 1. Da7 ♖. 2. Dh7, d7, a3, d4 mat. Naloga 48. (Uršič) z belima pešcema na b6 in c5. 1. Kb8 ♗. 2. Da8, b4, d3, e3.

Naloga 49. (Uršič). 1. Tg6 ♗. 2. d4; Sd7; e4, De3 mat. Ako je beli kralj na kakem drugem polju, privede tudi vsaka poteza z njim do rešitve; naloga je *κατ' ἐξοχήν* posilka (Zugzwangaufgabe).

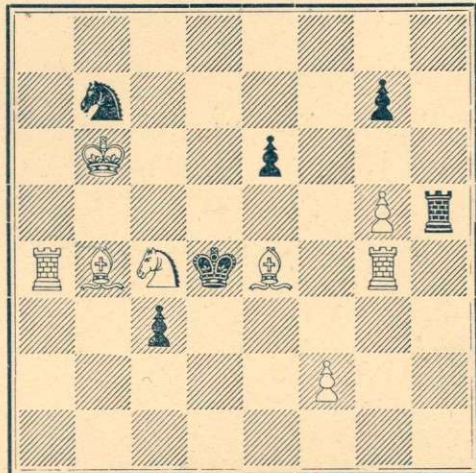
Naloga 50. (Hollstein). 1. Lf3, Sg × f3. 2. Se4+ itd. 1. — Sd × f3. 2. T × e6+ itd. 1. — e5. 2. Ld4 itd. 1. — K × c5. 2. T × c3 itd. — 1. — L ♗. 2. Db8+ itd.

Naloga 51. (Hollstein). 1. Lf5, K × e5. 2. Tc5+ itd. 1. — f × e. 2. Le6+ itd. 1. — Kd6. 2. Sef7+ itd.

Naloga št. 63.

Boh. Košek (Bohumilice).

Original.

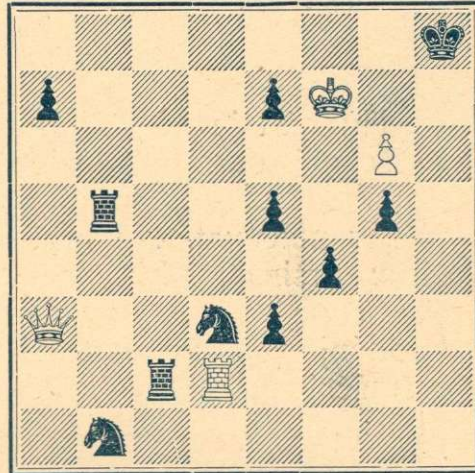

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 64.

Andr. Uršič. Orehek.

Original.

Mat v drugi potezi.

Naloga 52. (Steinweg). 1. Db7 ♗ 4 × mat. Nal. 53. 1. Tc4, b1S! 2. De3! itd. — 1. — Ke4. 2. Sb3+ itd. 1. — Sf4. 2. e4+ itd.

Naloga 54. Nerešljiva na Ke4; namenjeno 1. Se3.

Naloga 55. (Uršič). Na a1 postavi belega kralja! 1. Kb2 ♗, S, L, D mat.

Književnost. Pri A. Steinu (Potsdam) je izšla razprava A. Gehterta „Über das Wesen des Schachproblems“ (60 pfg.) Pisatelj piše razburjeno, kar se pozna na vsaki strani. Reči smemo, da se je mož zaletel iz skrajnosti v skrajnost, dasi ima semtertja dobre misli. Vpliv knjige „Zur Kenntnis des Schachproblems“ (glej števil. 2. pod književnost) je očividni. — „Šahové listy“ so prenehali! Škoda! Glavni urednik W. Štefanydes je uvedel za to poseben oddelek za šah v „Sport a hry“ (Kral. Vinohradý, 859, Korunní tř. Letnina 6 kron). Slovenskim sportovcem list priporočamo. Iz zadnjic omenjenega dela H. Bauerreisovega podajamo čitateljem zgornje tri naloge s črkami. Izid mednarodnega šahovskega turnirja v Monte Carlu bo skoraj vsakoga presenetil. Tudi gospa Kaissa (boginja šaha) ima včasih svoje — trme, kakor princ Dadian Mingrelijski s Čigorinom. — Fr. Schrüfer mojstrski problemist in regenschori v Bambergu, je praznoval 17. marca 80 letnico!

Na Dunaju bodo imeli v „Wiener Schachclubu“ prvo polovico aprila mednarodni šahovski turnir (do 12 igravcev), razdeljen na dva krožka (Runde). Igrali bodo že pozabljeni kraljev gambit (1. e2 — e4, e7 — e5, 2. f2 — f4, e5 × f4) in sicer samo ta! Mrtveca pač ne bodo obudili v življenje tudi — mojstri ne!

Listnica. V. Košek, Bohumilice: Hvala za naloge! Se priporočamo za nadalje. — Gosp. vojni zdravnik doktor Ed. Mazel v Dunajskem Nov. mestu: Hvala, da ste se nas spomnili! Nadejamo se Vaše pomoči, prosimo! Srčen pozdrav! — Traxler: Upamo, da ste dobili. Zdravo! Kako pa g. I. Pospíšil? — G. A. Wagner: V kratkem pismo. — G. Raneforth (Berlin): Zakasnjeno! Bolje pozno, kot nikdar!

TRUOJNI ODGOVOR.

Pohorska narodna pripovedka. — Zapisal L. Vrhovski.

Nù bárt je biu 'ni bôgi paur, kákošnih je še zéj dosti po svieti. Sremók je biu doužen na vsieh krojih, tudi štibro ni do-fúlgav plačúvat. Nù bart nù jutru pride h' jému gršinski biríč, ga fádrat za štibro. Pavra pa glih tej dâma ni bôlo, tudi go-spodénje kar, nù pa te vjěči čjire. Samo 'ni sremáčki puob je biu dâma. Tistiga bára biríč: „Kě pa su áča?“ „Áča su nesli v mlin za ti lónski kruh.“ „Kě pa su môtí?“ „Môtí dielaju v lèsu jôsnu, dâma pa lópu.“ „Kě pa je sestra?“ „Tista pa je tam v uni kočí, ku 'mô joak za ti lónski smieh.“ Biríč ne bára nič več, gre duomo, 'nu pa vse gu-spuodu povie.

Guspuod, vás žěvčen, čie tistiga sre-móka videt, nu pa da mu tiste bisiede vse razloží. Póšle pójga. Ka sremók pride, ga

nerprě bára: „Kô su áča nesli v mlin za ti lónski kruh?“ „Nič druga tistu ne pomieni, ku da lóni smu mó'li na pusódu vzet krušnu, letus bumu ju še le várnili, ku smu zmlôtíli. Tistu su nesli v mlin.“ „Kà pa tej môtí, da dielaju v lesu jôsnu, dâma pa lópu?“ „Nù metleje su šli dubivlat v lies, kě su tiste veje zriedili, je bol jôsnu, ku boju pa dâma pomietali, búde pa lópu po tlieh.“ „Kà' pa tej sestra, ku se joače za ti lónski smieh?“ „Tak je lejte bôlo. Lóni je mjela zmirum svôte, se je smejóla nu — nor'la, letus pa je astola sôma z 'nem môlim utrákum. Nima včósi kaj jest, tej se pa lahku joače.“

Ku je guspuod vse tito slišau, je šinkau tistemu pauru vsu štibro, puobu pa je dau še ni zlat nauarh.

SOLDINOVI PIJANCI.

Pesem Jurija Vodovnika. — Zapisal L. Vrhovski. 1)

Ste čuli moji znanci,
kaj v Skomri se godi?
Soldinovi pijanci
so stradali kak psi.

Ni b'lo mesa, ni b'lo kruha,
ni b'lo že več klobas,
da je lačnega trebuha
'jim že vstajal slednji las.

O polnoči je bilo,
zakuril je oštir.
Grenko se je kadilo,
se kuhal je krompir

Devet oseb je bilo,
ko jih pokliče jest.
Pa kaj se je storilo . . .
krompirjev samo šest. —

V oblicah so ga jedli,
so stali vsi pred njim.
Pa vsi so že dol sedli,
da b' siti b'li za njim.

1) To popevko sem slišal še kot majhen dečko. Izpričuje mi, da je rajni Jurij kot tkavec večkrat zašel po delu na severno stran Pohorja. Tudi sem slišal, kako so se stari ljudje pogosto o njem menili. Tudi svatoval je tukaj. To vé povedati ženkica, sedaj že čez 85 let stara.

Pis.